

XVII. Tawoealei.
(Behoa'sch verhaal)

Tawoealei tomahile, to mapangka' wo'o. Ina matemi'i, napohawa'amohe taoena lao mobala' kaoena. Agaiana ti'ara kae, watoeri'i. Laomohe taoena mobala kaoena, ti'ara bela rabala', marese pea oewahera. Pohoe'mohe taoena laomi rahanga'a, ti'ara rasaoeroe mobala' kaoena.

Nahadi Tawoealei laloetara, hane'i mearo Tawoealei, naoeli: „Moapa ti'ara nisaoeroe? Ane ti'ara nisaoeroe, laomi mai tabala'.” Hane'i pohoe'he lao rabala'. Tawoealei mobala', nodo mobala' kae ntepoe'oe. Walimi nabala', naoelimi'i: „Laomo ioroe. Kaoengkoe nikowa' so'oe iboko' koe', bongkoe laomo mate. Raperaomi rakowa' kaoena, ti'ara raboekoe. Hane'i pohoe'mohe taoena lao mampehanga'a, ti'ara raboekoe. Mearomi Tawoealei masadi laloetara, naoeli: „Moapari ti'ara niboekoe?” „Ti'ara!” Hane'i mewawahami rangana taoena lao mai moalo kaoena, napaha'a, napasangkani pea, nagopa' wawinena hai baloilona. Hawe' i tambi, napoesa'mi rai' ilaloe tambi kaoena, hane'i mempoesa'mi wo'o ia i kaoena, laomi mate. Oepoemi mempoesa' matemi'i, hane'i rakadipoera, rambolo, rakowa', ti'ara raboekoe taoena. Naoeli taoena: „Takekeami inde'e, bona tanawo'mi', ti'ara taboekoe takowa'.” Mearomi', naoeli: „Moapa ti'ara niboekoe?” Mearo womi i kaoena, hane'i napaha'a kaoena, na'anti i pada. Hawe' i popatawoea, napoesa'mi ilaloe tampo'. Oepoemi na'ana' kaoena, mempoesa'mi i laloena laomi mate. Raoeli, iti baloilona ti'arapi peisa rakoë. Rakoëmi taoena baloilona, hamboho' perami'i tehambaki, lawi' mantimi. Mewali' hamboho' ratamboengi perami tampo'. Domi'i kaoena baloilona to ti'ara tampoe, mesoepa' moto doeoe' iene. Hangka iono ti'ara toeë', matemi lioe². Iami mobala' oepoe² watoe, kalamba' hai watoe tadoelako i Behoa.

VERTALING.

Tawoealei.

Tawoealei was groot en hoog ook. Toen hij zou sterven beval hij menschen eene kist voor hem te gaan hakken. Maar geen hout, steen. De menschen gingen eene kist voor hem hakken, maar de bijlen gingen er niet in toen zij hakten, hunne bijlen werden slechts stomp. De menschen gingen weg om te zeggen, dat ze zijne kist niet konden disselen.

Toen *Tawoealei* hun woorden hoorde, stond *Tawoealei* op, hij zeide: „Waarom kunnen jullie het niet? Als jullie het niet kunnen, laten wij haar gaan disselen. Vervolgens gingen ze weg om te disselen. *Tawoealei* disselde, net of hij werkelijk hout disselde. Klaar met disselen zeide hij: „Ik ga voor. Mijn kist brengen jullie gindsheen achter mij aan, opdat ik ga sterven”. Ze probeerden zijn kist te dragen, ze konden het niet. Vervolgens gingen de menschen weg om te zeggen, dat ze het niet konden. Hunne woorden hoorende, stond *Tawoealei* op, hij zeide: „Waarom toch, kunnen jullie het niet?” „Neen!” Vervolgens nam hij zijn menschen mede om zijne kist te gaan halen, hij nam ze op zijn schouder, hij nam ze ineens op, hij legde kist en deksel (lett. „haar man en vrouw”) op elkaar. Bij 't huis gekomen deed hij zijne kist in het huis, vervolgens ging hij zelf ook in zijne kist, om te gaan sterven. Toen hij erin was gegaan, stierf hij, vervolgens werd ze (de kist) in orde gebracht, uit 't huis gedragen, wegdragen konden de menschen haar niet. De menschen zeiden: „Laten we hier een groeve voor haar maken, opdat we haar daarin doen (lett. „opdat we haar erin laten vallen”), dragen kunnen we haar niet.” Hij stond op en zeide: „Waarom kunnen jullie het niet?” Hij rees weer uit zijne kist, vervolgens nam hij zijne kist over den schouder, en bracht haar naar de vlakte. Bij de begraafplaats gekomen, deed hij haar in den grond. Toen hij zijne kist erin gelegd had, ging hij er zelf in om te sterven. Zij zeiden, dat haar deksel niet meer aan de kist kon gebonden worden. De menschen bonden het deksel aan de kist, één gedeelte kregen ze er echter maar overheen, want het was zwaar. Dus één deel werd niet bedolven, het komt er boven uit tot nu toe. Van toen af leefde hij niet, hij stierf voor goed. Hij was het die alle steenen, potten en voorgangerbeelden uithieuw in *Behoa*.

AANTEKENINGEN.

- *mĩ'i*, — *mi*, Mal. *lah*.
— *rĩ'i*, — *ri* „toch”. *Moapari* „waarom toch?” *apari* „wat is er toch?”
naeliri „hij zeide toch.”
Marese „stomp, bot.”
— *ra*, B.N. — *nda* „hunne, hare.”
Pohoe „verdwenen, weggegaan.”
So'oe, Bad. *ho'oe* „gindsheen.”
Bongkoe „opdat ik.”
Mewawaha „ie. medenemen, meebrengen, meetroonen.”
Mokeke „graven,” komt in 't Bar. nog voor in *kineke* „holle weg.”
Mopaha'a „op den schouder dragen”, N. *mopahaa*, B. *mopaha'*.
Rakoë „aan elkaar binden, verbinden.” *Kaokoe hangkoë* „1 paar klappers.”
Tehambaki „er over heen sluiten”, *mohambaka* „iets over iets heen doen.”
Mantimi „zwaar”, ook: „zwanger.”
Domĩ'i staat voor *do'omĩ'i*.
Tampoe „ondergaan”, *mopatampoe* gebruikt voor „begraven”, lett. „doen ondergaan;” *tampoemi alo* „de zon is onder.”
Iene „heden, nu.”
Hangka iono „van daar, van toen af.”
Toeë' „levend”, B. *toewo'* of *toeo'*.
Watoe Tadoelako „voorgangerbeelden”. Bedoeld zijn de overal in de Berglandschappen gevonden worden steenen beelden, overblijfselen van eene andere beschaving.
-

XVIII. Lelemboenga.

(Leboni'sch en Tawaelia'sch verhaal).

Heel lang geleden kwam er een groote buffel, *Lelemboenga*, van *Seko* naar *Rampi'*. Binnen eenige dagen graasde hij de heele vlakte af en poepte hij twee heuvels bij *Bangko'*.

Omdat er geen eten meer was in *Rampi'*, graasde hij verder door over *Bada'*, *Behoa*, *Pekoerehoea* naar *Tawaelia*.

Op zekeren dag ontmoetten eenige lieden van *Tawaelia* den buffel en volgden hem tot *Pekoerehoea*, waar *Lelemboenga* 2 dagen neerlag. Daarom is *Pekoerehoea* eene groote vlakte. Vandaar liep *Lelemboenga* weer terug naar *Tawaelia* en bleef daar. Eén dag slechts had hij daar gelegen en toen ontstond er eene kleine vlakte.

Na geruimen tijd kwamen 7 lieden, de eigenaars van *Lelemboenga*, hem zoeken. Terwijl ze de *Tawaelia*-vlakte afzochten, overvielen ze iemand van adel, die aan 't baden was en werden beboet. Daar ze niets hadden om hunne schuld te betalen, gaven ze hun buffel.

Ook had *Lelemboenga* een wijfje, *Beloliwa* genaamd. Steeds kalfde ze 7 kalveren tegelijk, zoodat *Tawaelia* vroeger veel buffels had.

Op zekeren dag moest *Lelemboenga* gedood worden, omdat er iemand was die overspel had gepleegd. Zoo gebeurde het ook.

XIX; Geboorte van Ala Tala.

(Bada'sch verhaal).

Toen op zekeren dag een edelman in de omgeving van *Betaoea* rondwandelde, zag hij een bamboe, die buikvormig verdikt was. Hij spleet den bamboe en nu kwam er een mooi, blank meisje uit, hetwelk hij tot vrouw nam. Uit dit huwelijk werden 7 jongens geboren, waarvan *Roemoedi* naar *Wai Boenta* ging, *Bangkeroboe* ¹⁾ naar *Lamboe'*, *Laempandawa* naar *Sigi*, *Liëmontoro* naar *Pekoerehoea*, *Lasaeo* naar *Rano*, *Dindiroë* naar *Pada*. *Lapabada'* ²⁾ bleef in *Bada'*. Deze 7 gebroeders waren de voorouders van de edelen in de verschillende landschappen. Hunne steenen slaapplaats is tot op dit oogenblik nog te zien bij *Betaoea*, indien de goden dit toestaan.

1) *Bangkeroboe* wordt door de vrouwen tijdens en door de mannen na den sneltocht zingend aangeroepen.

2) *Lapabada'* was klein van gestalte.

XX. *Ala Tala* en *Woeali*.

(Bada'sch verhaal.)

Op zekeren dag twistten *Ala Tala* en *Woeali*, de overste der aardgeesten, welke in bergen, dalen, steenen en groote boomen wonen, over de vraag, wie van hen Heer des Hemels zou wezen en wie Heer der Aarde. Ze spraken af met ongepunte stokken in den grond te werpen, opdat duidelijk zou blijken wie van hen Heer der Aarde was. Bij de poging van *Ala Tala* om zijne stok in den grond te werpen, vloog die naar den hemel. Toen zeide *Woeali*: „zie je wel, dat jij Heer des Hemels bent?” en meteen wierp hij zijne stok, die diep in de aarde drong.

XXI. Ontstaan van Hemel, Aarde, zon, maan, sterren, bergen, dalen.

(Bada'sch verhaal)

In den beginne zeide de Hemel tot de Aarde: „Spreidt gij u uit, alsdan zal ik u overspannen.” „Neen”, zeide de Aarde, „laten we zoo niet doen, want spreid ik mij het eerst uit, ongetwijfeld zult gij mij niet kunnen omvatten.” De Hemel voelde daar echter niets voor en tenslotte bewilligde de Aarde er in en spreidde zich uit. Toen de Hemel zich over haar wilde uitstrekken, bleek hij te klein te zijn en verzocht de Aarde zich wat in te krimpen, waardoor bergen en dalen ontstonden. Uit het huwelijk van deze twee ontstonden zon en maan, welke eveneens met elkander huwden en de sterren voortbrachten.

Daarna schiep „Die in den Hemel woont” buffels en menschen, vervolgens vogels en visschen en al wat op de aarde kruipt. Toen hij buffels en menschen had geschapen, zond hij een buffel naar den mensch met de woorden: „Zegt den mensch, dat hij slechts éénmaal per dag ete.” De buffel ging, doch bracht de boodschap verkeerd over zeggende: „Die in den Hemel woont” zegt, dat ge den geheelen dag moet eten.” Bij zijn zender teruggekomen, informeerde deze naar hetgeen de buffel had gezegd, waarna hij zeer boos werd en zeide „Heb ik je niet gezegd, dat de mensch maar eenmaal daags zoude eten, stommeling daar je bent?” Toen sneed hij hem in den hals met de woorden: „Daarom zullen van nu aan de menschen je slachten en eten.” Zoo komt het dat nog steeds de buffel een witten kring in den hals als litteken draagt.

XXII. Kanahoekobana Aļa Tala Tioe'-tioe' oewai.

(Bada'sch verhaal).

Tioe² oewai nahoeo' Aļa Tala mao motindika woeloe i woa'na taoena, inia' i wata oepoe². Agaiana naļoemboeki i are hai i kaļeda hai i pangoe, hane'i masoeļe' boetoe i Aļa Tala. Nakoene'mi Aļa Tala: „Oepoemi to koe-hanga' ako'?” Nahanga': „Oepoemi.” Hampale napeita naļoemboeki, hane'i rawomba i hope'na, hane'i paka motioe-tioe'.

VERTALING.

Ala Tala zond den kwikstaart om haar te gaan planten op het hoofd van den mensch, in geen geval op het geheele lichaam. Maar hij ging te ver (door ook haar te planten) op de kin, in de oksels en op den onderbuik, vervolgens keerde hij terug naar *Ala Tala*. *Ala Tala* informeerde: „Klaar hetgeen ik je gezegd heb?” Hij zeide: „Klaar.” Maar daar zag hij, dat hij te ver gegaan was, vervolgens werd hij op zijne zijde geslagen, vervolgens deed hij niet anders dan den staart bewegen.

AANTEKENINGEN.

Naŋoemboeki „hij ging er over heen, hij ging er te ver mede”, st. *loemboe'* „over, teveel”, *meloemboe* „teveel zijn.”

Are „kin”, zie aant. onder bij *hoera* in I.

Kaleda' „oksel.” Het dichtst hierbij staan Sang. *ēnggalea'*, Talaudsch *anggalea'a* en Bentenansch *kaliak*. *Lengkeda*, Bar. *langkeda* „kniekeel” is w. s. eene omzetting hiervan.

Pangoe' „onderbuik.”

Hope' „lende.”

Rawomba „geslagen”, st. *womba*.

Mohoekoe straffen”, st. *hoekoe*, uit 't Mal.

*Tioe*² *oewai*, lett. „die op 't water heen en weer, op en neer gaat.”

Motioe-tioe „op neer gaan.”

Motindika. Deze vorm bevat het achterv. *-ka*, dat in het Bada'sch niet veel voorkomt. Het heeft zich gesplitst in *-ka*, *-nga*, *-ha* aan de eene zijde, en *-a* aan den anderen kant. Dit *-a* heeft de beteekenis van „voor, ten behoeve, ten opzichte van ie. of iets verrichten wat het grondwoord aanduidt, terwijl *-ka*, *-nga* en *-ha* de overige beteekenissen hebben, die in de talen welke alleen *-ka* hebben aan dit *-ka* eigen zijn. Wij geven eerst eenige voorb. van *-a*. Ook het Nap. heeft dezen vorm van 't achtervoegsel: *mampotambia hadaea* „voor ie. een huis zetten”; *mampehoenoëa* „voor ie. (een akker) afbranden”; *mampehoëa* „koken voor”; *mopanggala'a* „halen voor”; *mopambala'a* „iets voor iemand uitspreiden”; *mopa'ara'a* „voor ie. doen aanwezig zijn”; *mampolaloëta'a* „tegen ie. spreken”; *mampombeala'a* „met ie. vechten”; *mopaboëtoëa* „iemand iets doen toekomen.” In *mopa'andëa loka'* „voeden met pisang” nadert de bet. van *-a* die van *-ka*, waaruit tevens blijkt, dat *-a* en *-ka* dezelfde suffixen zijn.

Voorbeelden van *-ka*: *raŋoempaka* „zij springen er mede weg”; *nape-toemeokako'* „hij vliegt met je weg”; *ratoempaka watoe* „zij gooien hem met steenen”; *nahakoëka tawala'* „hij stak hem met eene speer.” Hier heeft *-ka* duidelijk de instrumentale beteekenis, die het bijv. ook in het Bare'e heeft.

Voorbeelden van *-ha*: *mampelangka* „wegloopen met”; *moboëboëha* „uitstorten op.” De Mal. vormen *langkah* en *boëboëh* doen vermoeden, dat in de Bad. vormen de oorspr. sluiters *h* nog is bewaard gebleven, zoodat we hier weer het achterv. *-a* zouden hebben. Andere voorb. van *-ha* zijn: *raoempaha* „zij smeren het op”; *mearoha* „overeind zetten.” Een voorb. van *-ha*, waarnevens een vorm staat die daarenboven nog *-nga* heeft is *tewalewëha* of *tewalewëhanga* „verward, verstrikt”, van den stam *walewe*, een frequenta-

VERTALING.

Ala Tala zond den kwikstaart om haar te gaan planten op het hoofd van den mensch, in geen geval op het geheele lichaam. Maar hij ging te ver (door ook haar te planten) op de kin, in de oksels en op den onderbuik, vervolgens keerde hij terug naar *Ala Tala*. *Ala Tala* informeerde: „Klaar hetgeen ik je gezegd heb?” Hij zeide: „Klaar.” Maar daar zag hij, dat hij te ver gegaan was, vervolgens werd hij op zijne zijde geslagen, vervolgens deed hij niet anders dan den staart bewegen.

AANTEKENINGEN.

Naloemboeki „hij ging er over heen, hij ging er te ver mede”, st. *loemboe'* „over, teveel”, *meloemboe* „teveel zijn.”

Are „kin”, zie aant. onder bij *hoera* in I.

Kaleda' „oksel.” Het dichtst hierbij staan Sang. *ěnggalea'*, Talaudsch *anggalea'a* en Bentenansch *kaliak*. *Lengkeda*, Bar. *langkeda* „kniekeel” is w. s. eene omzetting hiervan.

Pangoe' „onderbuik.”

Hope' „lende.”

Rawomba „geslagen”, st. *womba*.

Mohoekoe straffen”, st. *hoekoe*, uit 't Mal.

Tioe² *oewai*, lett. „die op 't water heen en weer, op en neer gaat.”

Motioe-tioe „op neer gaan.”

Motindika. Deze vorm bevat het achterv. *-ka*, dat in het Bada'sch niet veel voorkomt. Het heeft zich gesplitst in *-ka*, *-nga*, *-ha* aan de eene zijde, en *-a* aan den anderen kant. Dit *-a* heeft de beteekenis van „voor, ten behoeve, ten opzichte van ie. of iets verrichten wat het grondwoord aanduidt, terwijl *-ka*, *-nga* en *-ha* de overige beteekenissen hebben, die in de talen welke alleen *-ka* hebben aan dit *-ka* eigen zijn. Wij geven eerst eenige voorb. van *-a*. Ook het Nap. heeft dezen vorm van 't achtervoegsel: *mampotambia hadaea* „voor ie. een huis zetten”; *mampehoenoëa* „voor ie. (een akker) afbranden”; *mampehoëa* „koken voor”; *mopanggala'a* „halen voor”; *mopambala'a* „iets voor iemand uitspreiden”; *mopa'ara'a* „voor ie. doen aanwezig zijn”; *mampolaloëta'a* „tegen ie. spreken”; *mampombeala'a* „met ie. vechten”; *mopaboëtoëa* „iemand iets doen toekomen.” In *mopa'andëa loka'* „voeden met pisang” nadert de bet. van *-a* die van *-ka*, waaruit tevens blijkt, dat *-a* en *-ka* dezelfde suffixen zijn.

Voorbeelden van *-ka*: *raoempaka* „zij springen er mede weg”; *nape-toemeokako'* „hij vliegt met je weg”; *ratoempaka watoe* „zij gooien hem met steenen”; *nahakoëka tawala'* „hij stak hem met eene speer.” Hier heeft *-ka* duidelijk de instrumentale beteekenis, die het bijv. ook in het Bare'e heeft.

Voorbeelden van *-ha*: *mampelanghaha* „wegloopen met”; *moboëboëha* „uitstorten op.” De Mal. vormen *langkah* en *boëboëh* doen vermoeden, dat in de Bad. vormen de oorspr. sluiters *h* nog is bewaard gebleven, zoodat we hier weer het achterv. *-a* zouden hebben. Andere voorb. van *-ha* zijn: *raoempaha* „zij smeren het op”; *mearoha* „overeind zetten.” Een voorb. van *-ha*, waarnevens een vorm staat die daarenboven nog *-nga* heeft is *tewaleweha* of *tewalewehanga* „verward, verstrikt”, van den stam *walewe*, een frequenta-

tieve vorm van *wewe* „wikkelen”. De vorm *-ha* treedt dus op achter verbaalstammen, die op een open lettergreep eindigen.

Vorb. met *-nga*. Ook hier is het mogelijk, dat de *ng* eene oorspr. sluitersluiting is. In *mampesilinga* „onderduiken met” en in *mololinga* „wegrollen, rollen met iets” zijn wellicht de grondwoorden *siling*. (Mal. *sĕlam*, Jav. *silĕm*) en *loling* (Mal. *keliling*) geweest. Verdere vorb. zijn: *molimbanga* „verplaatsen” (Mak. *limbang* „overzetten”); *mohoembanga* „duwen tegen”; *mopimpiranga wamba* „de vleugels uitslaan”; *mampepantoe'oenga* „eene uitspraak doen, eene instelling geven”; *rahoempadanga* „op eene stelling gezet”; *ralangkodanga* „op liggers gezet”; *tehoempedanga* „zich komen te verslikken.”

Volledigheidshalve vermelden wij hier nog, dat de vorm *-aka*, die in het Bare'e voorkomt nevens *-ka* in het Bad. nagenoeg afwezig is. Ons is slechts een enkel voorbeeld bekend: *mosapoeaka* „ontkennen.” De beteekenis van *-aka* is hier moeilijk te bepalen, daar men evengoed zegt: *inia' noesapoe* „ontken het niet” als *inia' noesapoeaka*.

Woeloe „lichaamshaar, veder”, Mal. *boeloeh*. *Mowoeloe* „behaard zijn”; *woeloe manoe'* „kippenvaar”; *woeloe soemi* „knevel”; *woeloe mata* „wenkbrauw”.

Wata „lichaam, romp”, ook „boomstam”. *Wata* wordt gebruikt voor „hetgeen waar 't op aan komt, het eigenlijke.” *Watangkoe oemao* „ik zelf ga,” *wata loa* „lijk”, *romboea' watana* „zij is zwanger.”

XXIII. De schepping. 1)

(Leboni'sch verhaal.)

Vroeger was er nog niets van hetgeen wij nu zien. Aarde en zee waren vermengd en in het midden van het luchtruim bevond zich een oude man, van wien wij niet meer weten wie hij was. Deze oude man overlegde bij zichzelf zeggende: „Ik zal een wereld in 't aanzijn roepen.” Aldus deed hij. Hij schiep de wereld in zes dagen en toen was ze klaar. Vervolgens overlegde de oude man weer bij zichzelf en zeide: „Nu zal ik nog menschen maken welke een zelfde lichaam hebben als ik, opdat zij eigenaar worden van al hetgeen ik geschapen heb.

Hij nam nu staande op den berg Kaliwamba een stuk hout en maakte een mensch, doch daarmee klaar gekomen zijnde kon deze niet loopen. Toen nam hij aarde, vormde die, spleet de vingers en den mond, vervolgens blies hij er in en de mensch begon adem te halen. Hij maakte zeven menschen, mannen en vrouwen.

Nadat hij die zeven menschen gemaakt had, zette hij ze neer in eene plaats rijkelijk voorzien van allerlei gewassen en vruchtboomen. Deze plaats had hij pas aangelegd. Vervolgens zeide hij tot de zeven menschen: „Wonen jullie hier, want ik ga heen. Alle vruchten mogen jullie eten, behalve de vruchten van den boom in het midden van deze plaats 1). Eten jullie er toch van, dan moeten jullie sterven.” Zij beloofden zijn wil te zullen doen. Toen vertrok de oude man.

Volgens een ander verhaal schiep *Ala Tala* twee mannen en twee vrouwen en zeide tot hen: „Wanneer gijlieden een jongen ter wereld brengt, hak hem dan in stukken. Het hoofd werpt ge dan naar *Bada'*, het lichaam hakt ge in stukjes en strooit die uit in *Rampi'* en *Leboni, Seko* en *Bada'*. En werkelijk niet lang daarna baarde één der vrouwen een jongen en deed daarmee zooals *Ala Tala* had bevolen. Uit het weggeworpen hoofd groeide een kokospalm op en uit de stukjes van het lichaam ontstonden de buffels.

De eerste menschen werden, nadat ze uit aarde gemaakt waren (daarom keert hun lichaam na den dood weer tot de aarde terug) uit den 7den hemel neergelaten. Hun hoofd liep eerst spits toe, maar daar ze in iedere luchtlaag door de geesten boven op 't hoofd werden getreden, werd dit afgeplat. Zoo ging het ook met de bewoners der zeven aardlagen, ook hun hoofd is afgeplat, daar de bewoners der aarde hen op 't hoofd traden en zoo de bewoners van iedere aardlaag tot in de 7de aardlaag toe.

1) Hoewel sterk gelijkende op het Bijb. Scheppingsverhaal is Bijb. invloed uitgesloten.

XXIV. De Val der eerste Menschen.

(Leboni'sch verhaal.)

Op zekeren dag wandelden de zeven eerste menschen door den tuin, die de oude man hun als woonplaats had aangewezen. Bij den boom in het midden gekomen, zagen zij eene slang, die zich om den boom had gekronkeld. De slang zeide tot hen: „Neem deze vrucht en eet.” De menschen zeiden: „Vader heeft gezegd, dat wij deze vruchten niet mogen eten, daar we anders zeker zullen sterven.” De slang zeide: „Jullie zullen niet sterven, want deze vrucht is zeer zoet.” Toen plukte één van de zeven de vrucht, at er van en stierf. Toen werden haar makkers zeer bang, ziende dat hunne makker gestorven was. Het duurde niet lang, of de oude man kwam terug en ziende, dat één van hen gestorven was vroeg hij: „Hoe is jullie makker zoo gestorven? Hebben jullie soms van den verboden boom gegeten? Zij zeiden: „Zij heeft van dien boom gegeten, omdat de slang het haar zeide.” Toen antwoordde de oude man: „Omdat jullie je tegen mij verzet hebt, moeten jullie hier vandaan ¹⁾). Neem bladeren van dezen boom en maken jullie je daar kleeren van. En nu te beginnen zal ik allerlei onkruid en door-planten op de aarde, opdat jullie eerst na harden arbeid eten zult hebben. En omdat de slang jullie verleid heeft, gaat heen en vertreedt hem, zoodat hij voortaan op zijn buik zal moeten kruipen (want vroeger was de slang hoog van gestalte) en zij zal jullie tot voedsel zijn. Daarna deed de oude man de doode herleven en nu gingen ze allen naar de slang, een *Ile Ranganta*' ²⁾ en vertraden haar. Van toen af kroop de slang op den buik. De zeven menschen verlieten vervolgens den tuin.

1). Volgens het verhaal voorkomende onder de aant. van XXXIV werd de toorn van *Aja Tala* opgewekt, doordat *Woeali*, de aardegeest de menschen had verleid om rijst te eten.

2) *Ile Ranganta*', woordelijk „slang die onze makker is”, naam voor de python. De slang kan dien naam gekregen hebben, doordat men zich voorstelt dat deze slang denzelfden levensgeest in zich draagt. De verhalen zijn menigvuldig van menschen die in slangen veranderen en omgekeerd. O.a. beweren de bewoners van Bada ngka'ia, dat ze van de slangen afstammen. Niet onwaarschijnlijk is echter, dat men vreest voor den verderfelijken invloed van dezen slang, hoewel zij wel wordt gegeten. In *Napoe* heet deze slang *Hawa*, evenzoo in de Minahasa. Bestaat er onder de *To Napoe* geen vrees den naam van deze slang uit te spreken, in de *Minahassa* bij de ouden daarentegen wel. Men noemt haar daar ook „slang die onze makker is.” Over 't algemeen gaat er van de slangen schadelijke invloed uit. Zoo verleent de zwarte slang magische verdervende krachten door heksen te belikken en met hen te huwen. In *Napoe* is slangenvet medicijn. Eene andere mogelijkheid is, dat waar men vaak in slangen de geesten der overledenen zich denkt geïncarneerd en men over 't algemeen de geesten der overledenen vreest,

XXV. Pongkana hane'i matanta kamaro'ana katoewo'ta'.

(Bada'sch verhaal.)

Na'ana' de'e lajoeta: Topobonde soengoena ti'ara moholija', lawi' ara popoholija'nda. Ra'ala pea sengko mao napoponana, moholija'mi hadoedoeanda do'o sengko, paka sengko mbero, ti'ara ketaoena. Taoena mampegia pea ina mopoponana sengko.

Bo mahae, tanga'nda moholija paka sengko mbero, hai boetoe hangka' Tolise, mao napatingkaba sengko to moholija'. Nahanga' Tolise: „Bei, ana'! hango de'e kodo' koeita sengko to moholija' paka sengko mbero, ti'ara ketaoena.” Hondo'o hane'i kati'aranapo'i kae'a moholija' sengko, lawi' Tolise mopatingkaba sengko, moholija'. Kena dontoi Tolise, kena dontoi moholija kae'a taoena.

Hondo'o wo'o hangkani topotoeraki, baso raontoki poho' pose², hai na'ana' baso mojoemao hadoedoeana, da ara taoena. Karao-rao'mi baso mojoemao, ti'ara hoeba raita taoena, raami mai to metoentoengi'i, hampale perami napatingkaba Tolise, honde'e nahanga': „Bei, ana'! hangko doi ko'o to koeitana baso mojoemao hadoedoeana, ti'ara ketaoena.” Tedoengkami baso indo'o. Ke da ntoke kae'a mambawa-mbawa taoena, kena doi Tolise mopatingkaba baso mojoemao hadoedoeana.

Ambi² hondo'o amboe'a, mojoemao pea hadoedoeana mao i oewai, mao mengkandawo' indo'o, hane'i teoli. Hampale napatingkaba wo'o Tolise.

(Vervolg van noot 2 p. 100).

daar zij jaloersch zijn op de nog levenden, nu deze vrees overgaat op het dier, waarin de overledenen zich manifesteren. Dat men denkt, dat de slangen de geesten der overledenen zijn, zal wel in verband staan met hun wonen in holen in den grond en hunne geheimzinnig snelle beweging.

VERTALING.

De oorzaak van het verloren gaan van de
goedheid van ons leven.

Aldus zegt het verhaal: Degenen die vroeger het land bebouwden werkten niet, want er waren er, die voor hen het landbouwwerk deden. Zij haalden slechts wiedmessen en gingen die op eene rij leggen, die wiedmessen werkten alleen, alleen maar wiedmessen, geen menschen waren er bij. De menschen wachtten slechts om de wiedmessen op eene rij te leggen.

Niet lang duurde het, terwijl de wiedmessen alleen aan 't arbeiden waren, of plotseling kwam *Tolise*, zij ging de arbeidende wiedmessen laten schrikken. *Tolise* zeide: „Hoe heb ik het nu! eerst nu zie ik wiedmessen arbeiden alleen, zonder menschen.” Zoo komt het, dat de wiedmessen niet meer alleen arbeiden, want *Tolise* deed de arbeidende wiedmessen schrikken. Als *Tolise* er niet was geweest, zouden de menschen niet behoeven te arbeiden.

Zoo ook een keer [ondervonden] menschen die mais hadden geplukt (afgehakt), de draagmand was boordevol met mais, en zij ging alleen loopen, er waren geene menschen. Toen de draagmand een eindje had geloopt, de menschen zagen ze zelfs niet, daar kwam er iemand haar achterna, en daar was het *Tolise* die haar deed schrikken, aldus zeide ze: „Hoe heb ik het nu! eerst nu is het dat ik eene draagmand alleen zie loopen, zonder menschen. De draagmand viel daar neer. Wij menschen zouden niet voortdurend moeten dragen, als het niet *Tolise* was geweest, die de alleen loopende draagmand had doen schrikken.

Precies zoo de water-bamboe, hij liep slechts alleen naar het water, ging zich daar laten vallen en keerde vervolgens weer terug. Maar daar deed *Tolise* hem schrikken.

AANTEKENINGEN.

Pongkana „zijn begin, oorsprong, oorzaak.” *Mepongka* „beginnen”;
pongka toeka' „begin, onder eind van eene trap of ladder.”

Moholia' „landbouwwerk doen.”

Sengko „wiedmes.”

Mopoponana „op eene rij leggen.”

Bei and! uitroep van verwondering in de bet. van „hoe heb ik het nu!”

Metoentoengi'i „ie. achterna komen.” Vgl. ook *metoetoeha* „ie. achterop gaan” en *toetoe* gezegd van kinderen die in groei achterbleven.

Het achtervoegsel *i* wordt in het Bada'sch dikwijls achtergevoegd zonder tusschenklank, doch ook wel met de tusschenklanken *k*, *ng*, *h* en *s*, waardoor dus de laatste lettergreep *ki*, *ngi*, *hi* of *si* wordt. De tusschenklanken zijn zonder twijfel weleens de bewaard gebleven sluitmedeklinkers van den stam, maar meestentijds is dit niet het geval.

Voorbeelden van achtervoeging der *i* zonder tusschenklank: *mopatawai* „uitlachen”; *molila'i* „belikken”; *mohopa'i* „beblaren met gekauwde medicijnen”; *moria'i* „beweenen”; *mopatoeroei* „beslapen”; *mokatoro'i* „bewonen”; *mampesoed'i* „iets binnengaan”; *moorei* „helpen”; *napebanga'i* „hij schuilde er onder”.

Voorbeelden van *-ki*: *moboereki* „inzouten”; *mohoengkoeki* „omzingelen”; *mobohoki* „doorhakken”; *mobeboek* „uittrekken”; *modongkoki* „beliegen”; *meloemboek* „de grenzen overschrijden”; *moboetoe* „beslissen”; *mobiniki* „uitspreiden”; *modakiki* „benaderen.”

Voorbeelden van *-ngi*: *moari'ngi* „van *ari'i* (palen onder 't huis) voorzien”; *mowo'oengi* „nieuw maken”; *mopakaro'angi* „goed maken”; *mobabehingi* „herstellen, in orde maken”; *mopahawangi* „vervangen”; *modaringi* „zwaar maken.”

In sommige vormen met *-ngi* hebben we in de eind *-i* den klinker te zien, die den oorspronkelijken sluitersluit moet hoorbaar maken. Het is echter zeker, dat de To Bada' ook in deze gevallen *i* als suffix beschouwen. Voorbeelden zijn: *mantolelingi* (Mal. *kěliling*) „omringen”; *mantimbang* (Mal. *timbang*) „overwegen”; *mopilolongi* (Tontemb. *loeloen*) „oprollen”; *mobobongi* (Mal. *boeboeng*) „overdekken”; *mampeisangi* (Boeg.) *isěng* „leeren.”

In *metoentoengi'i* „ie. achterna komen” van den stam *toentoengi*, Boeg. *toe'ntoeng*, wordt de lettergreep *-ngi* nog geheel gevoeld als ontstaan door het klinkend maken van den oorspr. sluitersluit *ng*, daar men hier nogeens het suffix *-i* heeft achtergevoegd.

Voorbeelden van *-hi*: *mooempahi* „afvegen”; *motetehi* „leiding geven”;

motimamahi „in orde brengen, verzorgen”; *moloemaohi* „beloopen”; *motinoe-doehi* „bespuwen.”

In *mopakaladoehingi* „uitdiepen” van *kaladoe* „diep” zijn 2 praefixen *-i* op te merken. Men zou ze in omgekeerde volgorde verwachten, dus: *ladoengihi*, daar *ladoe* ontstaan is uit *ladoeng* (Mal. id.) en dus in het Bada'sch den vorm *ladoengi* kan gehad hebben, waarachter dan *-hi* als achtervoegsel zou kunnen gevoegd zijn.

Voorbeelden van *-si* zijn er weinig. Ons zijn slechts bekend *motawoeësi* „beblazen om te medicineeren” en *meboealosi* „overspel bedrijven”.

Mengkandawo' „zich naar beneden werpen”. Het samengestelde voorv. *meka-* of *mengka-* heeft de bet. van „met zichzelf doen wat het grondwoord aanduidt.” Deze vormen zijn te beschouwen als abstracta gevormd met *ka*, die dus de handeling als een „geval” voorstellen en het voorv. *me-*, dat hier reflexieve kracht heeft. *Meka-* of *mengka-* is dus: zich in het geval brengen, dat door het grondwoord wordt aangeduid. Voorbeelden: *mengkaroo* „een toestand van rust (*karoo*) zoeken, blijven staan, ophouden”; *mengkabatoe* „zich in een toestand van een steen (*kabatoe*) brengen, zich als een steen houden, zwijgen”; *mengkaloji* „zich heen en weer rollen”; *mengka'awi* „zich op ie. armen zetten”; *mengkanangko* „zich licht maken”; *mengkaiwoi* „zich vernederen”; *mengkani'* „zich stil houden, zwijgen.”

XXVI. Waarom ons leven vergankelijk is.
(Napoe'sch verhaal.)

Nadat Aja Taja de menschen had geschapen, vroeg hij hun: „Hoe zal jullie leven zijn, als een steen? Dan zult jullie weliswaar in de aarde wonen, maar onsterfelijk zijn.” Zij antwoordden: „Dat niet!” „Wat dan, gelijk eene slang, die telkens haar huid aflegt en weer verjongd te voorschijn komt? Maar dan moeten jullie telkenmale jullie huid in de rijstschuur brengen; dat zullen dan jullie kinderen worden.” „Neen, ook dat wenschen we niet; het zou ons teveel vermoeien.” Wat dan, gelijk een pisangstruik, die wel telkens wordt afgehouden, maar ook steeds nieuwe loten schiet?” Toen antwoordden onze voorouders: „Ja, dat wenschen we!” Van dat oogenblik af aan is ons leven gelijk een pisangstruik, vergankelijk van aard.

XXVII. Hoe de dood in de wereld kwam.

(Leboni'sch verhaal.)

Toen één van de 2 vrouwen, die door *Ala Tala* waren geschapen, een zoon had ter wereld gebracht, duurde het niet lang of ook de andere vrouw beviel van eene meisje.

Na geruimen tijd werd de eerste vrouw weer zwanger en toen de barenstijd daar was, sneed de man haar buik open om haar pijn te besparen. De vrouw stierf echter. De man wachtte en wachtte, maar de vrouw bleef liggen, ze stond niet meer op.

Vervolgens vroeg hij de dochter van zijn kameraad tot vrouw. Deze echter zeide: „Ik geef mijne dochter niet, anders mishandel je haar ook.” Hij echter antwoordde: „Als je ze mij geeft zal ik een bruidschat betalen en je naam voortaan niet meer noemen.” Toen stemde de vader van het meisje toe ¹⁾.

Ala Tala echter, ziende dat zijne eerste vrouw dood was, vroeg: „Waar is je vrouw?” Hij antwoordde: „Ik sneed haar den buik open en ze stierf.” *Ala Tala* antwoordde: „Gij blijkt niet lang te willen leven, daarom zal voortaan het leven des menschen kort zijn.” Daarom sterven alle menschen.

1) Dit verhaal heeft blijkbaar ook ten doel te verklaren, waarom men den naam van zijn schoonouders niet mag noemen, het *mopenganti*.

XXVIII. Waaron de menschen voorgoed sterven.
(Bada'sch verhaal.)

Toen voor 't eerst een mensch gestorven was, wikkelde men het lijk in en legde het op de slaapplaats. Daarna zong men het lijk aldus toe: „Sterf gedurende één maand, sterf gedurende één maand.” Toen kwam *Tolise* en vroeg: „Wat zingen jullie toch? wat zingen jullie toch?” „Wij zingen: „Sterf gedurende één maand, sterf gedurende één maand.”” *Tolise* antwoordde: „Neen, voorgoed zult ge sterven, voorgoed zult ge sterven!” Zoo komt het, dat de menschen na hun dood niet meer levend worden.

XXIX. Pongkana hane'i mengkape' lindo'nda tomatoe'a.
(Bada'sch verhaal.)

Na'ana' de'e lajoeta: Toina tohintaioewe' rodoedoeanda, matem i inaana iti anake hai amana. Bo mahae-hae toina iti, hampaļe meļoehe, mewali womi hangko ana ntawine to katoina eberno'i, bopi ara baga'na. Kaindo'otoria'mi oewe'na, lawi' ti'arapi nahala', hamboea'namo'i lentena. Kaindo'omamaoe' eberno'i poteria'na anake iti. Ti'arapi rahi howa poteria'na, hane'i nahanga' oewe'na: „Hoeoe! ma'ahi'a i oewe'koe'. Aginami koepoesa' hoeļe' watangkoe', bona hala' pea'a oewe'koe'. Hane'i mpoe'oemi napoesa', mewali womi toina. Hangko indi'iti nahala'i oewe'na, nakabaha'mi teria'. Kena boi anake de'e, keti'ara ntoke toina hai toama, meloehoe- loehoe pea watanta'.

VERTALING.

Oorzaak dat het gelaat van oude menschen verschrompelt.

Aldus zegt het verhaal: Er was eene oude vrouw met een kleinkind, met z'n tweeën, de moeder en de vader van dat kind waren gestorven. Het duurde niet lang, daar vervelde die oude vrouw, ze werd weer als eene maagd zij die reeds eene zeer oude vrouw was, zij had geen kiezen meer. Toen huilde haar kleinkind, want het herkende haar niet meer, hare gedaante was anders. Toen was zeer hevig het gewezen van dat kind. Toen haar gewezen niet meer erg was, zeide hare grootmoeder: „Hoeoe! 'k heb medelijden met mijn kleinkind. Laat ik maar weer mijn lichaam er in doen, opdat mijn kleinkind mij slechts herkenne.” Vervolgens deed zij werkelijk [haar lichaam] er weder in, ze werd weer eene oude vrouw. Eerst toen herkende haar haar kleinkind, het hield op met weenen. Als het niet dit kind was geweest, we zouden geen oude vrouwen en geen oude mannen worden, ons lichaam zou steeds slechts vervellen.

Mengkope' „verschrompelen”, vgl. Bar. *kopi* „ingekrompen.”

Meloehoe „vervellen, uit zijn huid kruipen,” st. *loehoe*, N. *losoe*.

Baga' „kies,” Bar. *bagangi*; *baga' bariri* „verstandskies.”

Howa, een groote tempel in Lamba.

XXX.

(Leboni'sch verhaal).

Onder de zeven menschen, die werden geschapen, was er ééne vrouw. Men wilde haar tot vrouw nemen, maar ze weigerde. Toch duurde het niet lang of ze werd zwanger en baarde een meisje. Omdat ze niet wist wie de vader van het kind was, was ze zeer beschaamd en wierp het kind weg in het hooge gras. Toen kwam er een hond, welks pooten zoo dik waren als de kuit van een man, hij ging naar het kind kijken en nam het kind mede naar den ouden man, die de eerste menschen gemaakt had. Als de oude man het kind zag, zeide hij tot den hond: „Neem deze bladeren en reis via *Koelawi* naar *Donggala*. Bij de zee gekomen gebruiken jullie dan ieder een blad als sloep. De hond ging nu op reis en het kind groeide bij den dag. In *Donggala* aangekomen namen ze ieder plaats op een der medegenomen bladeren en voeren naar de overzijde der zee. Het kind werd al grooter en grooter. Zij vestigden zich onder een groote waringin. De hond zeide: „Als wij werkelijk kinderen van vader zijn dan zij er eene woning voor ons tweeën.” Het duurde niet lang of ze zagen een groot huis boven op den boom met doorzichtige wanden. Zij klommen op en verbleven aldaar. Voor andere menschen echter was deze woning onzichtbaar.

Na eenigen tijd kwam er iemand visschen dicht bij den boom, doch als hij beet had en den hengel optrok, dan namen de boombewoners den buit. De hengelaar zag het echter niet en evenmin zag hij de woning. Het had zoo al een poosje geduurd en de hengelaar was moe van het hengelen. Daarom stond hij op, keek naar boven, zag echter niets en ging naar zijn huis, om het zijne huisgenooten te vertellen. Zijn meester kwam nu met een geweer. Hij was één van de zeven eerste menschen. Hij wilde op den boom los vuren, daar hij het huis niet zag, maar het kind zeide tot den hond: „Ga zijn oogen uitsteken, opdat hij ons zie. De hond ging naar beneden en stak den vorst de oogen uit en deze zag nu het mooie huis. De vorst zeide nu: „Levend of dood, ik moet dit huis inklimmen!” Het kind echter antwoordde: „Doe dat niet, want de grond is bedekt met faeces.” De vorst zeide: „Ik zal toch opklimmen.” Bovengekomen zag hij, dat de vloer zeer mooi was en de wanden doorzichtig. Ook ontdekte hij een zeer wit, jong meisje. Hij huwde haar nu en bleef bij haar wonen in het mooie huis. Dit meisje was de eerste Hollandsche.¹⁾

1) Met „Hollandsche” is bedoeld „blanke, lichtgekleurde. De voorouders waren, naar men mij vertelde, groot en blank. Ook beweert men, dat heel lang geleden 2 blanken met kort geknipt haar vergezeld van 2 zwarte vrouwen uit het gebergte in *Bada'* zijn gekomen en vele nakomelingen hadden. Een edelman huwt liefst met het blankste meisje van zijn stam.

Nadat die twee gehuwd waren, kregen ze kinderen en het meisje verzocht terug te mogen keeren naar haar land van afkomst, *Rampi*. De echtelieden keerden nu met eenigen hunner kinderen naar *Rampi* terug, de andere kinderen lieten ze achter. In *Rampi* aangekomen duurde het niet lang of ze kregen weer kinderen. De vrouw stierf echter en liet haar kinderen bij hare moeder achter. Haar man deelde brieven uit aan zijne kinderen, daar hij weer naar zijn land wilde terugkeeren. Hij zeide nu tot zijne kinderen: „Jij brengt dezen brief naar *Palopo*, jij brengt dezen brief naar *Donggala* en jij blijft hier en bewaar dezen brief.” Toen namen ze afscheid. De man nam ook zelf een brief mede. De brief in *Rampi* echter verbrandde, daar deze al spelende door een kind in het vuur werd geworpen. Zoo ook de andere brieven in *Palopo* en *Donggala*. Gevolg was, dat zij hunne bloedverwantschap vergaten en voortaan elkander doodden. Na eenigen tijd kwamen nu de Hollanders, ze vroegen naar de brieven, maar deze waren verbrand. De brieven hadden ten doel gehad aan te toonen, dat alle menschen broeders waren van af de schepping tot nu toe.

XXXI. De groote vloed.

(Leboni'sch verhaal)

Nadat de eerste menschen waren geschapen en zij uit den tuin verdreven waren, duurde het niet lang of zij hadden zich zeer vermenigvuldigd, maar ook hunne zonden waren zeer veel geworden. Daarom werden zij verdelgd door een grooten vloed. Het water kwam uit de aarde te voorschijn, de zee werd zeer hoog en overstroomde het land, zoodat de geheele aarde onder water was, alleen de top van den berg *Kaliwamba* was nog droog. Twee menschen wisten daarheen te vluchten. Van alle vee en vogels namen ze een paar mede, een mannetje en een wijfje. De overige dieren die naar den berg vluchten werden door hen geslacht en opgegeten. Het water stond boven de aarde 7 dagen en 7 nachten, daarna werd ze weer droog. Die twee menschen kregen kinderen en ook de dieren wierpen weer hun jongen, de vogels begonnen weer eieren te leggen. Van hen stamt af alles wat nu op de aarde leeft.

Zoo ging het ook bij de *To Raa*.

XXXII. Het ledigstroomen der meren.
(Behoa'sch Verhaal).

Heel lang geleden was er een *Pekoerehoea*-meer, dat zich bevond tusschen de tegenwoordige dorpen *Woeasa*, *Paanto* en den *Tamoengkoe Molo*. Het overige gedeelte van de *Pekoerehoea*-vlakte was toen geen meer.

Zoo was er ook een *Behoa*-meer, dat zich over de geheele tegenwoordige *Behoa*-vlakte uitstreckte. Het was echter minder diep dan dat van *Pekoerehoea*. De lieden, die toen *Behoa* bewoonden hadden zich aan den rand van het meer gevestigd.

Toen gebeurde het op zekeren dag, dat het *Pekoerehoea*-meer een goddelijken gezant zond naar het *Behoa*-meer met de bedoeling hulp te vragen tot het doorbreken van de tegenwoordige bergen *Toewo'* en *Lane*. Het *Pekoerehoea*-meer wilde zich daar een weg tusschen door banen, maar voelde zich hiertoe niet sterk genoeg, daar de bergen zeer hoog waren. Het *Behoa*-meer moest er echter niets van hebben en antwoordde: „Ik zal mijne plaats niet verlaten, het is me hier veel te goed. Laat het *Pekoerehoea*-meer zichzelf maar een weg banen, het heeft water genoeg.”

Als het *Pekoerehoea*-meer de boodschap van zijn nabuur ontving besloot het alleen te beproeven er door te komen. Het water begon te golven, de wind stormde aan met groote kracht, al hooger en hooger werden de golven, door de kracht van het water bezweek de eerste uitgang van het meer, zoodat de baan al breeder werd. Het dacht bij zichzelf: „Nu kom ik er zeker door; straks zal het water boven de hoogste toppen rijzen en brokkelen de bergen af. Maar bij de hooge bergen aangekomen, kon het er niet tegen op en stroomde terug tot *Ara*. Daar bleef het een tijdlang staan.

Nu zond het weer goddelijke gezanten naar het *Behoa*-meer met de boodschap: „Het *Pekoerehoea*-meer wacht u thans bij *Ara*. Snel te hulp, want tegen de hooge bergen kan het niet op! Verlaat uw plaats, want de menschen hebben bijna geen plaats om te wonen!” Als nu het *Behoa*-meer deze woorden hoorde, werd het gewillig te helpen. Er kwam beweging in het meer, de stormwind blies de golven hoog op, de uitgang naar *Ara* bezweek en het duurde niet lang of het *Behoa*-meer ontmoette het *Pekoerehoea*-meer bij *Ara*. Toen rezen de wateren tot boven de hoogste bergen, zoodat de bergen afbrokkelden en het water zich baan brak. Van toenaf heette de *Oewai ngKaia Belanta'* ¹⁾. Het eerste gedeelte der rivier noemt men *Oewai ngkaia*, gedachtig zijnde aan den grooten vloed. Dat er in *Ara* eene groote grasvlakte is, komt doordat het water aldaar zoolang gestaan heeft.

1) *Belanta'* bet. „onze watergod” en *Oewai ngKaia* „groote rivier”. Waar deze rivier *Bada'* heeft verlaten heet zij *Koro* en stroomt als *Lariang* in zee.

Vervolgens stroomde het water naar *Bada'*, maar stutte nu weder op den berg *Tolewoenoe*. De meren wilden nu naar hunne vroegere woonplaats terugkeeren, maar dit was te ver en ze waren zeer vermoeid van den strijd. Toen zonden ze hunne goddelijke gezanten naar *Leboni* met het verzoek aan het *Kamali*-meer om te komen helpen. De gezanten vertrokken en brachten het verzoek over, de boodschap er bij voegende, dat wanneer het *Kamali*-meer wilde helpen, zich dan te *Manoewana* met de beide meren te vereenigen. Het *Kamali*-meer bedankte er echter voor, doch toen voor de tweede maal het verzoek kwam begonnen zijne golven tegen de bergen te beuken met ontombare kracht, zoodat een deel der bergen bezweek en een groote waterval ontstond tusschen de bergen *Poetoe* en *Talamati*. Al dien tijd had het water in *Bada'* gestaan, zoodat er na de leegvloeiing niets dan een kale vlakte overbleef. Langzamerhand echter werd het weer met struikgewas bedekt.

Nadat zich nu het *Kamali*-meer met de beide andere meren vereenigd had werd de vloed al grooter en grooter tot aan *Gimpoe* toe. Vandaar uit werden weer goddelijke gezanten naar het *Koelawi*-meer gezonden met het verzoek de verzamelde meren toestemming te willen geven daar door te stroomen. Het *Koelawi*-meer antwoordde: „Wachten jullie daar voorloopig, ik zal eerst onderzoeken waar jullie het makkelijkste door kunnen, want hier zijn de bergen zeer hoog.” Dit was maar een voorwendsel van het *Koelawi*-meer, want inderdaad was het een zeer groot meer wat flink hulp had kunnen bieden. Na eenigen tijd berichtte het *Koelawi*-meer: „Het is het beste, dat jullie via *Totolee* gaan, want daar zijn geen hooge bergen.” Om hen te helpen beval het *Koelawi*-meer de rivieren *mBewe* en *Haloebala* zich met de drie meren te vereenigen. Maar de *Totolee* was veel hooger dan alle bergen in *Koelawi*.

Na geweldigen strijd tegen de *Totolee* bezweek ook die ten slotte en stroomde het water naar zee. Dicht bij zee gekomen zonden ze weder goddelijke gezanten naar de zee met het verzoek zich in de zee te mogen ontlasten. De zee echter antwoordde: „Geef 'te kennen aan den vloed, dat dat niet kan; jullie water is te veel.” Zoo bleef het water langen tijd daar staan. De meren dachten terug te keeren, maar daarvan kon geen sprake zijn. Om de zee gunstig te stemmen gaf men haar toen *Roembasa* ten geschenke. Nu had de zee verder geen bezwaar meer en liet het water, dat al dien tijd in *Kasoloa* had gestaan, toe in zee te stroomen.

XXXIII. Hoe men aan het vuur is gekomen.
(Bada'sch verhaal).

Heel lang geleden, toen *daoepé'* (colocasia antiq. Schott) nog het eenige voedsel was der menschen *), was er ook nog geen vuur.

Op zekeren dag zag *Ala Tala* toen hij een bezoek bij de menschen bracht, dat zij geen vuur hadden. Hij vroeg: „Waar koken jullie toch op?” De menschen antwoordden: „We eten ons voedsel slechts rauw.” *Ala Tala* zeide: „Wie wil er met mij mede gaan om vuur te halen?” „Ik,” zeide de *tamboli'* (paardenvlieg). Zoo te zien immers heeft de *tamboli'* oogen in den kop, inderdaad echter bedekt zij ze met de vleugels.

In den hemel aangekomen, beval *Ala Tala* dat zij zich de oogen bedekken zou. Zij bedekte de zgn. oogen in den kop, waardoor de werkelijke oogen onder de vleugels vrij kwamen en zij dus kon zien wat *Ala Tala* deed. *Ala Tala* nu nam een vuursteen en een stuk ijzer en sloeg die net zoolang tegen elkaar tot er vuur uit kwam. Dit vuur gaf hij aan de *tamboli'*, die er mee naar de menschen vloog en tevens verklapte hoe *Ala Tala* aan vuur kwam.

1) Dat in de oudheid het tegenwoordige hoofdvoedsel der *To Bada'*, de rijst, onbekend was is zeker. Behalve uit de vele verhalen blijkt dit ook daaruit, dat gedurende den rouwtijd geen rijst mag worden gegeten. In *Pekoerehoea* (Napoe) gaat de ziel van een overledene achtereenvolgens in de *pepolo*-boom (waarvan doodkisten worden gemaakt), in de mais, in de *Coix lacryma L.*, in de gierst en tenslotte in de damp. De rijst wordt niet genoemd. In *Bada'* volgt op de gierst nog de rijst. Sommige beweren, dat eertijds de *Coix lacryma* het hoofdvoedsel zou zijn geweest.

XXXIV. Kakaimba'ana pare.

(Bada'sch verhaal).

Iao ara taoena hadoea to kałoma ebe; ka'ia baełana hai parewana. Agaiana hangko rodoea ana'nda, matemohe taoena hamboko iti. Ana'nda paka tomoane, rodoeae'. Ti'ara manj wo'o raboekoe mampeli' katoewo'anda, lawi' kekede' manihe'. Baełana amanda hai oepoe² parewana naperampa'i pea taoena to kadake. Mewałi', meahi-ahi'mi katoewo'nda anake toiloē iti. Hampaka' perami to ti'ara na'ala taoena, do'o woehoe' to nakeke amanda. Itimi rakakampai hintalađiadi iti hanggało-hanggało. Do'o towoetoe mahile-hilemi, agaiana poengkoē, hai bobo' padona potimbałi.

Mewałi', do'o toadi hangkani mao mampeita woehoe'nda, hampałe nahoe-
mba ara taoena pitoe, paka tawinehe'. Kaboetoena indo'o, powia'nda tawine
iti ina mele. Agaiana nahanga' do'o toiloē: „Ane maro'a, kodo' wo'o meoła'
i kamioe". Mehani' tawine iti: „Maro'a! agaiana inia' nahoho'i inaomoe,
lawi' ti'arako kiwawai, hai ti'arako wo'o kikonto." Mewałi', meleimohe tawine
iti, meoła'mi wo'o toiloē raporanga. Raranda mao i langi' mengkahe'he i mpo-
ragia. Pitoe wenginda i rara, hane'ihe teboea' i langi'. Kateboea'nda indo-
rea lioe² ti'arapohe naita ranganda, lawi' woelimi pekirina. Mahae-hae, naita
itanga' wanoea ara to rapoeai, mewanta' ebe kamabada'na, pasanga'na:
„Itimi boelawa to ka'ia." Do'o hane'i'i mao nadakiki napeita, nahoemba ara
poeē'na mokampai. Kaboetoena, lioe² napekoene', nahanga': „Kaiοemba pa-
soemba'ami boelawa to honde'e kahanda'na?" Mehani' poeē'na: „Noehanga'
boelawa dode'e to koepoeai?" Mekoene' womi taoena iti: „Apa ntoi?" Na-
hanga' poeē'na: „Paree dode'e! woea'na hahi to maro'a ebe ra'ande'." Na-
hanga' womi taoena iti: „O, ra'ande' ia dode'e! Hondo'o apa kamaro'ana?"
Mehani' poeē'na: „Sanggena pa'ande' iwongko tampo', pare to ti'ara raka-
hiwongkoi kamaro'ana." Do'o hane'i'i nahanga' taoena to hangko boetoe iti:
„Ane maro'a, koeperapi' hantede', bona mao wo'o koehoe'a indowei' iwongko
tampo'." Mehani' poeē'na pare iti: „Kalaa-laa' ko', ti'ara ebe kipewe'i de'e
pa'ande'ki to i langi ina mao iwongko tampo'! Ane noeande' pea inde'e, ti'ara
moapa, agaiana ane ina noewawa, ti'ara ebe kana." Oepoe mołalaota hondo'o,
na'ala mai ande'a, nawe'i to hangko boetoe iti, bona napehadingi'i kamaro'ana.
Oepoe na'ande', nahadi mpoe'oemi kamaro'ana ebe. Ina naperapi' mao nahoe'a,
ti'ara rawe'i poeē'na. Do'o hane'i'i nepeli'mi akałā' ina mobainai, agaiana
ti'ara pambawa'ana. Kaindo'o nahoembami akałā'na, ina nakalimoemoe.

Lantoe'nami poeē'na pare mołoełoemao mowoera dena, lawi' dena itimi
toeka manoe'nda toilangi, nakakoe'mi hangka' do'o pare to rapoeai, naka-
lımoemoe i ngangana. Oepoe iti, meloempa'mi, melangka, lioe² mao mesoea'
i bało' pesoea'anda inina.

Pasoele'na poeë'na kamowoera dena, nahoemba parena motanda'ami pokakoe'ana taoena to inina. Do'o hane'i'i melangka wo'o natoetoeha. Ti'ara mani karao' pendaena i mporagia, nalambi'mi do'o poeë'na pare to nabainai. Kanaambi'na, lioe² nahaka', naboesa-boesa indo'o i mporagia, hane'i bela' padona do'o tobaina, lawi' baha' boe'oena mporagia. Kaindo'o napeli'mi pare to nawawa, hampale nahoemba i ngangana moto! Kanahoembana lioe² na'ala, ti'arapi napewe'i na'ala do'o to mobainai.

Ina meleimi do'o poeë' pare, nahanga' iti taoena to napahai: „Ane maro'a, kodo' aginami meola'mo nai' i'io, kehapi mao ntomo noepohawi', lawi de'e² ti'arapi koejalae masoele' no'oe, mahaimi bitingkoe'.” Mehani' toilangi iti: „Ane hondo'o, maro'a wo'o, agaiana bopo'i noehoele-hoele' paka mobainai parengki'.” Do'o hane'i naporangami nai! masoele'. Kaboetoena indorea, mamae'mi kamahaina padona, do'o tonabela'ina mporagia.

Karoo-roona indo'o, ti'arapi rapalioe mobago' ntani'na, paka mokampai perami pare.

Mahae-hae, nahadi ina baka'mi tomahaina, napepekiri: „Ane masoele'a no'oe ti'ara raisa, hangaa-ngaa ratoetoeha pea'-a.” Hane'i nahanga' womi': „Todahi! koepoeha'i de'e pare hantanga' i balo'na tomahaingko'e, bona koepesabi' maro'arora.” Kaindo'o nakakoe' womi pare hangkakoe', napoeha' i balo' tomahaina. Oepoe iti, mesabi'mi maroa'-ro'a, ina masoele'. Mehani' poeë' tambi: „Maro'a ane ina masoele'moko', agaiana kiparesa' sieroe wole' ara moto pare to noeboeni-boeni ina noewawa.” Nahanga' taoena iti: „Io, maro'a, nipeitami ba arai de'e koewawa. Lawi' de'e² langa'mo wo'o ina manggala-nggala, lawi' maparimi koe-hadi ti'ara baka'.” „Mehani' poeë' tambi: „Ane hondo'o polaloetamoe, manontomi i laloengki', kati'aramoepo'i ina manggala de'e parengki'.” Oepoe mojalaeta hondo'o, meleimi taoena iti; ti'ara raisa kadona ntoi i balo' tomahaina napoe-ha'. Mewali', kaboetoena iwongko tampo', lioe² napoholia'na, hane'i nahoe'a.

Kapewali'na pare iwongko tampo', ti'arapi mewali pare indorea i langi'. Kaindo'o nahanga' poeë'na pare i langi': „Agina koehoe' de'e dena mao iwongko tampo', mampeita wole' arami pare indowei.” Doi hane'i nahoe'o dena mai mampeita pare iwongko tampo'. Kaboetoena inde'e, nahoemba pare tanga'-nami mowoea'. Hane'i mampepo'ami dena ma'ande' pare. Pasoele'na nai', napehanga'a, ti'ara ara pare iwongko tampo'. Agaiana tongawa'mi i tilo'na kaoepoenami ma'ande' pare, lawi' boelami hinte hole'na. Nahanga' poeë'na: Ti'ara koepoinalai pongkora'moe, lawi' iti tongawa'mi'.” Nahanga' dena: „Ane hondo'o, nihoe'o, womi no'oe hadoea, mao mampeita.” Nahanga' poeë'na: „Ane hondo'o, agina maomo komi no'oe hai tekoeri'. Ane arami pare, io napapatemoko tekoeri'. Hai ane ti'ara mani'i ara pare, tekoeri' noepapatemi'.” Oepoe mongkora' hondo'o, meleimohe tekoeri' hai dena mai mampeita pare. Rahoemba ara mpoe'oemi pare iwongko tampo'. Kaindo'o mohieromohe tekoeri' hai dena. Ranangi dena, lawi' ia poeë saja'. Raime' tambolona, agaiana be'ana pea tekolika mao i toendoe'na. Do'o pongkana hane'i'i be'a dena i toendoe'na moto.

VERTALING.

Van waar de rijst ¹⁾).

Vroeger was er een mensch die zeer rijk was; veel waren zijne buffels en goederen. Maar ze hadden nog pas twee kinderen, toen stierf dat echtpaar. Hunne kinderen waren alleen jongens, twee waren het. Zij konden ook nog niet hun levensonderhoud zoeken, want ze waren nog klein. De buffels van hun vader en al zijne goederen namen slechte menschen slechts in beslag. Dus, het leven van die weezen was ellendig. Eén ding was er nog slechts, dat de menschen niet haalden, dat was de vischvijver, dien hun vader gegraven had. Dien was het, dien de gebroeders dag aan dag bewaakten. De oudste was al wat groot, maar had een vergroeiden voet, en beide hielen met gaten.

Dus ging de jongste op eene keer kijken naar hun vischvijver, en daar vond hij 7 menschen, 't waren allemaal vrouwen. Toen hij daar aankwam, maakten die vrouwen aanstalten om te vertrekken. Maar die wees zeide: „Als 't goed is, dan volg ik jullie ook.” Die vrouwen antwoordden: „Dat is goed, maar heb er geen spijt van, want we nemen je niet mede, en we verbieden het je ook niet.” Dus vertrokken die vrouwen, de wees volgde ook, zij vergezelden hem. Op hun weg naar den hemel klommen zij langs den regenboog. Zeven nachten waren ze onderweg, vervolgens bereikten zij den hemel. Met dat ze daar aankwamen, zag hun kameraad ze ineens niet meer, want zijne gedachten waren verward. Na eenigen tijd zag hij midden in 't dorp iets, dat in de zon gedroogd werd, zijn geelheid blonk zeer, hij zeide: „Dat is eene massa goud.” Daarom naderde hij het, hij keek, hij zag dat er een eigenaar van was, die er op paste. Aangekomen informeerde hij direct, hij zeide: „Waar is jullie vindplaats van eene hoeveelheid goud als dit?” De eigenaar er van antwoordde: „Noem je dit goud hetgeen ik droog?” Die mensch vroeg weer: „Wat is het dan?” De eigenaar er van zeide. „Dit is rijst! vruchten van een gewas, die zeer goed zijn om te worden gegeten.” Die mensch zeide weer: „O, wordt dat gegeten! Als wat is zijn lekkerheid (goedheid)?” De eigenaar er van antwoordde: „Van al 't eten op de aarde, is het de rijst wier lekkerheid (goedheid) door niets wordt overtroffen.” Daarom zeide die mensch, die pas was aangekomen: „Als 't goed is, vraag ik een weinig, opdat ik het ook daar

1) Het hiervolgend verhaal is ook te vinden in de Tontemboansche teksten van Schware blz. 342—348 van de vertaling. Aldaar wordt verteld, dat Toemilēng naar den hemel gaat om rijst te stelen, die hij den eersten keer in zijne haren verborg. Ze wordt daar door de hemelingen ontdekt. Den tweeden keer echter gelukt de diefstal, daar Toemilēng de korrels heeft verborgen in kerven, die hij in het eelt zijner voeten had gemaakt.

Het verhaal omtrent het in den nek schieten van den krop van den rijstvogel, zooals het bij de Bare'e-sprekers wordt verteld, vindt men in Bar. Tor. II, blz. 257.

beneden op de aarde ga planten." De eigenaar van die rijst antwoordde: „Maak dat je weg komt, we staan niet toe dat dít ons eten naar de aarde gaat! Als je het slechts hier eet, dat geeft niet, maar als je het wilt brengen, komt dat heelemaal niet te pas." Klaar met aldus te spreken, haalde hij eten, gaf het aan den pas aangekomene, opdat hij zijn smakelijkheid (goedheid) zou proeven. Toen hij het opgegeten had, voelde hij terdege de zeer-smakelijkheid er van. Hij zou wel willen vragen het te mogen gaan planten, maar de eigenaars er van gaven het niet. Daarom zocht hij een weg (list) om het te vervoeren, maar hij had niets om 't in te vervoeren. Toen vond hij zijn list, hij zou het in den mond nemen.

Terwijl de eigenaar van de rijst heen en weer liep om rijstvogeltjes te verjagen der hemelingen, want de rijstvogeltjes zijn als 't ware de kippen, schepte hij vlug een handvol van de rijst, die gedroogd werd, hij nam ze in zijn mond. Daarmede klaar, nam hij een sprong, liep hard weg, ging direct in het gat waardoor zij kort geleden waren binnengekomen.

Bij den terugkeer van den eigenaar er van van 't rijstvogeltjes verjagen, vond hij zijne rijst de kenteekenen vertoonen van het weggrijpen door dien mensch van zoeven. Daarom liep hij hard hem achterop. Hij was nog niet ver langs den regenboog afgedaald, toen hem de eigenaar vond van de rijst, die hij had gestolen. Met dat hij hem vond, greep hij hem direct, hij deed hem daar eenige malen neerkomen op den regenboog, vervolgens werden de hielen van dien dief gewond, want hij kwam tegen de beenderen ¹⁾ van den regenboog aan. Daarna zocht hij de rijst die de ander meenam, daar vond hij ze in zijn mond! Met dat hij ze vond, nam hij ze direct, hij stond niet meer toe dat hij, die ze gestolen had, ze nam.

Die eigenaar van de rijst zou weggaan, toen die mensch dien hij pijn gedaan had zeide: „Als 't goed is, welnu dan volg ik u naar boven, al ga ik maar opdat ge mij als slaaf kunt gebruiken, want nu kan ik niet meer terugkeeren naar beneden, mijn voeten doen pijn." De hemeling antwoordde: „Als 't zoo is, dan is 't ook goed, maar herhaal het niet meer om steeds onze rijst te stelen!" Vervolgens vergezelde hij hem naar boven bij 't terugkeeren. Toen hij boven was aangekomen, deden zijne hielen erg pijn, daar waar de regenboog ze verwond had.

Gedurende zijn verblijf aldaar, werd het hem niet toegestaan ander werk te doen, dan alleen slechts op de rijst te passen.

Na eenigen tijd voelde hij dat zijne ziekte beter zou worden, hij dacht: „Als ik naar beneden terugkeer, en zij weten het niet, in ieder geval komt men mij dan achterna." Vervolgens zeide hij weer: „Laat maar! ik doe van deze rijst een deel in de gaten van mijne wonden, opdat ik behoorlijk verlof vraag." Toen schepte hij weer een handvol, deed dien in de gaten van zijne wonden.

1) Zie boven bij hetgeen werd opgemerkt omtrent den regenboog.

Toen dat klaar was, ging hij behoorlijk verlof vragen om heen te gaan. De huisheer antwoordde: „'t Is goed als je terugkeert, maar we zullen eerst onderzoeken of er soms toch rijst is, die je verstopt om mee te nemen.” Die mensch zeide: „Ja, dat is goed, kijk maar of er iets is dat ik meeneem. Want nu ben ik toch ook bang om wat te halen, want ik voel 't moeilijk niet gezond te zijn.” De huisheer antwoordde: „Als alzo je woorden zijn, dan is het duidelijk in ons hart, dat je deze onze rijst niet meer zult meenemen. Klaar met alzo te spreken, ging die mensch weg; zij wisten niet, dat hij ze toch in de gaten van zijne wonden had gestopt. Dus, aangekomen op de aarde, ging hij direct een akker aanleggen vervolgens plantte hij ze.

Toen de rijst op de aarde lukte, lukte de rijst niet meer daarboven in den hemel ¹⁾. Toen zeide de eigenaar van de rijst in den hemel: „Welnu ik zend dit rijstvogeltje naar de aarde, om te kijken of er soms rijst daar beneden is.” Daarom zond hij toen een rijstvogeltje naar de aarde. Hier aangekomen vond het de rijst vruchtdragende. Vervolgens begon het rijstvogeltje rijst te eten. Bij zijn terugkeer naar boven zeide hij hen, dat er geen rijst op de aarde was. Maar 't was zichtbaar aan zijn snavel, dat het rijst gegeten had, want hij was wit tot aan de hoeken toe. Zijn heer zeide: „Ik geloof je woorden niet, want dat is zichtbaar.” Het rijstvogeltje zeide: „Als 't zoo is, sturen jullie dan weer een naar beneden om te gaan kijken.” Zijn heer zeide: „Als 't zoo is, welnu ga jij dan en de *tekoeri*'. Als er rijst is, dan maakt de *tekoeri*' jou dood. En als er nog geen rijst is, dan maak jij de *tekoeri*' dood.” Klaar met alzo te spreken, vertrokken de *tekoeri*' en het rijstvogeltje om naar de rijst te gaan zien. Zij vonden, dat er inderdaad rijst op de aarde was. Toen zochten de *tekoeri*' en het rijstvogeltje ruzie. Het rijstvogeltje werd overwonnen, want het was schuldig. Zijn keel werd stijf geknepen, maar slechts zijn krop draaide naar zijn nek toe. Dat is de oorsprong (oorzaak), waarom de krop van het rijstvogeltje in zijn nek zit.

1) De levenskracht van de rijst was weggenomen.

AANTEKENINGEN.

Mamperampa'i „in beslag nemen,” st. *rampa*.

Poengkoe „verdraaid, omgedraaid, vergroeid.”

Bobo' „eene ziekte waarbij men gaten in den hiel krijgt.” Vgl. Parig. *bobo* „een uitgeholde kokosnoot.”

Powia'nda tawine iti ina melei „die vrouwen hun doen (was of) ze zouden vertrekken.”

Kalaa-laa'ko', zooveel als „maak dat je weg komt”. lett. „dat je uit moge drogen.” *Małaa'* wordt gezegd van mais, die pas gedroogd is in de zon.

Rakahiwongko „overtroffen.”

Nakalimoemoe „hij nam het in den mond.”

Lantoena „terwijl, onderwijl”, st. *lantoe*, welke in 't Bare'e beteekent „wachten op.”

Manoe'nda „hun kippen.” Bedoeld is „hunne huisdieren”, de vogels die zij er op na houden, uitsturen en terugroepen kunnen.

Nakakoe' „hij schept met de hand, hij neemt een handvol (*hangkakoe'*).”

Pado „hiel.”

Mopahai „iets of iemand pijn doen.” *Mahai* „pijnlijk”, ook „ziek”; *moto-mahai* „met ziektestof behept, iets schelen”; *ketomahai* „puisterig, pukkelig, zweertjes hebben of wondjes.”

Todahi „laat maar gaan.” *Mampatodahi* „iets of iemand laten begaan, aan zichzelf overlaten.”

Mesabi' „verlof vragen tot iets.”

Tekoeri', Koelaw. *dekoera*, Bar. *djekoeli*, Nap. *dikoli*. Zie ook Bar. Tor. II, pag. 269.

Tilo' „snavel”. *Mantilo'* „pikken.”

Hole' „mondhoek.”

Raime' „geworgd”, st. *ime'*, vgl. Tontemb. *imëk* „stevig, solied.”

Een ander verhaal vertelt, dat na den twist met *Woeali* (zie Verhaal No. XX) *Ala Tala* twee paar menschen op aarde zette en to *Woeali* zeide: „Laat deze menschen geheel aan hun lot over. Ze mogen zeven dagen lang raad ontvangen, noch van mij, noch van jou. Geef ze ook niet te eten.” Gedurende die zeven dagen aten de menschen niets dan casave, pisangstam en bladgroenten. Toen *Woeali* echter zag, dat de menschen mager werden, gaf hij hun rijst te eten. Bij zijn terugkeer was *Ala Tala* daarover zeer toornig. *Woeali* echter verontschuldigde zich door te wijzen op den ellendigen toestand waarin de menschen verkeerden, vóór zij rijst van hem hadden ontvangen.

Ook vertelt men, dat een jager, op jacht zijnde, boven op een waringin zeven rijsthalmen ontdekte, doch het nut er van wist hij niet. Des nachts echter deelde hem *Ala Tala* en *Boeriro'* mede, dat die rijst voortaan het voedsel der menschen zou zijn. Hij moest de rijst alleen maar uitplanten. De jager deed toen zooals hem werd gezegd.

De rijst was al hoog, droeg echter nog geen vrucht, toen hem in een droom werd gezegd zeven rijstbladeren te koken. Die rijstbladeren werden onder 't koken mooie witte rijst. Hij vond ze erg lekker en kookte nu iederen dag rijstbladeren, totdat *Totelo'* de rijst deed schrikken. Van toen af moest de rijst rijp zijn alvorens men ze kon eten. Daarom beval *Ala Tala* ieder jaar opnieuw een rijstveld te bewerken, doch eerst te *mopalala* ¹⁾.

1) Het *Mopalala* heeft ten doel een zegen te vragen over den aan te vangen arbeid. De leider van deze adat handeling gaat op een hakmes staan, houdt een offer in de hand en bidt: „O, *Boeriro'*, luister naar hetgeen ik zeg: Als gij op uw rug ligt, ga dan op uw buik liggen om naar mij te luisteren. Zoo ook gij, wiens schedel ik betreed, als gij op uw buik ligt, ga dan op uw rug liggen opdat gij luistert naar hetgeen ik zeg. O, *Ala Tala*, ik vraag uw liefde, uw faeces eet ik, uw urine drink ik, opdat gij mij niet alleen den bolster geeft, maar ook zijn inhoud. Ik vraag zijn levensgeest, verberg dien niet steeds; de levensgeest van de boonen, de uitspruitsels van de pompoenen, alles dat wij planten doe het wel gelukken, opdat wij ons goed voelen”.

XXXV. Kaiomba karaisa' ana taoena Molida'.

(Bada'sch verhaal).

Kanawe'ina mai toama i langi' pare i toidoenia, rapobondea pea i kakaoe, ti'ara mani raisa molida'.

Agaiana, mewali' hanggaŋo, arahe taoena mohaŋaŋoe pitoehē, paka tawine. Ara wo'o haŋaloenda toēloe, meahi-ahi' ebe katoewo'na, tawine wo'o. Haŋaloenda iti, ti'ara rahaileki, paka rapopeahi-ahi' pea, rapesasoei biri'nda, oepoe² dakenda raoempaha j watana. Hawe' merapi' to na'ande', rawe'i pea awa pare. Hawe' pewaroe'na, ti'arapi motoaka, mebela-belamo'i. Kaindo'o meleimi ia mao toro' i tambi to hoa, hai mageromi wo'o.

Katoro'ana inŋo'o, ane mearo mepoelo, naita arami ande'a to hangko leha', hane'i na'ande'. Hele ebe laloena, lawi' ti'ara naisa ba kaiomba mai ande'a do'o. Hopo'mi pitoe wengina, hondo'o maomi ia modoo-doo', ti'ara mahae, nahoemba pare pitoe po'ana. Kanahoembana do'o, lioe² napakabaa toa'na. I poelo²na pare iti mao napeita. Mao napeita hangkani, terarangi womi kahanda'na. I kani²na mao napeita, paka terarangi pea bondena.

Ti'ara mahae, maomi hangkani, napeita mowoea'mi'. Do'o hane'i nahanga': „Ti'ara ebe ina koelaŋoe mobabebi pangka morone. Mearo mepoelo, napeita arami pangkana. Ti'ara mahae, maremi parena, do'o hane'i nahanga': „Ti'ara ebe ina oepoe koepepare de'e parengkoe', lawi' handa' gaga. Maomi napeita hangkani, nahoemba oepoemi rapepare, hai arami wo'o boeho'na to mahile. Arami i boeho' oepoe² pare, ara womi tambi to mahile ebe hai manoba'. Kawali'na do'o tambi, hele womi laŋoena, do'o toēloe, lawi' ti'ara naisa pongkana to mampopewali' oepoe² to naita do'o.

Ti'ara mahae, boetoemi de'e tomoane mai i ia. Kaboetoena tomoane iti, nahanga': „Meahi-ahi' ebeko', rapopeahi-ahi' haŋaloemoe. Hai kodo'mo' i dode'e to ma'ahi' i io, hane'iko koepopa'ande'. Hai de'e wo'o lida' to koeba-behiako', lawi' lida' pewali'ana pare.” Wole' taoena iti Boeriro' moto. Do'o hane'i nahanga' Boeriro': „De'e² kita mohambokomo'i. Mehani' do'o toēloe: „Meahi' mberoko morewoe kodo to bokomo'i watangkoe rababehi haŋaloengkoe'. Mehani' Boeriro': „Ane iti, kodo' mo'i mangisa. Ane moitambike', to kai langi' pea mai mampoitambike'.” Ti'ara mahae, moitambi mpoe'oemohe', to kai langi' pea mamposoesa' ihe'.

Ti'ara mahae, ti'arapi mewali' parena taoena to pitoe do'o i kakaoe, marimimohe'. Tanga'nda hondo'o, moŋoeloemaomohe', hane'i rahoemba toēloe toro'mi i tambi to manoba' hai handa' wo'o pa'ande'na. Ti'arapohe bai' mampeita toēloe, lawi' hondo'o perami pewaroe'na toe'ana. Do'o hane'i merapi'mohe napohawi' toēloe, bona rapa'ande' peahe'. Agaiana nahanga' toēloe: „Ti'ara'a maoe niperapi' i to niande', lawi' kodo' topeahi-ahi' moto katoewo'koe'.” Ti'

arapohe maoe melel kaindo'o. Do'o hane'i nahanga' Boeriro': „Noepoka'ahi'he hafaŀoemoe, kehapi' rapopeahi-ahi'ko iao." Kaindo'o, mengoa' peramohe' i toëloe, iami rapengkoroe'i.

Hane'i mikaindo'o molida'mi taoena, lawi' manggalahe pandiri' kai to nababehi Boeriro'.

Mahaemi katoro'anda iwongko doenia, raisa wo'o taoena molida', hane'i nawawami Boeriro' do'o tawinena maomohe toto' i langi'.

VERTALING.

Vanwaar de menschen weten natte rijstvelden aan te leggen.

Toen de oude man in den hemel rijst gaf aan de wereldbewoners, legden zij daarvoor alleen akkers aan in het bosch, ze wistten nog geen natte rijstvelden aan te leggen ¹⁾.

Maar, op zekeren dag waren er 7 bloedverwanten (zusters), 't waren allemaal vrouwen. Er was ook nog eene bloedverwante eene wees, haar leven was zeer ellendig, 't was ook eene vrouw. Die zuster van hen, zij keken er niet naar om, zij mishandelden haar voortdurend, zij besnoten haar, al hunne vuiligheid smeerden ze aan haar lichaam. Zelfs als ze iets vroeg te eten, gaven ze haar slechts kaf van rijst. Zelfs haar kleeren waren niet goed meer, naakt was ze. Toen ging ze weg en ging wonen in een leeg huis, en 't was ook vervallen.

Terwijl ze daar woonde, als ze vroeg opstond, zag ze eten, dat pas klaar was, vervolgens at ze het. Haar hart was zeer verwonderd, want ze wist niet vanwaar dat eten kwam. Na afloop van 7 nachten, ging ze om zoo te zeggen wandelen, het duurde niet lang of ze vond 7 rijstplanten. Toen ze die vond maakte ze direct rondom schoon. Iederen morgen ging ze naar die rijst kijken. Als ze weer een keer ging kijken, was de hoeveelheid weer vermeerderd. Telkenmale ging ze kijken, steeds maar was haar tuin vermeerderd.

Het duurde niet lang, ze ging (weer) een keer, en zag (dat de rijst) al vrucht droeg. Daarom zeide ze: „Ik zal in geen geval een vlonder kunnen maken om rijstvogeltjes te verjagen. 's Morgens vroeg opstaande, zag zij dat haar vlonder er was. Het duurde niet lang, haar rijst was rijp, daarom zeide zij: „In geen geval krijg ik deze mijn rijst afge oogst, want zij is te veel. Ze ging (weer) een keer kijken, zij vond ze al afge oogst, en er was ook een groote rijstschuur voor haar. In de schuur was al de rijst, er was ook weer een huis dat groot was en mooi. Toen dat huis ontstaan was, was haar hart weer verwonderd van die wees, want zij wist niet de oorzaak die dat alles dat zij zag gemaakt had.

Het duurde niet lang of er kwam een man tot haar. Die man aangekomen, zeide: „Je bent zeer ellendig doordat je bloedverwanten je mishandeld hebben. En ik ben het die liefde tot je heb, vervolgens liet ik je eten geven. En deze natte rijsttuin ook die ik voor je gemaakt heb, want van natte rijsttuinen moet men 't hebben. Die mensch echter was *Boeiro*'. Daarom zeide *Boeiro*':

1) De natte rijstbouw schijnt vroeger niet bekend geweest te zijn. In *Bomba* zou men 't eerst getracht hebben dien aan te leggen en daarbij voor 't ploegen paarden hebben gebruikt, hetgeen niet ging. In *Lamboe*', vanwaar men den sawah-bouw zou geleerd hebben mag tuinrijst niet met sawah-rijst worden vermengd.

„Nu zullen wij trouwen.” Die wees antwoordde: „Ellende voor je voor niets om mij te verzorgen die een stinkend (vuil) lichaam heb, hetgeen mij is aangedaan door mijne bloedverwanten.” *Boeiro'* antwoordde: „Als het dat is, dat zal ik weten. Als we trouwen, slechts iemand van den hemel zal ons komen trouwen.” Het duurde niet lang of ze trouwden werkelijk, hemelingen slechts kwamen hen befeesten.

Het duurde niet lang, of de rijst van die 7 menschen in het bosch lukte niet meer, ze hadden honger. Terwijl het zoo was, gingen ze loopen, vervolgens vonden ze de wees wonen in een mooi huis en veel ook haar eten. Ze durfden niet meer naar de wees te gaan kijken, want ze was slechts als eene adellijke vrouw gekleed. Daarom vroegen ze of de wees hen als slavinnen wilde hebben, opdat ze maar te eten zouden krijgen. Maar de wees zeide: „Ik wil niet hebben dat je mij eten vraagt, want ik heb ook een arm leven.” Ze wilden niet meer van daar vertrekken. Daarom zeide *Boeiro'*: „Heb hen lief je bloedverwanten, al is 't ook dat ze jou mishandeld hebben vroeger.” Van toen af zagen zij slechts op naar de wees, haar gehoorzaamden ze.

Van dat oogenblik af aan legden de menschen natte rijstvelden aan, want ze namen een voorbeeld aan hetgeen *Boeiro'* deed.

Toen hun woonplaats lang op de wereld was geweest, wisten de menschen ook natte rijstvelden aan te leggen, vervolgens nam *Boeiro'* zijne vrouw mede en gingen ze in den hemel wonen.

AANTEKENINGEN.

Lida „nat rijstveld.”

Rapasoei „besnoten worden”, st. *sasoe*, N. *tasoe*. *Mesasoe* „snuiten”, eigenl. „uitblazen.”

Biri „snot”. *Peeloea biri* „snotgeultje.”

Raoempaha „afgeveegd aan,” st. *oempa* zie bij I.

T'arapi motoaka „niet meer goed in orde.” *Motoaka* „gezond, sterk, goed in orde” is af te leiden van den stam *toa*, Bar. *toa* „rechtopstaand, overeind; *toemotoa* „behoorlijk in orde, ordentelijk.” Men is geneigd den stam van *motoaka* te vinden in *toa* „tronk van een omgehakten boom, die is blijven staan.” Maar dit is w. s. een ander woord. Vgl. Minah. *toe'a*, Sang. *toeidě*, die op een grondvorm *toeđ* wijzen. Wat *-ka* van *motoaka* betreft, dit is w. s. hetzelfde suffix als dat hetwelk in het Bare'e adjectieven vormt van bijwoorden, bijv.: *ndateka* „hoog” van *ndate* „boven.”

Hoa „leeg.”

Magero „uit elkaar gevallen, vervallen”, vgl. *keru* „losmaken” en *makero* „vervallen van 't gelaat, ontsteld.”

Leha „klaar met 't koken.”

Pare pitoe po'ana „zeven stoelen rijst.”

Mobabehi „doen, maken”, zal wel af te leiden zijn van *babe* „bekijken, toekijken, beschouwen”, zoodat *mobabehi* zal bet. „toekijken op.” De verwantschap der bet. „kijken” en „doen” wordt aangetoond door het Bar. *woele* „zorgen voor, tot taak hebben”, vgl. Minah. *woeleng* „tezamen dragen” en Bar. *pewoele* „bekijken.” In Besoa bet. *mobabehi* „koken”, lett. toekijken (bij 't koken)."

Morone „op rijstvogeltjes passen”, st. *rone*, Boeg. *dongi* „rijstvogel.” Het heeft ook ruimer bet. bijv.: *noerone tobaina i tambita* „let op de dieven in ons huis.”

Mare „rijp.”

Boko „vuil, vervuild.”

Morewoe „verzorgen,” *momberewoe* „elkaar verzorgen, met elkaar huwen.”

Ba „durven.”

Rapengkoro'e „gehoorzaamd worden”. *Mengkoro'e* „gehoorzamen.”

Pandiri „voorbeeld”, in 't Bar. ook „vorm, gestalte.”

Begin van 't aanleggen van natte rijstvelden.

(Rampi'sch verhaal).

In den beginne legden de menschen noch natte noch droge tuinen aan, want *Ala Tala* zond hen geregeld gestampte rijst.

Op een keer gebeurde het, dat men in de gestampte rijst een ongestampte korrel vond. Men zaaide dien en toen hij begon uit te spruiten zeide *Ala Tala*: „Het blijkt, dat jullie geen eten meer van mij wilt hebben, dan moeten jullie maar een akker aanleggen.” Vervolgens zond hij de kwikstaart (*tidadioe*) om ongestampte rijst aan de menschen te brengen. Maar de kwikstaart was nog pas halverwege toen hij de rijst liet vallen. Bij *Ala Tala* teruggekeerd vroeg *Ala Tala*: „Waar heb je die rijst gebracht?” De kwikstaart antwoordde: „Halverwege liet ik ze vallen.” Nu werd *Ala Tala* boos en sloeg den vogel op zijn staart. Van toen af ging zijn staart steeds op en neer.

Vervolgens werd het rijstvogeltje gezonden, maar op aarde gekomen strooide het de rijst uit en pikte ze vervolgens op. Bij *Ala Tala* teruggekeerd vroeg deze: „Wat heb je met de rijst gedaan?” Het rijstvogeltje bekende zijn fout. Toen draaide *Ala Tala* het den nek om, zoodat van dat oogenblik zijn krop zich van achteren bevond.

Daarna zond *Ala Tala* den kwikstaart weer, daar deze zich al verbeterd had. Hij bracht de rijst direct naar de menschen. Toen legden de menschen natte rijstvelden op den berg *Kaliwamba* aan. Maar als de menschen vermeerderden verhuisde een deel naar *Lowa* ten Westen van *Bangko*'.

XXXVI. Pohalaaloenda goempata', baba, banibi', poragia, linoe
oewai hai baba mpeangi.

(Bada'sch verhaal).

Ara tohampohalaaloewa pitoehē. Bago'nda taoena iti alo²na mogahi pea. Hawa'na inaanda hai amanda ti'arahe mampoinalāi. Ti'ara ara peingka'anda, mogahi pea rapobago'i.

Mewali hangkani, napohawa'ahe inaanda hai amanda mao moholia', agaiana ti'arahe maoe. Teha'mi inaanda mehohē, napoto'mi hohi' ande'anda hai tomoanena. Oepoe iti, nawoli iti i biasa pembojiana, bona raisa ana'nahe'.

Ti'ara mahae, boetoe topitoe iti, mai mampeita ande'anda. Raita ara moto indi'iti i bate' pembojiana inaanda. Ra'alami hohi taoena iti, raboengkahi, hampale rapeita gahinda moto napoto' inaanda hai bararana rapohalo'. Kaindo'o wioramohe'. Hane'i nahanga' towotoe': „Ane meleike mao i tampo' ntani'na, hangaa-ngaa rahoemba peake deona. Iapi maro'a, nipehadingi to koehanga': Ioemba-oemba to nilai iti, nihanga', lawi' pelaiangkoe kodo' de'e ina koehanga'a komi: kodo' mewali' goempata'." Karahadina adinahe polaloetana woetoe'na, hane'i hore² pantandaihe': Nahanga' hadoea: „Kodo' mewali' baba!" Hadoea masanga': „Banibi!" Hadoea masanga': „Kodo' poragia!" Hadoea masanga': „Kodo' linoe!" Hadoea masanga': „Kodo' oewai!" Hadoea masanga': „Kodo' baba mpeangi!" Nahanga' towotoe': „Ane poenda'a i kamioe, hangaa-ngaa megoempata' peamo'." Mehani' wo'o adinahe': „Hondo'o wo'o i kai, ane noeita iti sanggena to tahanga-hanga', itimi tanda'na kapoendaki i io." Hane'i mogaa'mohe'.

Boetoemohe inaanda hai amanda kai poholia'anda rapeita ti'arapohe indi'iti. Mewali' napekoene' inaanda hai amanda i taoena, rahanga' taoena iti: „Ti'arapohe inde'e, lawi' noeisami kanoepa'ande'nda inina. Taoena iti mewali'he goempata', baba, banibi', poragia, linoe, oewai hai baba mpeangi." Mewali', kanahadina inaanda hai amanda, teria'mohe', lawi' rodoedoeanda perami.

Itimi pewali'anda taoena pitoe iti, napatoewo' inaanda hai amanda.

VERTALING.

De bloedverwantschap van den donder, den bliksem, den regenboog, de aardbeving, het water en den regenstorm.

Er waren 7 gebroeders. Het werk van die menschen iederen dag was slechts tolleren. De bevelen van hunne moeder en hun vader achtten ze niet. Ze verzetten geen voet, tolleren slechts hadden ze tot werk.

Het gebeurde op een keer, dat hunne moeder en hunne vader hen bevelen te gaan arbeiden in den tuin, maar zij wilden niet. Toen hun moeder het eten gaar gekookt had, pakte ze vlug hun eten en dat van haar man in. Toen dat klaar was, legde zij het op de plaats waar 't gewoonlijk gelegd werd, opdat zij 't zouden weten hare kinderen.

Het duurde niet lang, of die 7 kwamen aan, om naar hun eten te kijken. Zij zagen, dat het er was op de plaats waar hunne moeder het altijd neerlegde. Zij haalden 't vlug die menschen, zij deden het open, daar zagen ze dat hunne moeder hunne tolleren er had ingepakt en ze de tollouwen als vleesch (groente) kregen. Toen waren ze verdrietig. Vervolgens zeide de oudste: „Als we weggaan naar een ander land, zeker vinden ze ons straks. Dat is goed, luister naar hetgeen ik zeg: „Wat jullie maar willen, moeten jullie maar zeggen, want mijn wil zal ik jullie zeggen: ik word donder.” Toen zijn jongere broeders de woorden van hun ouderen broeder hoorden, legden zij ieder dadelijk beslag op [een eigen karakter]. Eén zeide: „Ik word regen”. Eén zeide: „(Ik) bliksem.” Eén zeide: „Ik regenboog.” Eén zeide: „Ik aardbeving.” Eén zeide: „Ik water.” Eén zeide: „Ik regenstorm.” De oudste zeide: „Als ik verlangend ben naar jullie, in ieder geval zal ik niets anders doen dan donderen.” Zijn jongere broers antwoordden: „Zoo ook wij, als je ziet alles ziet wat we besproken hebben, dan is dat het teeken van ons verlangen naar jou.” Vervolgens scheidten ze.

Toen hunne moeder en hun vader van den tuinarbeid terugkeerden zagen zij dat zij daar niet meer waren. Dus informeerden hunne moeder en hun vader bij de menschen, die menschen zeiden: „Zij zijn hier niet meer, want je weet (hoe) je ze zooeven te eten hebt gegeven. Die menschen werden donder, regen, bliksem, regenboog, aardbeving, water en regenstorm.” Dus, toen hunne moeder en hun vader het hoorden, weenden ze, want ze waren maar met zijn tweeën.

Dat is er geworden van die 7 menschen, wie hunne moeder en hun vader verzorgden.

AANTEEKENINGEN.

Goempata' „donder”.

Banibi' „bliksem”, grondwoord *bibi'*, vgl. Bar. *wibi* „schudden, heen en weer rukken”. Met *banibi'* is dus het heen en weer gaan van den bliksem uitgedrukt.

Linoe „aardbeving”, *melinoe* „aardbeven”.

Hohi' „fluks.”

Wiora „bedroefd, treurig, verdrietig.”

Barara „lijn, touw”, w. s. een oudere vorm van *wala'a* „slingerplant.”

Hore² „ieder”, *hore²na* „'t is om 't even, 't een is zoo goed als 't ander, 't maakt geen verschil”, *ti'ara mohore* „'t verschilt niet.”

Mantandai heeft tot grondwoord *tanda'*, „teeken, merk van eigendom” waardoor men op iets beslag legt. *Hore² poentandaihe'* wil zeggen: ieder afzonderlijk legde beslag op iets dergelijks als de oudste broeder had gekozen. Dat hier het nomen verbale *pantandai* is gebruikt, duidt aan, dat de handeling onmiddellijk geschiedde. Om dit uit te drukken wordt de handeling voorgesteld in substantief-vorm. Wat de anderen kiezen wordt dus hun *tanda'*, het teeken, het karakter, dat hun voortaan eigen is.

XXXVII. Tohampoanakahe taloe.

(Bada'sch Verhaal).

Ara amanda anake rodoea, nahanga' honde'e: „Kita' ina maoke moahoe i kakaoe.” Kaindo'o maomohe tohampoanaka do'o, hane'i boetoehe i kakaoe. Hane'i nahanga' amanda honde'e: „Kita', mobambaroe'moke inde'e.” Mobambaroe mpoe'oemohe indo'o. Ka'oemba', hane'i nahanga' amanda: „Maoke mambawa de'e ahoenta'.” Mao mpoe'oemohe mambawa ahoenda. Hampale ara mpoe'oe boë' to rahambiri, taloe ba'ana. Hane'i rapepantangi, rakili. Teo'limohe', hane'i rawia-wia', hane'i rakari, agaiana ti'ara napewe'i amanda ra'ande-ande'.

Mabaa womi' hane'i nahanga' amanda: „Kodo' peamo'i mao moahoe, kamioe, inde'emo komi, mokampai bae'ta'. Agaiana, inia' nipa'ande-ande' bae'ta'.

Melei mpoe'oemi amanda, nahanga' towoetoe': „Noe'oemba pae' ane ta'ande' de'e bae' hamboea'?” Ra'ala mpoe'oe bae' do'o, hane'i ra'ande'.

Bo mahae, hane'i boetoe amanda. Hane'i naita bae', ti'ara hamboea'. Hane'i naboetoe' ahe'na, hane'i nakondo towoetoe'. Hane'i womi napelimbai toadi, ka'ioe matehe haha oepoe². Hane'i waliawoe mopadoepoei bae'ona.

Boetoe i tawinena, napekoene' ana'nda. Napehanga'a: „Owei' manihe mai i rara.” Napegia kaboetoeanda, ti'ara. Hane'i womi napekoene': „Ioemba kanoepalahianda ana'ta'?” Napehanga'a: „Owei nto manihe mai i rara.” Bo mahae, paka napekoene' tawinena, hane'i napehanga'a kanakondonda haha. Hane'i teria' tawinena, lawi' mantora ana'nahe do'o.

Bo mahae, towoetoe, mo'loetoe-foetoe peinaona hantede'. Hane'i toewo' hoele' womi', hane'i mearo, napeita adina mate wo'o. Hane'i mao naperama adina, hampale mo'loetoe-foetoe wo'o peinaona. Hane'i na'aro adina, nateria'i. Nahanga' woetoe'na honde'e: „Noe'oembake de'e, bale? Ane metoetoe-hake deona, ti'ara kada'anta napapate womi amanta deona.” Kaindo'o meangka' towoetoe', napeita pomama'ana amanda, hampale nahoemba pelete'na amanda. Hane'i mesila'mohe i kakaoe, paka dopea aampire ra'ande'.

Ti'ara mahae po'loemaonda, hane'i rahadi manoe' mowao-wao' motoentoe-roea'. Hane'i nahanga' towoetoe': „Tapetoto'ke iti manoe' to motoentoe-roea tahadi.”

Bo mahae mpoe'oe po'loemaonda, hane'i boetoehe i wiwi bonde. Mao-mohe merapi' temoe' ra'ande'. Bo mahae, rapeita tambi i loke, hane'i mao rapeita, raita ara taoena hadoea, toinamo'i. Hane'i napekoene' toina iti honde'e: „Kaioemba komi doiti?” Hane'i ra'aloeta kanapopeahi-ahi'nda amanda. Hane'ihe napehoehe' amohe toina iti, toro'mohe indo'o. Hane'i nahanga' toina: „Eleoe ntoi do tambinda amami hai inami indeleoe'e. Ane maoehe mai koe'la.

Maomo'." Mehani' towoetoe': „Apa paa'i, hane'i maohe noeaļa? Lawi' kai' de'e, to napopeahi-ahi'ka amangki'." Mehani' toina: „Ane hondo'o, mao komi mamohē, pitoe kanina mantoļeli tambita'. Agaiana nilaļa sioroe pehara, hane'i komi mao mamohē." Hane'i mpoe'oe raļaļa pehara, hane'i mao toina mao manggaļa amanda. Hane'i rasasee, rahakoe', mate amanda. Nahanga' toina honde'e: „Koewe'i komi de'e siga topongkora', hai badoe', hai poeroeka, hai laba, hai tawaļa', hai piho'. Ina nipake' haha doiti oepoe². Agaiana, ane ni-loemboeki iti deona, hangaa-ngaa napetoemeoka komi. Hampale raļoemboeki, lawi' ka'iami taoena rahadi. Woļe' itimohe to nahanga' toina. Napetoemeo-kamohe', towoetoe' i Katampoeha kanapetoemeokana, toadi i Mata Aļo.

Bo mahae to i Mata Aļo hai to i katampoeha mampombereheihe ahoē. Nahanga' to i Mata Aļo honde'e: „Ahoengkoē to melei mai doiti." Nahanga wo'o to i Katampoeha bate' ahoena. Hane'imohe mohidoepa', mombeaļa. Mombepekakoei kata peahe', do'o hai ti'ara wo'o to'oe. Mahaehe ti'ara mombepaka'ala. Hane'i nahanga' to i Katampoeha: „Kaimba kapesoelobo'amoe doiti?" Mehani' to i Mata Aļo: „Kodo' de'e pesoelobo'angkoē kai toina to nahoeo'a mamohē. Agaiana natoemeoka'a badoe' hai hinangka' parewa oepoe² to nawe'ia toina." Mehani' womi to i Katampoeha: „Kodo' wo'o natoemeoka iti to noehanga'." Hane'i mombekapoei, mombeteria'i. Kaindo'o raisami po-ħaļaļaenda, hane'i mombekaļiloimohe'.

VERTALING.

De drie van één gezin.

Er was een vader van 2 kinderen, hij zeide aldus: „Wij zullen gaan jagen in het 'bosch.” Toen ging de vader met zijn zonen, vervolgens kwamen zij aan in het bosch. Vervolgens zeide hun vader aldus: „Wij bouwen hier eene hut.” Ze bouwden daar inderdaad eene hut. 't Was avond, vervolgens zeide hun vader: „Laten we gaan, onze honden brengen (nemen) we mede.” Ze gingen inderdaad hunne honden medenemende. En daar was werkelijk een varken dat ze buit maakten, 3 stuks. Vervolgens verdeelden ze ze, ze droegen ze op den rug. Toen ze teruggekeerd waren, vervolgens bereidden ze ze, vervolgens rookten ze ze, maar hun vader stond niet toe, dat ze er voortdurend van aten.

Als het weer licht was, zeide hun vader: „Ik ga maar alleen jagen. Jullie, blijven jullie maar hier, om ons vleesch te verzorgen. Maar eet niet voortdurend ons vleesch.”

Toen hun vader werkelijk weg was, zeide de oudste: „Hoe zou 't wellicht zijn als we van dit vleesch een stuk aten?” Zij namen dat vleesch inderdaad, vervolgens aten ze het.

Het duurde niet lang of hun vader kwam. Vervolgens zag hij 't vleesch, één stuk was er niet. Vervolgens trok hij zijn hakmes, en sloeg de oudste met den rug er van. Vervolgens weer ging hij over op de jongste, ineens stierven ze allemaal. Vervolgens pakte hij vlug zijn vleesch in.

Bij zijne vrouw gekomen, informeerde ze naar hunne kinderen. Hij zeide tot haar: „Ze zijn nog op weg hierheen.” Zij wachtte op hunne aankomst, [ze kwamen] niet. Vervolgens informeerde ze weer: „Waar heb je onze kinderen verlaten?” Hij zeide tot haar: „Zij zijn immers nog op den weg hierheen.” Het duurde niet lang, steeds informeerde zijne vrouw er naar, vervolgens deelde hij haar mede hen beiden (allen) geslagen te hebben. Toen weende zijne vrouw, want zij dacht aan haar kinderen.

Het duurde niet lang of het hart van den oudste begon een weinig te kloppen. Vervolgens herleefde hij weer, stond toen op, zag dat zijn jongere broeder ook gestorven was. Vervolgens ging hij zijn jongere broer aanraken, en daar begon zijn hart te kloppen. Vervolgens richtte hij zijn jongere broeder op, hij beweende hem. Zijn oudere broer sprak aldus: „Hoe moeten we nu doen, vriend? Als we [vader] achteropgaan straks, het kan niet anders of onze vader doodt ons straks weer.” Toen stond de oudste op, hij keek naar de plaats waar hun vader gepruimd had, daar vond hij de pinang-schaar van hun vader. Vervolgens vluchtten ze naar het bosch, alleen maar *ampire* ¹⁾ aten ze.

1) *Caryota Rumphiana* Mart., een boom die veel overeenkomst heeft met de *Arenga*, en daarom ook wel in 't Bare'e *baroe lamo* „palmwijnboom der goden”, wordt genoemd. Bar. Tor. II, blz. 208.

Ze hadden niet lang geloopt, toen ze zeer vaag een haan hoorden kraaien. Vervolgens zeide de oudste: „Laten we recht afgaan op dien haan dien we hoorden kraaien.”

Ze hadden niet erg lang geloopt, toen ze aan den rand van een tuin kwamen. Ze gingen komkommer vragen om te eten. Het duurde niet lang of ze zagen een huis in een ravijn, vervolgens gingen ze kijken, ze zagen dat er een mensch was, ze was al een oude vrouw. Vervolgens informeerde die oude vrouw aldus: „Vanwaar komen jullie daar?” Vervolgens vertelden ze hoe hun vader hen mishandeld had. Vervolgens kookte die oude vrouw voor hen, ze bleven daar wonen. Vervolgens zeide de oude vrouw: „Daarginds toch is het huis van jullie vader en moeder. Als ze willen, haal ik ze hierheen. Ik ga.” De oudste antwoordde: „Wat [is de reden] wellicht, dat je ze gaat halen? Want wij zijn het, die onze vader mishandeld heeft.” De oude vrouw antwoordde: „Als 't zoo is, gaan jullie dan krijgdsansen, 7 malen om ons huis heen. Maar maken jullie eerst een brandijzer gloeiend, vervolgens gaan jullie krijgdsansen.” Vervolgens maakte ze werkelijk het brandijzer gloeiend, vervolgens ging de oude vrouw heen om hun vader te halen. Vervolgens werd hij gestoken met een gloeiende priem. De oude vrouw zeide aldus: „Ik geef jullie dezen hoofddoek die welsprekend maakt, een jas, en een broek, en een schild, en een speer, en een zwaard. Dat mag je allemaal gebruiken. Maar, als jullie er straks misbruik van maken, zeker zal dit alles met jullie wegvliegen. Een keer misbruikten ze dit alles, want veel menschen hoorden het. Maar dat was het dat de oude vrouw had gezegd. Het vloog met hen weg, de oudste naar het Westen, de jongste naar het Oosten.

Het duurde niet lang of die van het Oosten en die van het Westen zochten twist over honden. Die van het Oosten zeide aldus: „Die daar is mijn hond die hierheen weggeloopt is.” Die van het Westen zeide ook, dat het zijn eigen hond was. Vervolgens ontmoetten ze elkander om te vechten. Zij stoven op elkaar in daarom kwam er niets [van hun strijd] terecht. Ze [streden] lang, [maar] ze kregen elkaar niet. Vervolgens zeide die van het Westen: „Waar zijn jullie daar uitgekomen?” Die van het Oosten antwoordde: „Ik, mijn afkomst (uitkomst) is van de oude vrouw die mij beval te krijgdsansen. Maar de jas en alle kleeren die zij mij gaf vlogen met mij weg.” Die van het Westen antwoordde weer: „Mij ook deed wegvliegen hetgeen je noemde.” Toen omhelsden ze elkaar, ze beweenden elkaar. Van toen af wisten ze hun bloedverwantschap, vervolgens reisden ze geregeld naar elkaar heen en weer.

AANTEKENINGEN.

Bij de lezing van bovenstaand verhaal denken we onwillekeurig aan *Oeranos* (de hemel), die zijne zonen uit den weg tracht te ruimen. Op aansporing van *Gaia* (de aarde) wreekt *Kronos* zich. Zie ook verhaal XXXVIII.

Verder is hier de voorstelling, dat dag en nacht elkaar geregeld bezoeken.

Rapepantangi „zij verdeelden over”, st. *panta* Bar. „erfstuk”.

Moloetoe-loetoe „kloppen.”

Pelete' „pinangschaar.”

Mesila „vluchten.”

Mowao-wao' „flauw, vaag.”

Tapetoto'ke „laten we er recht op afgaan.”

Nilala „maken jullie gloeiend heet”; *malala* „heet van smaak.”

Pehara „brandijzer.”

Mamohe „krijgsdansen.”

Rasasee „steken met een gloeienden priem.”

Mampomberehehe' „zij twisten met elkaar over.”

Mampekakoei „vgl. *gagoe*, Bar. *dadoe* „zich haasten.”

Mombekaliloi „elkaar wederzijds bezoeken, naar elkaar toe reizen.”

XXXVIII. Manoe ngkoeroeda' hai rada boelawa.
(Bada'sch verhaal)

Ara taena moana' tomoane, toe'ana hera. De'e ana'nda, hadoedoeana tomoane. Toto'nami motawine, nahanga'mi i amana honde'e: „Kodo' de'e, oemama', ti'ara mani motawine. Ane madotako', noewawa mama'koe', mao noewe'i tawine toe'ana olooe'." Nahanga'mi amana: „Io, maro'a." Kaindo'o meleimi amana, mao mampewe'i mama' i toe'ana. Boetoe i toe'ana, nahanga': „Kodo' de'e, nahoeo' mai ana'koe mao mampewe'i mama'na. Ane nipaioe kae'a, iti ana'mi ina napotawine." Mehani' amana hai inaana honde'e: „Io, matana' ebe kai', lawi' kamakarana onto, hane'i ti'ara kai merapi' mama' i io, lawi' nalai ebe ana'ki ana'moe. Hai kai' wo'o kilai."

Kaindo'o masoele'mi amana tomoane do'o, rahanga' i ia: „Inia' namahae, hane'i mai moitambi; iba pea wengina ili'na, hane'i rapopoitambi." Hopo'mi iba wengina, maomi rawawa tinana, ka'iahe'. Oepoe rapopoitambi, rapalahimi ia hai tawinena.

Mahae kahambokonda, ti'ara mani moana'. Nahanga' tawinena: „Apa boendoe'ta mohamboko, ti'arake moana'?" Mehani' tomoanena: „Tapoapa paa'i, lawi' hondo'omi kanabaginta topebagi'".

Ti'ara mahae, eloeami tawinena. Kaindo'o romboea'mi watana. Ti'ara mahae, moana ia. Rapeita woa'na mabada'; rabaho'i, bate'na mewanta'. Napeita oewe'na, wole', boelawa. Nahanga'mi oewe'na: „Apami pa'i koepo-pohanga'i?" Nahanga': „Songko Boelawa."

Mahile-hilemi anake do'o, ti'ara wopi mahae, inaana eloea womi'. Kaindo'o romboea'mi watana. Ti'ara womahae, moana' womi'. Rapeita ana'na, tomoane, bombaroe'na mabada'. Nahanga' womi oewe'na: „Ma'ampa womi bombaroe'na oewe'koe boelawa koeita?" Nahanga': „Hanga'na oewe'koe toadi: Rada Boelawa."

Mahilemi hantede' anake iti, paka mogahimohe hai woetoe'na. Ti'ara mahae, mahilemohe', raisami moba'a' kaeo, rapomaro'a. Nahanga'mi towoetoe': „Apa boendoe'ta na'anaka inanta', bale? Paka mogahi peake'." Nahoeo'mi adina mao merapi', oewahe i oewe'nda. Boetoe adina kamerapi' oewahe, maomohe mampeli' kaeo ina raba'a', rapodoeanga. Rahoemba kaeo to mahile ebe, ratiwi, rapeita, ti'ara maro'a. Rapeli' womi kaeo hampolo, to ti'ara raita londena. Ratiwi, ti'ara mahae tedoengka kaeo iti, limba² oewai taloe pengana. Nahanga' towoetoe' i toadi: „Mampeitamoko', bale!" Nahanga' toadi: „Io mampeita, lawi' kodo' ti'ara koeisa." Napeita towoetoe', wii'nato nalai ia. Mampeita toadi londena, naboho' toadi. Moba'a'mi towoetoe', hangko moboho' toadi. Oepoe naboho' toadi, nabala', magasi' poba'a'na ia. Ti'ara mahae, wali to nabala'. Towoetoe' mahae mani', hane'i wali. Toadi, wali to

nabala', melangka mao manggala sama'na darana oewe'na. Boetoe i doeanga to nabala', lioe² nasama'i doeangana, nahawe'i, hampale mewali' dara. Melangka dara iti, ti'ara toa i tampo'. Towoetoe', walimi wo'o to nabala', napehaile' adina, ti'arapo'i indo'o. Nakara' mahae, hane'i mehani'. Napeita modara adina, nakoene': „Kaiomba doiti daramoe, bale?" Mehani' toadi: „Doeangankoe koesama'i sama'na kaoewe', hane'i mewali' dara. Kanahadina towoetoe' polaloetana, lioe² mao nabamba adina, lawi' koi' inaona i adina. Nahanga': „Moapa nopehindoroengia', bale, sama'na kaoewe'? Ina koeala koepoposama'i wo'o doeangankoe'."

Meleimohe mai i tambi; towoetoe' mojoemao iheroe, adina modara iboko'. Hampale iheroe toadi boetoe i tambi, lawi' darana ti'ara toa i tampo'. Boetoe towoetoe' i tambi, lioe² mao nabamba adina, mopakewahe-wahe' bengona. Kaindo'o mesabi'mi adina i inaana hai oewe'na hai amana ina mele i ia. Mehani' inaana: „Ti'arako koepalioe." Agaiana na'ana, pea mele i. Peleina paka teria'mi inaana. Na'ala darana, napodara. Melangka darana, naola' woetoe'na, napeita kada'a-da'ana, naita kati'arana. Naita adina, na'ala sama'na mao nasama'i doeangana, mosiro' mai i langi'. Toadi, ti'ara mahae podarana boetoe i tahi', napeita kapoena moroehoe i wiwi tahi', ina mohaka' ia. Nahanga' toe'ananda kapoena honde'e: „Inia' nihaka' oewe'koe'! Ane nihaka', maroegi' komi kai kodo'." Mekoene'mi toe'ananda kapoena, hode'e pekoene'na: „Maoko ioemba doiti, oewe'koe'?" Mehani': „Maoa mampeli' halaloengkoe Manoe ngKoeroeda'." Nahanga' toe'ananda kapoena: „Ane hondo'o, mehawe'mo komi hai daramoe." Mehawe' darana i bengona kapoena, napelangkahamohe kapoena i tahi'. Boetoe i boeloe', nahanga' kapoena: „Ane boetoeke i boeloe' iti, inia' noepongkora-ngkora'!" Boetoehe i boeloe', naita, boeloe' iti ti'ara tampo'. Paka ile ranganta'. Langa'mi laloena ia, nahanga' ile: „Ta'ande' taoena de'e." Nahanga' kapoena: „Ane niande', kodo' topa'mi!" Mesoepa' toe'ananda ile, nahanga': „Maoko ioemba, bale?" Mehani' taoena: „Maoa mampeli' halaloengkoe Manoe ngKoeroeda'." Nahanga'mi kapoena i ile: „Iomi', bale, mopaboetoeake oewe'ta i halaloena." Nahoe' womi ile mehawe' i bengona hai darana, napelangkaha womi ile.

Ti'ara mahae, boetoehe i limba tahi'. Kaboetoenda, napeita taoena rara i boeloe'. Nahanga'mi ile: „Membojomo komi hai daramoe." Pembojonda natetehimohe ile: „Ane boetoemo komi i loke', ara to kadake indo'o. Mewali', inia' noepongkora-ngkora'!" Modarami ia.

Ti'ara mahae, boetoehe i loke' to nahanga' ile inina. Napeita pose² oba' topokoko. Karaitana oba' karakoene'na: „Maoko ioemba doiti, bale?" Mehani' taoena: „Maoa mampeli' halaloengkoe Manoe ngKoeroeda'." Kaindo'o rahanga'mi oba': „Ta'ande' taoena do'o." Nahanga' taoena: „Apa to nipeli' inde'e?" Mehani' oba': „Mokokoka', bale!" Nahanga' taoena: „Ane doi loke' to koeita mao nikoko, mo'onto' ebe, paka booe' indo'o." Nahanga' toe'ananda: „Ioemba doiti, bale?" „Boe, karao'!" „Hangapa woea'na boeloe' talingka' i kain-

de'e?" Mehani' taoena: „Pitoe woea'na boeloe' taļingka'i kainde'e." Mohawa'mi toe'ananda oba' honde'e: „Mao komi nipeita'a to nahanga' taoena de'e. Kodo' mokampai, lawi' hangaa-ngaa taoena de'e ta'ande'."

Meleimohe oba' to ka'ia, hamba'a perami indo'o mokampai taoena. Napepekirimi taoena ia ina mate. Napeli' kira²na oba' to hamba'a iti, nahanga' honde'e: „Baļe, booe' nto ia koeita!" Nahanga' oba: „Mao takoko, baļe!" Maomi nakoko hai taoena, woļe' dongko'na taoena. Nahanga', ara i watoe mesoea'. Pesoea'na oba', nahea' taoena oba', hane'i nakondo, matemī oba'. Na'ala darana, hane'i nahawe'i, napopelangka.

Ti'ara mahae, boetoe i wanoea hamboea'. Mesoea' ia, maomi toro' i toe'ana. Mekoene' toe'ana: „Maoko ioemba, Rada Boeļawa?" Mehani' Rada Boeļawa: „Maoa mampeli' haļaloengkoē Manoe ngKoeroeda'." Toro'mi ia i toe'ana.

Ma'ande'mohe kaļoemba', hampale hadepe ilindo'na pobekakia baļoļi. Nahanga' toe'ana: „Inia' nipahondo'o haļaloemi, lawi' hangko de'e kapoen-dana i kita'. Nahanga' Toralindoe': „Ti'arako koepeoemama' ane ti'ara ma'ala tomoane iti koepotomoane." Nahanga' toe'ana: „Rada Boeļawa, nohadimi laļoetana haļaloemoe, io kae'a ina napotomoane." Mehani' Rada Boeļawa: „Io, maro'a, ane nalaia'!" Kaindo'o maomohe moiloehi, agaiana inambengi na'ala Toralindoe' kasoro pitoe lapina, koelamboe rontaoe.

Inambengi Rada Boeļawa melei, napahawangi watana. Na'ala oļonga to mahile, nawoļi i patoeroeana, modeda'. Ti'ara mahae, mabaami'. Pedahi Toralindoe', naroea' amana, napeita bo'ia tomoanena, oļonga moto. Nahanga'mi Toralindoe': „Ti'arapi daļa'koe toewo'." Kanahanga'na hondo'o, lie² mengkandawo' ia kai patoeroeana, toa i lobo, matemī Toralindoe'.

Pitoe wanoeana naļioe Rada Boeļawa, paka rapeoemaļa Toralindoe', agaiana oepoe² Toralindoe' mate haha. Boetoe Rada Boeļawa i kapitoena, mekoene' toe'ana: „Maoko ioemba, Rada Boeļawa?" Mehani' Rada Boeļawa: „Maoa mampeli' haļaloengkoē Manoe ngKoeroeda'." Mehani' womi toe'ana: „Ane iti noepekoene', teoeme' noeitami wanoeana. Mekiro' ane boetoeko indo'o, ti'ara noeita moļoemao, lawi' mangkaindi pehilo'amoe."

Indo'omi ia hambengia, hambi² napeoemaļa Toralindoe'. Napalahj inambengi, teria'mi Toralindoe'. Ti'ara mahae matemī ia. Moļoemaomi Rada Boeļawa hamboho' aļo, naitami to rahanga' wanoea topekiro'. Boetoe indo'o, moļoemao ia, ti'ara naita, lawi' nakiro' tambi, napiri' matana. Mahae, hane'i nakabaha, napeita mabaami hantede'. Moļoemao ia boetoe i tambina Manoe ngKoeroeda'. Napeita toina pea indo'o. Toina iti oewe'na Manoe ngKoeroeda', topokampai tambina, lawi' ti'ara mani tambi to nakatoro'i do'o. Tambi to nakatoro'i do'o. Tambi to nakatoro'i, ilaļoe wanoea. Ti'ara onto loma nakampai toina tambi do'o pea boenga. Boenga iti, ane boetoe i tambi do'o Manoe ngKoeroeda', mao peami naimba'. Ane ara to matanta, ba hamboea' pea, napokatowe toina.

Kaboetoena Rada Boelawa, naita toina, nahanga': „Maoko ioemba, Rada Boelawa?” Mehani' Rada Boelawa: „Maia mampeli' halaloengko Manoe ngKoeroeda'.” Mehani' toina: „Ti'ara tambi to nakatoro'i de'e.” Mekoene' womi Rada Boelawa: „Ioemba tambi to nakatoro'i?” „Ilaloe wanoea”, nahanga' toina. Agaiana io inia' noemao ilaloe wanoea, agina inde'emoko'.” Napehoche'ami toina Rada Boelawa maro'a ebe. Oepoe ma'ande', nahanga'mi toina iti: „Iti daramoe, mao koeboeni i boeho'.” Maomi na'angka' toina darana Rada Boelawa mao i boeho'. Napohawa'a Rada Boelawa: „Io, meboeniko deona, lawi' koepekiri Manoe ngKoeroeda' ina mai kaloemba'.” Naoja'mi Rada Boelawa lajoetana toina. Nahanga' wo'o toina: „Ane meboeniko', owei' boengana mao noepoepoe' hamboea', lawi' iti pea pongkana koekampai, ane boetoemi ia, mao peami naimba'.” Naoja'mi Rada Boelawa lajoetana toina, hane'i membojo ia mao mopoepoe boenga hamboea'. Napataka' i londe weloea'na hane'i mao matoeroe i patoeroeana Manoe ngKoeroeda'.

Ti'ara mahae, rahadimi taena mogeo kai laloe wanoea. Nahanga'mi toina: „Roo²moko', iami oraa', mai, lawi' rakowa' ia.

Ti'ara mahae, boetoemi ia, menonto i boengana, naimba', napeita hamboea' ti'ara indo'o. Nakoene'mi oewe'na, honde'e pekoene'na: „Ioemba boengankoe', kaoewe'?” Mehani' oewe'na: „Ti'ara koeisa to manggala.” Wole' dongko'na toina. Towe ebe lajoena Manoe ngKoeroeda'. Mengkahe' ia i tambi, nasempa oewe'na, nahanga': „Ti'ara koejai toina to hondo'o.” Naita topatoeroe i patoeroeana, nananarahi oewe'na, nakoene': „Hema dora' topatoeroe i patoeroeangko'e?” Mehani' oewe'na: „Ti'ara koeisa”, wole' dongko'na moto. Nahoe' womi Manoe ngKoeroeda' oewe'na mao naroea' ia, bona napomama'i. Mearoha Rada Boelawa, napeita Manoe ngKoeroeda' boengana ara moto i weloea'na. Ti'arapi mongkora-ngkora' Manoe ngKoeroeda'. Hane'i napopomama' Rada Boelawa, napopomama' wo'o Manoe ngKoeroeda' ia. Mojalaletamohe', honde'e lajoetana Rada Boelawa: „Ti'ara ntoa honde'e kamapari'na to koehadi ane ti'ara koeboehinao io.” Mehani' Manoe ngKoeroeda': „Agaiana ti'ara inde'e tambikoe', lawi' napotambiamo tomoanengko'e ilaloe wanoea.” Mekoene' Rada Boelawa: „Himpira noepotomoane?” Mehani' Manoe ngKoeroeda': „Hangko hampoelo' wengina ili'na karapopoitambiki'.” Kaindo'o mesabi'mi Manoe ngKoeroeda' ina melel mao i tambina. Nahanga' pesabi'na: „Ina meleimo'.” Mehani' Rada Boelawa: „Io, meleimoko', mao pea'a indorai' kaloemba'.”

Meleimi Manoe ngKoeroeda', rakowa' hawi'na oewalo'e. Ti'ara mahae, boetoe i tambinda, agaiana de'e tomoanena mebooe'. Towemi tomoanena, nahanga': „Paka mao pea mohalapia Manoe ngKoeroeda' inina, lawi' mao komi momama' i Rada Boelawa.” Mehani' Manoe ngKoeroeda': „Ti'ara moto ina nahala'ko doiti, hangaa-ngaa io tomoanengko'e'.” Nahanga' tomoanena: „Koe-pangawoei Rada Boelawa iti, lawi, nahanga' i io, ina mai pea kaloemba.

Mangkaindimi', ti'arapi ma'ande' tomoanena, mao mangawoe i toeka'

tomoanena. Ti'ara mahae, molioe soë'. Nahanga': „Meoendoe-oendoe soë' de'e, ina koetampa' i boeroko'na.” Woje' iami Rada Boelawa. Mewali' soë' maomi i tambi, Rada Boelawa mewali' womi taoena indo'o.

Ma'ande'mohe hantambina Manoe ngKoeroeda', ti'ara maoe ma'ande' tomoanena, woje' arami i tambi Rada Boelawa. Paka napangawoei hambengia toeke mabaa. Pa'ande'nda, modoeloe Rada Boelawa hai Manoe ngKoeroeda'. Hane'i matoeroehe', moiloehi Manoe ngKoeroeda' hai Rada Boelawa. Ina mabaami, memboło womi soë' kai tambi, memboło i toeka'. Nahanga' womi tomoanena Manoe ngKoeroeda' honde'e: „De'e womi soë', de'e² ina koepapate ebe, moeendoe-oendoe lałoengkoe'.” Hane'i maomi soë' mengka'awi' i ia. Ti'ara naisa Rada Boelawa soeë' do'o. Melei soë', itanga' rara mewali' womi taoena.

Boetoe i oewe'na Manoe ngKoeroeda', nahanga': „Kodo' noephoehe'a maro'a-ro'a, lawi' kai' hai tomoanena Manoe ngKoeroeda' ina maoka mombaala dehanggaloa.” Napehoehe'ami toina, napopopatea manoe' Rada Boelawa. Oepoe ma'ande', mao na'alami darana, napodara mao ilaloe wanoea.

Poloemaona darana ti'ara toa i tampo' kałoepa'na. Boetoe i wanoea, naitami tomoanena Manoe ngKoeroeda' ia, nahanga': „Itimoko', bale!” Mehani' Rada Boelawa: „De'emo'!” Mehani' womi tomoanena Manoe ngKoeroeda': „Noewoli' daramoe, hangaa-ngaa daramoe iti koepodara. Hangaa-ngaa koepapateko io.” Kaindo'o meloempa'mi tomoanena Manoe ngKoeroeda', napombeala'a Rada Boelawa. Mombaalamohe hanggaloa. Mabaa-baa, tegoli alo, rabata'mi Rada Boelawa i bengona. Lioe² mate ia. Kamatena de'e, matana'mi lałoena tomoanena Manoe ngKoeroeda', maimi darana Rada Boelawa i ia.

Napetiro oewe'na, naita matemil'. Mengoa' ia i langi' pitoe kanina. Hopo'mi pitoe kanina, dara mengoa', mangkaindimi'. Rahadi toporio-rio kai langi', raitami woetoe'na Rada Boelawa to napogaaka iao mai i langi'. Rodoeahe hai tawinena modara. Maomohe i Rada Boelawa, hane'i memboło kai daranda. Kaboetoenda kamabaana. Maimi wo'o Manoe ngKoeroeda' mai indo'o. Nahanga'mi tawinena Songko Boelawa: „Nitinoedoehi tobelana.” Natinoedoehimi Songko Boelawa, hane'i nakampai. Mekoene' womi tawinena honde'e: Mokini-kini'mi watana?” Mehani' Songko Boelawa: „Mokini-kini'mi. Noetampeda!” Natampeda womi Songko Boelawa Rada Boelawa. Lioe² mearoha ia, hane'i mehoeda. Mołaloetamohe hai woetoe'na. Nahanga' woetoe'na: „Hai ioi dodo'o, bale, noephindoroengia ntoa manggala sama'na oewe'ta'.”

Hanga'na tawinena Songko Boelawa, mPebagi, tawinena i langi'. Kaindo'o nahanga'mi mPebagi: „Tapopombeala womohe'!” Mombaalamohe'. Mahae, naita ina manangi Rada Boelawa. Nahanga' womi mPebagi: „Io, Songko Boelawa, mao motoempa' de'e toegi'koe' iti tomoanena Manoe ngKoeroeda'.” Maomi Songko Boelawa. Boetoe indo'o, natoempa' toegi' lioe² mate tomoanena Manoe ngKoeroeda'. Kaindo'o mampotawinemi Rada Boelawa Manoe ngKoeroeda'. Hane'i mesabi'mohe hai tawinena. Pesabi'nda de'e nahanga':

„Kai' de'e, ina meleimoka'." Nahanga' womi mPebagi: „Dei hampoelo' wengina ili'na, hane'ike mao hidoepa' i penganti'ita'." Iti lajoetana mPebagi hai Manoe ngKoeroeda' nahanga': „Penganti'ita tapampelangoea hawi' oewaļoe kai io, oewaļoe kai ko'o." Kaindo'o mehawe'mohe Songko Boelawa hai mPebagi i daranda, mai womi tomangkaindi kai langi' mopoto' hera. Hane'i rahadi morio-rio. Oepoe morio-rio, mabaa womi. Rapeita ti'arapi indo'o Songko Boelawa hai mPebagi.

Rapegiami tipa'nda. Ti'ara mahae, hopo'mi hampoelo' wengina, ina meleimi Manoe ngKoeroeda' hai Rada Boelawa. Maomi Manoe ngKoeroeda' i oewe'na, nahanga': „Noekampai ebe maro'a-ro'a boengangkoe', kaowe', lawi' kai' hai tomoanengkoe ina maoka i penganti'ikoe'." Hane'i nawawai hawi'nda oewaļoe, raporanga. Na'ala boengana, nakoemoe-koemoe' hinte tampo'. Mehawe'mohe i darana Rada Boelawa, rapaitanga' hawi'nda oewaļoe, moļoe-maomohe, magari' poļomaonda. Ti'ara mahae, boetoehe i wanoea katoro'ana toraļindoe' to mate poenda i Rada Boelawa. Rahoemba taoena taļoe wanoeana hai hambika' wanoea, indo'o haha. Agaiana ti'ara manihe mesoea' i wanoea. Nahanga'mi Rada Boelawa i tawinena: „Poļoemaonta moto de'e ti'ara koeisa ba ina mate ntoa kodo', lawi' poļioengkoe iao, rapeoemaļa toraļindoe', agaiana koepaļahi peahe', rahanga' mate haha." Nahanga' Manoe ngKoeroeda': „Ti'ara noepotepe, lawi' ara pangagoentoemoe!" Nahanga' womi Rada Boelawa: „Noe'oembami'? ti'ara watoe peloeroengkoe'." Nahanga' Manoe ngKoeroeda': „Maomoke'!" Moļoemaomohe'. Hangko i baba tondo', mogeomohe taoena mampekaraka Rada Boelawa. Rahanga' pogeonda taoena honde'e: „De'emi Rada Boelawa, to mopapate toraļindoeta'!" Nahanga' Manoe ngKoeroeda': „Noepoepoe boengakoe hamboe; noepopo'ontoki pangagoentoemoe." Naontoki Rada Boelawa pangagoentoena, hane'i nahanga' Manoe ngKoeroeda': „Noepangagoentoe wanoea." Napangagoentoe wanoea, oepoe² taoena hai tambi na'ande' api, mepoeë'mi i Rada Boelawa hai tawinena. Hane'i rawawamohe hinte pinatoewo'nda.

Moeloemao womohe', boetoe womohe i wanoea to roengoe. Rahoemba womi pose taoena, hambik² taļoe wanoeana hai hambika'. Nahanga' womi Manoe ngKoeroeda': „Noepoepoe boenga!" Napoepoe Rada Boelawa hamboea', napanga goentoe womi laļoe wanoea. Na'ande' api taoena hai tambi oepoe². Mepoeë' womohe', pelabiana taoena mate raporanga Manoe ngKoeroeda' hai Rada Boelawa, hinte pinatoewo'nda rarimba'. Moļoemaomohe', ti'arapi raisa raimba' taoena hai pinatoewo'.

Ti'ara mahae, boetoehe i tambinda penganti'inda hai amana Rada Boelawa. Mahae-haemohe hantede', mangkaindi womi wanoea katoro'ana. Rahadi toporio-rio kai langi, mabaa hangka', rapeita Songko Boelawa hai mPebagi hai hawi'nda oewaļoe, to rapelangoea pengati'ina hai amana Songko Boelawa. Taoena, to raporanga Rada Boelawa, napoporai' pada to mahile.

Mahilimohe penganti'inda Manoe ngKoeroeda' hai mPebagi. Roo² mohe

hampoelo' wengina indo'o. Hane'i, hopo'mi hampoelo' wengina, mesabi'mohe Manoe ngKoeroeda' hai mPebagi i penganti'inda. Rahanga' pesabi'nda honde'e: „Kai' de'e, ina meleimoka'. Kani'isana ntomo'i kai' napotawine ana'mi tope-ahi-ahi'ka'." Mehani' penganti'inda: „Bopo'i ka'ia lafoetami, lawi' kai' de'e, mahili ebeka i kamioe." Mekoene' mPebagi: „Apa nipokahili?" Mehani' penganti'inda: „Lawi' kai', topeahi-ahi'ka, moanaka Songko Boelawa hai Rada Boelawa." Mofofoeta womi Manoe ngKoeroeda': „De'e pelangoemoe, taoena hampada here'e, iomi poe'e'na, hai pinatoewo'." Mekoene' penganti'ina tomoane: „Ioemba nihoemba taoena hampada here'e?" „Boengka'ki i rara." Kaindo'o nahanga'mi penganti'inda: „Mai katake moranga." Ra'iomi mPebagi hai Manoe ngKoeroeda'. Hane'i mehawe'mohe i daranda, mPebagi hai Songko Boelawa. Hane'i mai womi to mangkaindi kai langi' boetoe i wanoea iti, rahadi morio-rio. Oepoe morio-rio mabaa womi'. Hane'i mehawe' wo'o Rada Boelawa hai Manoe ngKoeroeda', hane'i rapopelangka daranda, ti'ara toa i tampo' palanta'na.

VERTALING.

Manoe ngKoeroeda' ¹⁾ en Goudborst.

Er waren menschen, die een jongen tot kind hadden, zij waren edelen. Dit hun kind was als jongen alleen. Toen het zijn tijd was om te trouwen, zeide hij tegen zijn vader aldus: „Ik, vader, heb nog geen vrouw. Indien gij wilt, breng mijn pruimsel, ga het geven aan het adellijke meisje daarginds. Zijn vader zeide: „Ja, dat is goed.” Toen vertrok zijn vader om pruimsel te gaan geven aan de edelen. Bij de edelen gekomen, zeide hij: „Ik ben door mijn kind gezonden om zijn pruimsel te geven. Indien jullie het toestaat, dan zal hij jullie kind tot vrouw nemen.” Haar vader en moeder antwoordden aldus: „Ja, wij zijn erg blij, want vanwege de moeilijkheid vroegen wij geen pruimsel aan jou, want ons kind wil jouw kind zeer. En wij willen het ook.”

Toen keerde de vader van dien jongen terug, zij zeiden tot hem: „Laat het niet lang duren, voor hij komt trouwen; vier nachten slechts er tusschen, vervolgens moeten zij getrouwd worden.” Toen vier nachten voorbij waren ging zijn familie hem brengen, zij waren met velen. Nadat zij getrouwd waren, werd hij en zijn vrouw achtergelaten.

Hun huwelijk duurde lang en nog hadden ze geen kinderen. Zijn vrouw zeide: „Wat nut het ons getrouwd te zijn en geen kinderen te hebben?” Haar man antwoordde: „Wat zullen we er wellicht aan doen, want alzo hebben de lotsbedeelers ons toebedeeld.”

Het duurde niet lang of zijn vrouw had de lusten der zwangeren. Toen was zij zwanger. Het duurde niet lang of zij baarde. Zij zagen, dat zijn hoofd geel was; zij wieschen het, het bleef glanzen. Zijn grootmoeder keek er naar, maar 't was goud. Zijn grootmoeder zeide: „Wat zal ik het voor naam geven?” Zij zeide: „Goudhoed.”

Toen dat kind al wat groot was, duurde het weer niet lang of zijn moeder had weer de lusten. Van toen af was zij zwanger. Het duurde ook niet lang of ze baarde weer. Zij keek naar haar kind, het was een jongen, zijn borst was geel. Zijn grootmoeder zeide weer: „Hoe komt het nu weer, dat de borst van mijn kleinkind goud is naar ik zie?” Zij zeide: „De naam van mijn jongste kleinkind is Goudborst.”

Toen dat kind een beetje groot was, deden hij en zijn oudere broeder niets dan tolleren. Het duurde niet lang, zij waren reeds groot, dat zij wisten hout uit te hakken en daar genoeg in hadden. De oudste zeide: „Wat nut het ons, dat onze moeder ons gebaar heeft, vriend? We doen niet anders dan tolleren.” Hij stuurde zijn jongeren broer om bijlen van hun grootvader te gaan vragen. Toen zijn jongere broer aankwam bijlen gevraagd hebbende,

1) Zie over de in dit verhaal voorkomende personen de ling. aant.

gingen zij een boom zoeken, opdat zij dien zouden uithakken, om als prauw (vaartuig) te gebruiken. Zij vonden een zeer grooten boom, zij hakten hem om, zij keken er naar, hij was niet goed. Zij zochten weer een boom, waarvan zij den top niet zagen. Zij hakten hem om, het duurde niet lang of die boom viel om, tot aan de overzijde van drie rivieren. De oudste zeide tot den jongste: „Kijk jij, vriend.” De jongste zeide: „Kijk jij, want ik weet dat niet.” De oudste keek, hij wilde het onderinde. De jongste bekeek het bovenste gedeelte en hakte het af. De oudste was reeds aan het uithakken, toen de jongste pas aan het doorhakken was. Toen de jongste klaar was met doorhakken, hakte hij hem uit, zijn uithakken ging vlug. Het duurde niet lang, hetgeen hij uithakte was klaar. De oudste had nog lang werk, alvorens hij klaar was. De jongste, klaar hetgeen hij uithakte, liep hard om den toom van het paard van zijn grootvader te gaan halen. Aangekomen bij het vaartuig, dat hij had uitgehakt, legde hij zijn vaartuig direct den toom aan, hij steeg er op, daar werd het een paard. Dat paard liep hard, het raakte den grond niet. De oudste, ook klaar met hetgeen hij uithakte, zag om naar zijn jongeren broer, die was er niet meer. Lang riep hij hem, voor hij antwoordde. Hij zag zijn jongeren broer paardrijden, hij vroeg: „Waar is dat paard van jou vandaan, vriend?” De jongste antwoordde: „Mijn vaartuig deed ik den toom van grootvader aan, toen werd het een paard. Met dat de oudste zijn woorden hoorde, sloeg hij zijn jongeren broer, want hij was nijdig op zijn jongeren broer. Hij zeide: „Waarom ben jij mij voor, vriend, met den toom van grootvader? Ik zal hem nemen, opdat ik ook mijn vaartuig er mee kan beteugelen.

Zij gingen naar huis; de oudste liep vooruit, de jongste reed achter te paard. Maar de jongste kwam eerder thuis aan, want zijn paard raakte den grond niet. Toen de oudste in huis aankwam, sloeg hij dadelijk zijn jongeren broer, hij maakte zijn rug bebloed. Toen vroeg zijn jongere broer verlof aan zijn moeder en zijn grootouders en zijn vader om weg te gaan. Zijn moeder antwoordde: „Ik sta het je niet toe.” Maar hij ging slechts weg. Bij zijn vertrek huilde zijn moeder voortdurend. Hij haalde zijn paard, hij gebruikte het als paard. Zijn paard liep hard, zijn oudere broer volgde hem, hij zag dat hij er niet meer was. Zijn jongere broer zag hoe hij zijn toom haalde, zijn vaartuig optuigde en de lucht insuisde. De jongste, niet lang had hij paard gereden, of hij kwam aan de zee, hij zag krokodillen verzameld aan het zeestrand om hem te grijpen. De vorst van de krokodillen zeide aldus: „Grijpt niet mijn kleinkind! Indien jullie het grijpt, ondervinden jullie nadeel van mijnentwege.” De vorst der krokodillen informeerde, aldus informeerde hij: „Waar gaat dat heen, mijn kleinkind?” Hij antwoordde: „Ik ga mijne bloedverwante, *ManoengKoeròeda* zoeken.” De vorst der krokodillen zeide: „Als het zoo is gelegen klim dan met je paard op mijn rug.” Zijn paard klom op den rug van den krokodil, de krokodil liep hard met hem weg zee in. Bij een berg gekomen, zeide de krokodil: „Als wij bij dien berg aankomen, spreek dan volstrekt niet.” Bij

dien berg aangekomen, zag hij dat die berg niet van aarde was. Het waren allemaal pythons. Hij was bang, de slang zeide: „Laten we dezen mensch opeten.” De krokodil zeide: „Als jullie hem opeet ben ik jullie tegenstander.” De vorst van de slangen kwam te voorschijn, hij zeide: „Waar ga je heen, vriend?” De mensch antwoordde: „Ik ga mijn bloedverwante *Manoe ngKoeroeda* zoeken.” De krokodil zeide tegen de slang: „Jij moet het maar zijn, vriend, die ons kleinkind bij zijn bloedverwante doet komen.” De slang beval hem weer met zijn paard op zijn rug te klimmen, de slang liep weer hard met hem weg.

Het duurde niet lang of zij kwamen aan de overzijde der zee. Bij hun aankomst zag de mensch een weg in de bergen. De slang zeide: „Stijg af met je paard.” Bij hun afstijgen onderrichtte hun de slang: „Als jullie bij het ravijn komt, is daar iets gevaarlijks. Dus spreek volstrekt niet” ¹⁾. Hij reed weg te paard.

Het duurde niet lang of zij kwamen aan het ravijn, dat de slang zooeven gezegd had. Hij zag, dat het heelemaal vol was met visschende apen. Met dat de apen hem zagen, vroegen ze hem: „Waar gaat dat heen, vriend?” De mensch antwoordde: „Ik ga mijne bloedverwante *Manoe ngKoeroeda* zoeken.” Toen zeiden de apen: „Laten wij dien mensch opeten.” De mensch zeide: „Wat zoekt jullie hier?” De apen antwoordden: „Wij zijn aan 't visschen, vriend.” De mensch zeide: „Als jullie het ravijn, dat ik zie gaat afvisschen, dat is zeer vol, niets anders dan *gaboës* zijn het daar. Hun vorst zeide: „Waar is dat, vriend?” „O, ver weg!” „Hoeveel bergen moeten we over van hier?” De mensch antwoordde: „Zeven bergen moeten we over van hier.” De vorst der apen beval aldus: „Gaat jullie voor mij zien hetgeen deze mensch zegt. Ik zal de wacht houden, want in ieder geval eten we dezen mensch.”

Het meerendeel der apen vertrok, één bleef slechts daar om op den mensch te passen. De mensch dacht er over, dat hij zou sterven. Hij zocht een list tegen dien eenen aap, aldus zeide hij: „Vriend, daar zie ik me werkelijk een *gaboës*.” De aap zeide: „Laten we dien gaan grijpen, vriend!” Hij ging hem grijpen met den mensch, maar het was een leugen van den mensch. Hij zeide, dat hij tusschen de steenen was gegaan. Met dat de aap er in ging, strikte de mensch den aap, vervolgens sloeg hij hem, de aap stierf. Hij haalde zijn paard, vervolgens ging hij er op zitten, hij deed het hard loopen.

Het duurde niet lang of hij kwam in een dorp. Hij ging er binnen, hij ging verblijf houden bij den vorst. De vorst informeerde: „Waar gaat gij heen, Goudborst?” Goudborst antwoordde: „Ik ga mijne bloedverwante *Manoe ngKoeroeda* zoeken.” Hij verbleef bij den vorst.

Terwijl zij 's avonds aan het eten waren, daar plofte pinang-schil voor hem neer. De vorst zeide: „Doe toch niet zoo met je bloedverwante, want eerst

1) Waar men zich geesten van voorouders denkt is het gevaarlijk te spreken.

nu is hij verlangend naar ons." *Toralindoe*¹⁾ zeide: „Ik noem je geen vader als het niet is toegestaan, dat ik dien man tot man heb." De vorst zeide: „Goudborst, je hebt gehoord de woorden van je bloedverwante, jou, zegt ze, zal ze tot man hebben." Goudborst antwoordde: „Ja, dat is goed, als ze me wil." Toen gingen ze bij elkaar slapen, maar 's nachts nam *Toralindoe* zeven matrassen en twee gordijnen.

Des nachts vertrok Goudborst, hij verving zijn lichaam. Hij haalde een groot hoofdkussen, hij legde dat op zijn slaapplaats en ging in 't donker wandelen. Het duurde niet lang of het was licht. *Toralindoe* werd wakker, doordat haar vader haar wekte, zij zag, dat het niet haar man was, maar een hoofdkussen. *Toralindoe* zeide: „Het nut mij niet meer te leven." Met dat zij zoo sprak, liet ze zich terstond van haar slaapplaats vallen, ze kwam op den grond neer, *Toralindoe* was gestorven.

Zeven dorpen trok Goudborst voorbij, steeds palmden de *toralindoe* hem in, maar alle *toralindoe* stierven. Toen Goudborst bij het zevende dorp kwam, vroeg de edelman: „Waar ga je heen, Goudborst?" Goudborst antwoordde: „Ik ga mijne bloedverwante *Manoe ngKoeroeda* zoeken." De vorst antwoordde weer: „Als je dat vraagt, morgen zal je haar dorp zien. Het verblindt je als je daar aankomt, je kunt niet zien te loopen, want je gezichtsvermogen is verdonkerd."

Hij bleef daar een nacht, zoo als gewoonlijk palmden de *toralindoe* hem in. Hij verlief haar des nachts, de *toralindoe* weende. Het duurde niet lang of ze stierf. Toen Goudborst een deel van den dag had geloopt, zag hij wat men noemt het verblindende dorp. Daar aangekomen liep hij door, hij zag niets, want de huizen verblindden hem, hij bedekte zijn oogen. Na eenigen tijd liet hij de oogen los, hij zag dat het een weinig licht was. Hij liep door tot aan het huis van *Manoe ngKoeroeda*. Hij zag daar slechts een oude vrouw. Die oude vrouw was de grootmoeder van *Manoe ngKoeroeda*, de verzorgster van haar huis, want dat was nog niet het huis, dat zij bewoonde. Het huis, dat zij bewoonde, was in het dorp. Geen goederen verzorgde de oude vrouw in het huis, slechts bloemen. Die bloemen, als *Manoe ngKoeroeda* in dat huis kwam, ging zij ze alleen tellen. Als er weg waren, al was het er slechts één, dan bebromde ze de oude vrouw.

Toen Goudborst aankwam zag hem de oude vrouw, zij zeide: „Waar ga je heen, Goudborst?" Goudborst antwoordde: „Ik kom mijn bloedverwante *Manoe ngKoeroeda* zoeken." De oude vrouw antwoordde: „Dit is niet het huis, dat zij bewoont." Goudborst informeerde weer: „Waar is het huis, dat zij bewoont?" „In het dorp zeide de oude vrouw. Maar jij, ga jij niet in het dorp, laten wij maar hier blijven." De oude vrouw kookte heel goed voor Goudborst. Klaar met het eten, zeide die oude vrouw: „Dat paard van je ga ik

1) Zie ling. aant.

wegbergen in de rijstschuur." De oude vrouw ging en tilde het paard van Goudborst op en ging naar de rijstschuur. Zij beval Goudborst: „Jij verberg je straks, want ik denk dat *Manoe ngKoeroeda'* vanavond zal komen." Goudborst volgde de woorden van de oude vrouw op. De oude vrouw zeide ook: „Als jij je verbergt, ga je één van haar bloemen plukken daar beneden, want dit is de reden, dat ik op ze pas, als zij aankomt gaat zij ze slechts tellen." Goudborst volgde de woorden van de oude vrouw op, vervolgens ging hij naar buiten om een bloem te plukken. Hij bond die aan het einde van zijn haar, vervolgens ging hij liggen op de slaappleats van *Manoe ngKoeroeda'*.

Het duurde niet lang of ze hoorden menschen rumoer maken vanuit het dorp. De oude vrouw zeide: „Houd je rustig, zij komt daaraan, want zij wordt gedragen."

Het duurde niet lang of zij kwam aan, regelrecht ging ze naar haar bloemen, zij telde ze, zij zag dat er één niet was. Zij vroeg aan haar grootmoeder, aldus vroeg zij: „Waar is mijn bloem, grootmoeder? Haar grootmoeder antwoordde: „Ik weet niet wie haar heeft genomen." Maar 't was een leugen van de oude vrouw. *Manoe ngKoeroeda'* was erg boos. Zij klom in huis, zij schopte haar grootmoeder, zij zeide: „Ik wil geen oude vrouw die zoo is." Zij zag een slaper op haar slaappleats, zij drong bij haar grootmoeder aan, zij informeerde: „Wie is die slaper in mijn slaappleats daar?" Haar grootmoeder antwoordde: „Ik weet het niet." Een leugen was het van haar. *Manoe ngKoeroeda'* beval weer haar grootmoeder hem te gaan wekken, opdat hij haar pruimsel zou aanbieden. Goudborst ging overeind zitten, *Manoe ngKoeroeda'* zag haar bloem in zijn haar. *Manoe ngKoeroeda'* zeide niet veel meer. Vervolgens bood Goudborst haar pruimsel aan, *Manoe ngKoeroeda'* bood hem ook pruimsel aan. Ze praatten, aldus waren de woorden van Goudborst: „De moeilijkheden, die ik heb ondervonden, zouden in 't geheel niet zoo geweest zijn, als ik niet zoo aan jou gedacht had." *Manoe ngKoeroeda'* antwoordde: „Maar mijn huis is niet hier, want mijn man heeft een huis voor mij gebouwd in het dorp." Goudborst vroeg: „Sinds wanneer heb je hem tot man?" *Manoe ngKoeroeda'* antwoordde: „Er zijn pas tien nachten tusschen dat men ons getrouwd heeft en nu." Toen vroeg *Manoe ngKoeroeda'* verlof om weg te gaan naar haar huis. Zij zeide: „Ik zal gaan." Goudborst antwoordde: „Ja, ga jij maar, ik ga vanavond wel daarheen."

Manoe ngKoeroeda' vertrok, haar acht slaven droegen haar. Het duurde niet lang of ze kwam aan hun huis, maar haar man was uit visschen geweest. Haar man was boos, hij zeide: „*Manoe ngKoeroeda'* ging slechts vrijen zoeven, want je ging pruimen bij Goudborst." *Manoe ngKoeroeda'* antwoordde: „Hij zal je volstrekt niet miskennen, jij bent in ieder geval mijn man." Haar man zeide: „Ik zal op dien Goudborst loeren, want hij zeide tegen je, dat hij vanavond wel zou komen."

Toen het donker was at haar man niet meer, haar man ging op den loer

liggen bij de trap. Het duurde niet lang of er kwam een kat voorbij. Hij zeide: „Deze kat ontstemt me, ik zal haar in haar hals hakken.” 't Was Goudborst echter. Dus ging de kat in huis, Goudborst werd daar weer een mensch.

De huisgenooten van *Manoe ngKoeroeda'* aten, haar man wilde niet eten, Goudborst mocht eens in huis zijn. Hij lag den geheelen nacht totdat het licht werd voortdurend op den loer. Toen ze aten, aten Goudborst en *Manoe ngKoeroeda'* uit één blad. Daarna gingen ze liggen, *Manoe ngKoeroeda'* en Goudborst lagen bij elkaar. Tegen dat het licht werd daalde de kat weer uit het huis, hij daalde af langs de trap. De man van *Manoe ngKoeroeda'* zeide weer aldus: „Dit is die kat weer, nu zal ik hem werkelijk dooden, mijn innerlijk is ontstemd.” Vervolgens zette de kat zich op zijn arm. Hij wist niet, dat het Goudborst was. De kat ging weg, op het midden van den weg werd zij weer een mensch.

Aangekomen bij de grootmoeder van *Manoe ngKoeroeda'*, zeide hij: „Kook heel goed voor mij, want ik en de man van *Manoe ngKoeroeda'* zullen vandaag gaan vechten.” De oude vrouw kookte voor hem, zij slachtte een kip voor Goudborst. Klaar met het eten haalde hij zijn paard en reed er op naar het dorp.

De hoeven van zijn paard kwamen bij het loopen niet neer op den grond. Aangekomen in het dorp, zag de man van *Manoe ngKoeroeda'* hem, hij zeide: „Zoo ben jij het, vriend!” Goudborst antwoordde: „Ik ben het.” De man van *Manoe ngKoeroeda'* antwoordde weer: „Zet je paard maar neer, in ieder geval zal ik dat paard van jou als paard gebruiken. In ieder geval zal ik je dooden.” Toen deed de man van *Manoe ngKoeroeda'* een sprong, hij bestreed Goudborst. Zij vochten den geheelen dag. Eerst was het nog vroeg, toen werd het over den middag, toen Goudborst in den rug werd gehakt. Hij stierf direct. Toen hij dood was, was de man van *Manoe ngKoeroeda'* blij, het paard van Goudborst kwam aan hem.

Haar grootmoeder zag op hem neer, zij zag dat hij gestorven was. Zij keek naar den hemel zeven maal. Na de zevende maal keek het paard naar boven, het was donker. Zij hoorden iets klingelen vanuit den hemel, zij zagen den ouderen broer van Goudborst, waarvan hij gescheiden was bij het naar den hemel gaan. Hij en zijn vrouw reden paard. Zij gingen naar Goudborst, vervolgens stegen zij van hunne paarden. Met dat ze aankwamen werd het licht. *Manoe ngKoeroeda'* kwam daar ook heen. De vrouw van Goudhoed zeide: „Bespuwen jullie zijn wonden.” Goudhoed bespuwde hem, vervolgens paste hij op hem. Zijn vrouw informeerde weer aldus: „Beweegt zijn lichaam al wat?” Goudhoed antwoordde: „Het beweegt al wat.” „Sla hem met de vlakke hand.” Goudhoed sloeg Goudborst weer met de vlakke hand. Terstond rees hij overeind, vervolgens zat hij. Hij praatte met zijn ouderen broeder.

Zijn oudere broeder zeide: „Jij was het, vriend, die mij vóór waart met het halen van den toom van onzen grootvader.”

De naam der vrouw van Goudhoed was Lotsbedeelster, zij was zijn vrouw in den hemel. Toen zeide Lotsbedeelster: „Laten wij hen weer doen vechten.” Zij vochten. Na eenigen tijd zag zij, dat Goudborst zou overwonnen worden. Lotsbedeelster zeide weer: „Ja, Goudhoed, ga deze mijn pruim naar den man van *Manoe ngKoeroeda'* gooien. Goudhoed ging. Daar aangekomen, wierp hij den pruim, terstond stierf de man van *Manoe ngKoeroeda'*. Toen nam Goudborst *Manoe ngKoeroeda'* tot vrouw. Vervolgens vroeg hij en zijn vrouw verlof om heen te gaan. Bij hun afscheid zeide hij: „Wij, wij zullen vertrekken.” Lotsbedeelster zeide weer: „Nu nog tien nachten, vervolgens ontmoeten we elkaar bij onze schoonouders.” Dit waren de woorden van Lotsbedeelster en *Manoe ngKoeroeda'*, zij zeiden: „Aan onze schoonouders geven we als ontmoetingsgeschenk acht slaven van jou, acht van mij.” Toen bestegen Goudhoed en Lotsbedeelster hun paarden, de duisternis kwam weer van den hemel om hen te omsluiten. Vervolgens werd geklingel gehoord. Toen het geklingel afgelopen was, was het weer licht. Zij zagen dat Goudhoed en Lotsbedeelster er niet meer waren.

Zij wachtten den hun vastgestelden tijd af. Het duurde niet lang, de tien nachten waren ten einde, of *Manoe ngKoeroeda'* en Goudborst zouden vertrekken. *Manoe ngKoeroeda'* ging naar haar grootmoeder, zij zeide: „zorg jij goed voor mijn bloemen, grootmoeder, want ik en mijn man zullen naar mijn schoonouders gaan.” Vervolgens nam zij hun acht slaven mede als metgezellen. Zij nam haar bloemen, zij omsloot ze met aarde en al. Zij gingen op Goudborst paard zitten. Hun acht slaven namen hen in hun midden, zij gingen, vlug was hun loopen. Het duurde niet lang of zij kwamen in de woonplaats van een *toralindoe'* die gestorven was van verlangen naar Goudborst. Zij vonden er de lui van drie dorpen en een gedeelte van een dorp, allemaal waren ze daar. Maar zij gingen het dorp nog niet in. Goudborst zeide tot zijne vrouw: „Op deze onze reis weet ik niet of ik sterven zal, want op mijn vroegere doorreis palmden de *toralindoe'* mij in, doch ik verliet ze maar, zij zeggen dat ze allen stierven.” *Manoe ngKoeroeda'* zeide: „Heb daar geen zorg over, want je geweer is er.” Goudborst zeide weer: „Maar hoe? ik heb geen kogels.” *Manoe ngKoeroeda'* zeide: „Laten we gaan!” Ze gingen loopen. Nauwelijks bij de dorpspoort gekomen maakten de lui al lawaai door over Goudborst te schreeuwen. In hun lawaai zeiden ze: „Hier heb je Goudborst, die onze *toralindoe'* heeft gedood. *Manoe ngKoeroeda'* zeide: „Pluk één van mijn bloemen om je geweer mede te vullen.” Goudborst vulde zijn geweer, vervolgens zeide *Manoe ngKoeroeda'*: „Beschiet het dorp.” Hij beschoot het dorp, alle menschen en huizen verbrandden, ze onderwierpen zich aan Goudborst en zijn vrouw. Vervolgens werden ze met vee en al meegenomen. Ze liepen weer door, ze kwamen weer bij de vroegere dorpen. Zij von-

den ze vol met menschen, weer als zoeven drie dorpen en een gedeelte. *Manoe ngKoeroeda'* zeide weer: „Pluk een bloem!” Goudborst plukte een bloem, hij beschoot weer de kom van het dorp. Menschen en huizen verbrandden allemaal. Zij onderwierpen zich weer, het overschot van degenen die gestorven waren namen Goudborst en *Manoe ngKoeroeda'* mede, tezamen met hun vee werden ze opgedreven. Zij liepen door, zij wisten niet meer te tellen menschen en vee.

Het duurde niet lang of zij kwamen aan het huis van hun schoonouders en van den vader van Goudborst. Al wat lang waren ze er toen het dorp van hun verblijf donker werd. Zij hoorden geklingel vanuit den hemel, het werd plotseling licht, zij zagen Goudhoed en Lotsbedeelster en hun acht slaven, die zij als ontmoetingsgeschenk aan hun schoonouders en den vader van Goudhoed zouden geven. De menschen die Goudborst bij zich had, vulden een groote vlakte.

De schoonouders van *Manoe ngKoeroeda'* en Lotsbedeelster waren beschaamd. Zij bleven daar tien nachten. Vervolgens, toen de tien nachten voorbij waren, vroegen *Manoe ngKoeroeda'* en Lotsbedeelster aan hun schoonouders verlof om te vertrekken. Zij zeiden aldus: „Wij, wij zullen weggaan. Gij weet het nu dat uw kinderen ons armen tot vrouw hebben genomen.” De schoonouders antwoordden: „Niet veel woorden meer, want wij, wij zijn zeer beschaamd tegenover jullie.” Lotsbedeelster vroeg: „Waarover zijt gij beschaamd?” Hun schoonouders antwoordden: „Want wij, wij armen, hebben tot kinderen Goudhoed en Goudborst.” *Manoe ngKoeroeda'* sprak weer: „Dit is uw ontmoetingsgeschenk, een vlakte vol menschen, gij zijt er de eigenaars van, en van het vee.” Haar schoonvader vroeg: „Waar hebt ge die vlakte vol menschen gevonden?” „Het zijn onze vijanden op den weg.” Toen zeiden hun schoonouders: „Komt laat ons tezamen wonen.” Lotsbedeelster en *Manoe ngKoeroeda'* stemden het toe. Vervolgens bestegen ze weer haar paarden, Lotsbedeelster en Goudhoed. Vervolgens kwam weer de donkerheid van den hemel in dat dorp, zij hoorden geklingel. Toen het klingelen was afgelopen was het weer licht. Vervolgens bestegen ook Goudborst en *Manoe ngKoeroeda'* hun paard, zij deden hun paard hard draven, zijn hoeven kwamen niet op den grond.

AANTEKENINGEN.

In het hier voorafgaand verhaal worden de hemellichamen voorgesteld als personen. *Rada Boelawa* „Goudborst” heet in een variant op dit verhaal *nTandaeo* „die de zon tot embleem heeft.” *Songko Boelawa* „Goudhoed” ¹⁾ is zeer waarschijnlijk de maan. Worden gewoonlijk zon en maan als echtelieden voorgesteld, in dit verhaal zijn zij twee gebroeders, waarvan de één (de maan) ten hemel stijgt en de ander (de zon) naar de onderwereld gaat. Hij passeert 7 dorpen (elders 7 aard-rijken in tegenstelling met 7 hemelen) en sterft tenslotte in den strijd om *Manoe ngKoeroeda*’, zijn bloedverwante, waarna Lotsbedeelster met haar man (de maan) in de onderwereld komt en *Rada Boelawa* (de zon) wordt opgewekt, doordat men hem gooit met de levenskracht bevattende sirih-pruim.

Manoe ngKoeroeda’ „*Koeroeda*’-vogel”, bekend uit de Hindoe’sche godenleer als de „zonnevogel” (Garoeda), het rijdier van Wishnoe, hier een meisje ²⁾ dat door *Rada Boelawa* (de zon) wordt verlost uit de onderwereld. In een ander verhaal gaat de zon met zijn bloedverwante naar de onderwereld en wordt in den strijd gedood, waarna hij door het zingen van zijn zuster weer levend wordt en vervolgens huwt met de maan, die hij bij haar badplaats verrast.

Toto’na motawine „toen het zijn tijd was om te trouwen.” *Toto*’ is lot, voorbeschikt geval, wat op den bestemden tijd met iemand moet gebeuren.”

Mama’ „pruimsel”; *momama*’ „pruimen”, *Bare’e* „bijten.”

Olooe’ „ginds.”

Kae’a is af te leiden van den stam *kae*, waarvan een bekende afleiding is *mekakae* „roepen, bidden”. Het Nap. en het Bar. hebben *kai*, in ’t Bad. komt het ook wel voor. In Nap. wordt *kai* gebruikt bij het aanhalen van woorden van een ander, in de beteekenis van „zegt men, zeggen ze.” In het Bad. wordt in dien zin ook *kae’a* „gebruikt, maar nog meer *kata*. Dit *kata* is zeker identisch met Mal. *kata*. Voorb.: *rahoerengi ranta’ kai lindo’na tomate, bona naita kae’a mao i Palapi* „men verwijderd de foeja van het gezicht des dooden, opdat hij, zeggen ze, kan zien bij het gaan naar *Palapi* (het zielenland der Bergvolken); *maoko kae’a ma’ande*’ „ga jij, zeggen ze, eten”; *maro’a ka’ea* „het is goed, zeggen ze; *rompepa’ kae’a roepia*, hij zegt: twee gulden”; *inia’ kata noepawoeli la’oena* „maak hen niet van streek”; *hondo’o kodo’,ane boetoei kata toea, moridi-ridi’ bombaroe’koe langa*’ „zoo ik, wanneer mijnheer aankomt,

1) In de Bada’sche poëzie wordt de maan wel „hoed” genoemd.

2) Op Java veelal in menselijke gestalte met vleugels en vogelbek. In Maleische verhalen komt de Garoeda voor in het karakter van den draak der Europ. sprookjes.

bibbert mijn borst van vrees"; *apa kata nababehi Taroso mongkoea-ngkoea'* „waarom kreupelt Taroso zoo?"

Ane poka'alo kata, bangi katami tampo' „in den zontijd is de grond droog." Vaak kan *kata* vertaald worden met „om zoo te zeggen." Het heeft heelemaal 't karakter van een stopwoord gekregen en wordt te pas en te onpas gebruikt.

Matana' „blijde, verheugd."

Makara „moeilijk, zwaar."

Inia' namahae „laat het niet lang duren."

Hopo' „af, klaar."

Tinana „zijn familie", vgl. Taw. *tina* „moeder." *Metina* „elkaar helpen bij den landbouw of in den strijd"; *matina* „talrijk van een familie"; *hantina* „één familie, van één familie;" *manoe ntina* „kip" in tegenstelling met *bangko ilo* „haan."

Moboendoe' „nuttig", st. *boendoe'* „nut."

Eloea „de lusten der zwangeren hebben." Dit woord heeft het achtervoegsel *-a*, dat hier beteekent: behept met hetgeen het grondwoord aanduidt. *Eloea* is dus „behept met *eloe*. Dit *eloe* is terug te vinden in Bar. *oeëloe* „speeksel" uit *oeë eloe*, woordel. „lustwater" en in 't Bad. *wawailoe*, waarschijnlijk uit *oewai iloe*. *Eloe* of *iloe* kan dus met „lust" vertaald worden.

Woa'na „zijn hoofd", st. *woa'*, Nap. en ook in 't Bad. dorp Manoewana *waa*.

Mobaho'i „wasschen", st. *baho'*. *Membaho'* „zich wasschen."

Bate'na heeft tot grondbeteekenis: het kenmerkend teeken. Voorb. *bate'na kaboelana laloena hane'i mai* „alleen de witheid van zijn hart deed hem hierheen komen"; *bate'na to boetoe ieroe mesoea'* „alleen de eerstkomenden gaan binnen"; *hangapa holona pohea' do'o* „hoeveel kost die hoofdband?" *Bat'na to koehanga' imaindi* „precies zooals ik gisteren ziede;" *hondo'o mate bate'na* „net alsof hij werkelijk dood is." *Bate'na mewanta'* is hier te vertalen met: „hij bleef blinken, glanzen."

Wanta' „schijnsel, glans."

Songko „hoofddekseel, hoed". Vgl. *pasongko woemboe* „balk die door den nok wordt bedekt, waar de nok op rust." *Songko Boelawa* is dus te vertalen met „Goudhoed."

Anake „kind" is zeer waarschijnlijk de oude vorm van *ana'*, nl. *anak* met het lidwoord, dat thans niet meer in het Bad. gebruikt wordt, maar vroeger wel in deze taal moet bestaan hebben. In het Parig. wordt het nog druk gebruikt, in het Bar. zijn er nog sporen van. *Anake* kan ook meer algemeen „ingeborene des huizes, slaaf" beteekenen, bijv. *naporangami anakena* „hij nam zijn ondergeschikten mede."

Mahile-hilemi' „toen het eenigszins groot was."

Bombaroe' „borst."

Mogahi' „tollen”, staat voor *mogasi'*. *Gasi'* is identisch met Mal. *gasing* „tol.” De wortel van dit woord is *sing* en heeft de beteekenis van „in de rondte draaien.”

Mobała' „disselen”, vgl. Mal. *bělah* „splijten.”

Oewahe „bijl”, Bar. *oease*, Leb. *oeahi*, Tontemb. *oewasei*, Mam. *oehase*. *Oewahe* is identisch met het Mal. *besi*. De *w* aan het begin heeft een vocalischen voorslag gekregen. Nevens *oewahe* kent het Bad. *ahe'* „ijzer, hakmes”. Géheel dus hetzelfde woord, alleen met afgeworpen beginner.

Kamerapi' moet vertaald worden met „gevraagd hebbende.” We hebben hier waarschijnlijk met het bekende voorw. *ka-* te doen, dat zoo dikwijls perfecteerende kracht heeft o.a. van abstracta. Voorb.: *Ti'ara'a kamanginta amboe'amoe*. „Niet ik heb gezien uw water-bamboe;” *ti'ara kanoeita amboe'akoe'*, *Koha'?* „heb je niet gezien mijn waterbambos, Baars?” Wanneer in deze voorbeelden nog een achtervoegsel *-na* of *-nda* stond en we dus een finiten werkwoordsvorm hadden tusschen het voorv. *ka-* en het achterv. *-na* gevat, dan zouden we te doen hebben met een ook in het Bad. zeer gewone wijze van het plusquamperfectum te vormen, bijv.: *Karaitana karawawaina* „met dat ze hem gezien hadden namen ze hem mede.” In *kamerapi'* enz. is echter geen pronominaal suffix aanwezig. Toch meenen we hier het voorv. *ka-* te erkennen als perfectum-vormer. De mogelijkheid is intusschen niet uitgesloten, dat *ka-* hier het voorzetsel „vanaf” beteekent. Dit wordt intusschen altijd gevolgd door het voorzetsel *i*, dat in de hier besproken vorming niet aanwezig is. Indien *kamerapi'* zou staan voor *kai merapi'* zou de verklaring zijn „van het vragen teruggekomen, gevraagd hebbende.”

Doeanga „prauw.”

Tiwi „omhakken”, vgl. Mal. *těbang*, Bar. *towo*. Ook hier is de *ě* in het Bad. door *i* vertegenwoordigd.

Londe „top van boom of berg, einde van de haartooi.” In 't Bar. bet. het „spruit, loot”, ook „kop v. e. prauw.” In 't Minah. *londei* „schuit.” *Toilondé*, wisselwoord voor „aap.”

Limba „overzijde.” *I limba oewai* (gewoonlijk zegt men slechts: *i limba*) „aan den overkant van 't water.” *Melimba* „verhuizen”; *molimbanga* „verplaatsen.”

Penga komt voor als soortwijzer bij rivieren. *Mopenga laloena* „zijn hart is verdeeld”; *rara mopenga* „tweesprong”. Letterl. bet. *mopenga* „gevorkt.”

Wii' „onderste gedeelte van een kookpot, boomen enz.” Ook „anus.” In het Nap. is het de aanduiding van het vrouwelijk schaamdeel, daarom is het in het Bad. ook min of meer onfatsoenlijk. W. s. is *wii'* hetzelfde woord als *wiwi* „rand.”

Sama' „paardentoom.”

Dara „paard”, Bar. *njara*, Leb. *nara*, Parig. *djara*, Jav. *darán*.

Toa „neerkomen.”

Mehaile „omkijken.”

Kaewe' „grootvader” is *oewe'* met het honorifieke voorv. *ka-*, wel het bekende praefix, maar hier in vereerende beteekenis gebruikt. Feitelijk is *ka-oewe'* een abstractum, weer te geven met ons „heerschap.”

Kanahadina „nadat, metdat hij gehoord had.” We hebben hier te doen met een plusquam perfectum.

Nabamba „hij sloeg hem (met een stuk hout). *Nabamba awaha* „hij is erg verkouden”, lett. „de verkoudheid sloeg hem.”

Noepehindoroengia' „je bent mij vóór geweest.” Dit woord bestaat uit den stam *roroe*, gepraenasaleerd en voorzien van de voorv. *hi-* *pe-* en *noe-*, verder van het achterv. *-i* met klinkerscheider *ng* en het encl. voornaamw. van den 1sten pers. enkelvoud. De stam *roroe* is terug te vinden in het Parig. *loeroe* „vroeger” en waarschijnlijk ook in het Bar. *rioe*, dat dan voor *roejoe*, *roeroe* moet staan. De Bad. vorm *oroe* is weder uit *roroe* verkort, de *r* is afgevallen, doordat ook de volgende lettergreep met *r* 'begint. *Roroe* is opzichzelf niet meer in gebruik, wel *oroe*. Het Bad. gebruikt o.a. *sioroe* „eerst, vooreerst.” Geheel hetzelfde woord is *hindoroe*: *mehindoroe* „vóórkomen”, *mampéhindoroengi* „ie. vóórkomen.”

Mopakewahe', st. *wahe* „bloed.” Dit woord is hetzelfde als Mal. *basah*, *wasu* „snot”, vgl. *awasa*, *awaha* „snotterig, verkouden” en Bar. *gasa* „sperma.” *Wasa* wordt in het Bare'e in de beteekenis van „het haar wasschen” gebruikt. In het Bad. *mewahalindo'* „het aangezicht wasschen.” *Awaha* „verkouden” is de oudste vorm van *wahe'*. Vgl. ook *toempe* „kikvorsch”, Bar. *toempa*, *lehoene* „ui” uit het Boeg. *lasoena*. De eigenlijke beteekenis van *wahe'* is dus „vocht.” Het is zeer waarschijnlijk een wisselwoord voor het algemeen Indonesisch *darah*.

Kewahe' „bebloed.” Het voorv. *ke-* beteekent „behept met”, vaak in ongunstigen zin. Voorb.: *keawoe* „stoffig”; *kekoele* „rheumatisch”; *keori* „roeterig”; *keboe'oe* „botterig”, vandaar „sterk, hevig, erg”; *keoba'* „last van apen hebbende.” Ook in de volgende zin komt de bet. van *ke* uit: *Keara poidokoe'*, *t'ara peisa noeboeni* „als ik maar een lamp had, gij zoudt het niet kunnen verbergen.” Een oudere vorm van *ke* is *ki*, bijv.: *oba' to rapakiriwii malei* „de aap wien men zijn achterste heeft rood gemaakt.” *Mopakewahe'* heeft bovendien het caus. voorv. *pa-*, zoodat de bet. is „met bloed maken, bloederig maken.”

Mesabi' „verlof vragen”, ook „getuigen, als getuige dienst doen.”

Kada'a-da'ana wordt in dezen volzin geheel synoniem gebruikt met *kat'arana*, dus *da'a* = *t'ara*. In het Bad., Bes. en Nap. komt nevens het gewone ontkenningwoord ook eene negatie-partikel *da* voor. In het dialect van *Hang-gira* (in 't z. w. van Behoa) is *da'ara* de gewone ontkenning, terwijl de rest van *Besoa t'ara* zegt. De taal van *Pekawa* (tusschen de *Paloe*-rivier en de kust van Straat-Makassar) heeft tot ontkenning *dagia*, waarin *da* het ontken-

nende bestanddeel is. In het Bad. is *da* nog een vrij veel gebruikt ontkenningwoord, bijv. *da'a'* „ik (wil) niet”, *da ara* „er is niet;” *da'a maoe* „ik wil niet”, *kadana maroho* „omdat het niet sterk is”, *podangkoe* „opdat ik niet” en in de volgende zinnen: *Ane metoetohake deona, ti'ara kada'anta, napapate womoke amanta deona* „als we straks achteropgaan, dan kan het niet missen, dat vader ons doodt”; *E, apa ra'i, dokada'anta maoe?* „Waarom zouden we niet willen;” *napeita kada'a-da'ana* „hij zag dat hij er niet meer was.

Mosiro' mai i langi „suisde de lucht in.” We hebben hier te doen met een geluidnabootsend woord.

Kapoena „krokodil”, ook in 't Tawaili'sch; in het Gorontaleesch *apoela* en in het Siauwsch dialect van het Sangireesch is *kapoena* „hond.” Het is zeer zeker een wisselwoord. Mogelijk is het met 't voorv. *ka-* en achterv. *-na* gevormd van den wortel *poe* „heer”, zoodat het met „heerschap” zou zijn te vertalen. Een andere mogelijkheid is, dat in het woord de stam *kapoe* steekt, die „pakken, grijpen, omvatten” beduidt, vgl. Bar. *garanggo* „pakken” van *ganggo* „grijpen, pakken, de gewone naam van den krokodil in het Bare'e. Van dit *kapoe* is weder af te leiden den naam van het landschap *Napoe*, verkorting van den *in-* vorm *Kinapoe* „het (door bergen) omslotene.”

Moroehoe „verzameld”, st. *roehoe*. Van denzelfden stam is het woord *doehoenga* „tempel”, letterl. „vergaderplaats.” Tegenwoordig voelt men die beteekenis niet meer en spreekt van *podoehoenga'a* „plaats waar de vergaderplaats, tempel is.”

Tahi' „zee”, Mal. *tasik*.

Mohaka' „pakken, grijpen.”

Maroegi' „geschonden, ongeluk hebben”, st. *roegi* „nadeel, verlies.”

Bengo „rug.”

Inia' noepongkora-ngkora! „Spreek volstrekt niet!” Na de verbiedende partikel wordt dikwijls de werkwoordsvorm herhaald om het gebod te versterken.

Topa'mi „jullie tegenstander.” *Topa'* beteekent in het Bare'e „neerstrijken op, zich neerzetten op van vogels, die op een tak of stam gaan zitten.”

Natetehimohe' „hij bracht hen op de hoogte, gaf aanwijzingen”, st. *tete* in vele talen „brug” (Bad. *nete*) en als werkwoord „over een vlonder, boomstam, smalle rand of iets dergelijks loopen.” Het achterv. *-hi* heeft hier betrekking op den man, die de aanwijzingen kreeg, woordel. staat er „hij brugde hem.”

Kadake „slecht, leelijk”, st. *dake*, wellicht hetzelfde als *dai* „vuil.”

Pose² „geheel vol.”

Mokoko „met de hand visschen”, eigenl. „grijpen naar iets, de hand graaiend steken in iets.” *Halakoko* „misstappen, in een gat stappen.

Mo'onto' „een inhoud (*onto'*) hebben, gevuld? Een tweede bet. van *onto* is „vleesch” in onderscheiding van *boe'oe* „been.”

Molingka'i „over iets heenstappen,” st. *lingka*.

Mokampai „bewaken, verzorgen”, st. *kampa*.

*Kira*² „list, bedrog.”

Nahea' „hij strikte hem, hij wierp een lus om hem heen”, vgl. *pohea'* „hoofdband der vrouwen.”

Napopelangka „hij doet hard loopen.” Het causatief praefix is in 't Bad. in de eerste plaats het algemeen Indonesische *pa-*. Voorb. daarvan zijn: *mopatoewo'* „doen leven, fokken, opvoeden”; *mopa'ande'* „eten geven”; *rapahondo'o* „zij deden er aldus mede”; *mopaitala* „in een bamboe (*tala*) doen”; *mopaikapipi* „in een taschje (*kapipi*) doen; *mopapitoe* „tot zeven maken”; *noepaoepoe* „maak het op.” Is het grondwoord een adjectief, dan wordt dit eerst in den substantiefvorm gebracht door voorvoeging van *ka-*, daarna wordt *pa-* voorgevoegd, bijv.: *mopakahile* „groot maken” van den secundairen stam *kahile* „grootheid”; *mopakaro'a* „goed, in orde maken” van den secundairen stam *karo'a* „goedheid”; *mopakaroeği* „beschadigen, nadeel toebrengen” van den sec. stam *karoegi* „verlies”; *mampakarao'* van den sec. stam *karao'* „ver”, dus „verwijderen.” Nevens dit *pa-* is ook *po-* causatief-vormer, bijv. *mampopelangka* „doen draven” (*melangka-*), *mampopewali'* „doen worden (*me-wali'*)”; *mampopeala* „doen halen (*meala*)”; *mampopeangka'* „doen opstaan (*meangka'*)”; *mampopohanga'* „een naam (*hanga'*) geven, maken dat het een naam heeft”; *mampopesoepa'* „doen uitkomen (*mesoepa'*)”; *mampopaisa'a* „doen weten (*mangisa*)”; *mampopesoea'* „doen ingaan (*mesoea'*)”; *mampopengkahe'* „doen opklimmen (*mengkahe'*).” Het praefix *po-* verschilt hier alleen in klank van *pa-*. Het is dus niet onwaarschijnlijk, dat wij hier met eenzelfde voorv. te doen hebben. *Po-* wordt vooral gebruikt voor stammen, die reeds het voorv. *pa-*; *pe-* of *po-* hebben. In *mampopainoe* „gelasten te doen drinken, doen te drinken geven, doen drenken” zijn zelfs de beide causatieve voorv. aanwezig. *Noepainoe* „drenk” wordt dus door voorvoeging van *po-* „doe drenken.” In *mampopaisa'a* „doen weten aan,” te kennen geven aan is *po-* het caus. voorv. gevoegd voor den secundairen stam *paisa*. Afzonderlijke vermelding verdient nog een vorm als *mampopepapate* „trachten naar het leven te staan, zoeken te dooden.” Van den stam *pate* wordt het causatieve *mopapate* gevormd. Daarvan is weer de conatieve vorm *pepapate*. Deze stam wordt nog weder met het samengestelden voorv. der transitieve vormen *mampo-* tot een deelwoord gemaakt.

Hadepe, st. *depe*. In het Ampana'sch beteekent dit woord „plat.” Het is identisch met „*lepe*” druppelen en geeft weer het geluid van iets kleins, dat neervalt. *Hadepe* is met het eenheidspraefix *ha-* = *sa-* samengesteld en duidt aan, dat er opeens iets neerviel.

Pobekakia „schil, afschilsel” is met voorv. *po-* en achterv. *-a* afgeleid van *bekaki*, hetwelk weder het achterv. *i* heeft met den klinkerscheider *k*, daar de stam *beka* „slijten” is.

Baḷoli „pinang”, st. *loli*, Taw. *lali*, Bar. *jali*. In 't algemeen beteekent deze stam „rollend, rolrond”, vgl. *loli* „kaal geknipt”; *loli*² „naakt, zonder kleeren,” ook gezegd van een larve; *mengkaloli* „rollebollen”; *teloli* „wanke-len”; „struikelen”; *moḷolinga* „wentelen, wegwentelen”; *mokaloli* „st k- en overnaaiaad maken; *mokalolia* „vergeten”; *mopaloli* „kaal maken, knippen”, vgl. *mobangkoerori* van den stam *rori* syn. met *mopaloli*.

Hangko de'e „eerst nu.”

Toralindoe', woordel. „die in het afgescheiden vertrek zit.” *Lindoe'* is w.s. identisch met Mal. *lindoeng* „beschermen, beschutten.” In het Bar. is *oeë lindoe* „stilstaand water.” Vgl. ook Bes. *mengkalindoe'*. Zoo wordt genoemd de dag na een huwelijksluiting, waarop de huisgenooten van het echtpaar niet naar den tuin mogen, daar anders muizen en andere schadelijke dieren zullen volgen. Bes. *lindoe*² „geen voet meer kunnen verzetten vanwege de volte, drukte.” In deze laatste twee woorden blijkt duidelijk de bet. van „afperken, beschutten” zoodat men niet heen of weer kan of de afperking verlaten.

Met deze *toralindoe'*, ook wel *datoe* genoemd, wordt in de Bada'sche verhalen een figuur aangeduid, die ook elders in de Toradja'sche letterkunde vaak voorkomt. Een meisje van hooge geboorte, dat van jongsaf met teedere zorg is behandeld en in een bovenvertrek van het huis of soms in een apart huisje, dat op een enkelen hoogen paal rust, voor aanraking met anderen wordt bewaard. Haar eten en drinken, haar badwater en ook wat zij verder noodig mocht hebben, alles wordt haar gebracht. Waagt ze zich een keer van huis, dan ondervindt ze zeker moeilijkheden. Haar onbedorven karakter is niet op omgang met anderen berekend. Ze wordt de dupe van anderer list. Haar voet-zolen zijn rond, daar zij niet behoeft te loopen. Zij heeft het gemakkelijkst denkbare leven. Wanneer ze huwbaar wordt en de prins, dien het verhaal voor haar bestemd heeft in haar dorp komt, gevoelen dadelijk beiden, dat zij elkaar toebehooren en wisselen teekenen van verstandhouding door elkaar sirihi-pi-nang te doen toekomen.

Moiloehi is van den stam *loehi* zooals blijkt uit *peloehi*, benaming voor een deel van den bruidschat voor het „bij elkaar slapen.”

Lapi „laag”, vgl. Mal. *lapis*, Bar. *japi* „voering, laag, ruimte tusschen voering en stof. *Mohalapia* „vrijen”, lett. „één laag vormen”; *halapi-lapi* „gekkelijk”; *hilapi* „van denzelfden leeftijd”, ook wel: *hasilapia*; *mombelapi-lapi* „opeenvolgend”; *lapi tampo'* „onderwereld.”

Rontaoe „twee stuks.” *Taoe* is het classificeerend woord voor kleedingstukken.

Napahawangi „hij verving”, st. *hawa*. *Mombehawa* „elkaar vervangen, afwisselen”; *mempahawa* „zich verkleeden.”

Olonga „hoofdkussen” is hetzelfde woord als het Minah. *paoeloenan* en dus van een stam *oeloen* af te leiden. De beteekenis van *olonga* is dan: „plaats voor het hoofd.”

Matoeroe „liggen”, secund. bet. „slapen.” De stam is *toeroe*, Leb. *tiroe*.
Patoeroea „ligplaats, slaapplaats.” *Patoeroe* „droom”; *mampatoeroea* „iets droomen.”

Modeda „in 't donker, 's nachts loopen.”

Naroea „hij wekte haar.”

Dala „nut.”

Mengkandawo „zich laten vallen.”

Lobo „plank, vloer.”

Rapeomala „zij palmden in,” een *oem*-vorm van *ała* „halen, nemen” is tot stam genomen. Het voorv. *pe-* duidt de poging aan en *ra-* de meervoudigheid van het onderwerp. Het Bada'sch bezit nog een aantal vormen, die met infix *-oem-* zijn gemaakt, bijv.: *mołoemao* „loopen”; *mohoemangka* „verrassen, overvallen”; *mosoemomba* „zeilen”; *metoemo* „vliegen, fladderen”, st. *teo* „heen en weergaan” bijv. v. e. blad, grassprietje; *memoełe*, Bar. *moeli* is een afgeknotte *oem*-vorm van *poemoeli* „voortbrengen, vermenigvuldigen”.

Een vrij gewone vorm is nog *hoema-*, de *oem*-vorm van *ha-*, bijv. *hoemampolo* „zonder vertakkingen” van *hampolo*, st. *polo*, soortwijzer van lange ronde dingen; *hoemadoenia* „de geheele aarde”; *hoemamboea* „bolrond”; *hoemawatana* „zijn geheele lichaam”; *hoemangkoto* „rijst a/d. bos (*koto*)”; *hamoentanga* staande voor *hoemantanga* „half vol, halverwege”; *hoemangkodo* „geheel stijf, in eene strekking”; *hoemangkae* „met bladeren en al”; *hoemangkani* „allemaal tegelijk”; *hoemamoengkoe* „de geheele heuvel”; *hoemandele*, staat voor *hoemalele* „geheel rondom, overal in 't rond”; *hoemara* „heel erg”; *hoemado* „met de beenen stijf tegen elkaar gestrekt zitten”; *mampeomala* „geheel inpalmen”, st. *ała* „halen, nemen.”

De beteekenis van dit infix wordt niet meer gevoeld. Dit wordt bewezen door de *oem*-vormen, die nog weder het praefix *mo-* voorvoegen, waaruit blijkt, dat de *oem*-vorm als een stamwoord wordt opgevat, dat nog weder een voorv. moet hebben. Tevens blijkt hieruit, dat *-oem-* gelijk staat met *mo-*, want wat verloren is gegaan door het verlopen der beteekenis van *-oem-* wordt weder aangevuld door de voorvoeging van *mo-*. Trouwens een *oem*-vorm is een omgezette *mo*-vorm, bijv. *toemaroe* „scherp zijn” is niet + *oem* + *aroe*, want het verdeelen van *taroe* in *t* + *aroe* kan alleen op schrift plaats hebben en niet in de levende taal. *Toemaroe* moet daarom zijn omgezet.

Haha „allemaal.”

Mekiro „verblinden.”

Mehilo'a „zien.” Van dit woord is de stam *silo*, vgl. Bar. *silo*, Bad. *hoelo'*, Nap. *hoeloe* „fakkel”, Sang. „zien”, Makass. „inschijnen.”

Hambi of *ambi* heeft dezelfde beteekenis als *lawi* in 't Bar. „vanouds, vanzelf, toch al,” in 't Bad. is *lawi* redegeven voegw. in de bet. van „want.” *Hambi* kan dus een neenvorm van *lawi* zijn. Behalve de bovengenoemde beteekenis heeft het nog de verwante beteekenis van „steeds, telkens weer.”

Napiri' „hij bedekte”, st. *piri'* „vol, geen ruimte meer, geheel bedekt.”

Mokabaha „ophouden, laten, loslaten.”

Hantede' „een weinig.”

Toina „oude vrouw” is een vaste figuur in de Toradja'sche letterkunde. Zij wordt voorgesteld als te wonen in een hutje, dat geheel door slingerplanten is overgroeid, buiten het dorp. Zij voedt allerlei dieren op, die haar eenig gezelschap zijn. Zij is in 't bezit van eenige erfstukken van haar overleden man, zooals een gouden tol, wonderzwaard of gouden ring. Bij haar komt aan de zwervende prins, die van huis verdreven is en een langen, uitputtende tocht achter den rug heeft. Hij wordt steeds hartelijk ontvangen als kleinzoon, rust uit van de vermoeienissen, hoort dan vanuit het nabij zijnde dorp het geluid van feestvierders, wordt ingelicht door de oude vrouw, dat daar prinsen om de hand der koningsdochter werven, die in 't kamertje op één paal zit en het schouwspel gadeslaat. Zij is de bewaakster der onderwereld. In één der Bada'sche verhalen noemt zij zich de vrouw van „die in den hemel is,” van den hemel zelf dus (zie hetgeen elders werd opgemerkt) en zegt zon en maan tot kinderen te hebben. De oude vrouw, die in de zevende aardlaag woont, is dus blijkbaar de aarde zelf.

Boenga „bloem.”

Moimba' „tellen.”

Matanta „verloren”, st. *tanta*, Bar. *tonto*.

Boeho' „rijstschuur.”

Mampekiri „denken.” Dit is het Mal. *pikir*, in den Tor. vorm *pikiri* in welken men de eerste lettergreep tot *pe* heeft gemaakt, omdat men meende er het voorv. *pe* in te vinden. Zoo wordt het behandeld of de stam *kiri* was.

Mopoepoe „plukken.”

Monanarahi „aandringen.”

Hema „wie.”

Mapari' „moeilijk.”

Koeboehinao „ik denk aan, ik herinner me.”

Impira of *himpira* „wanneer.”

Weloed' „haar.”

Mogeo' „lawaai maken.”

Oraa' „daarginds in de hoogte.”

Rakowa' „iets met twee of meer personen dragen.”

Menonto „recht op iets afgaan.”

Nasempa „zij trapte (haar).”

Inina „zooeven.”

De vorm *nahala'ko'* van den stam *hala'*, identisch met *sala'*. Evenals men in het Mal. kan zeggen: *salah satoe* i. p. v. *tiada salah satoe*, zegt men in het Bad. *koehala'* i. p. v. *ti'ara koehala'* „ik twijfel er niet aan.” Nog een

voorbeeld: Iemand is een mandje kwijt, ziet dan dat een ander het heeft en zegt: *Koehala'* „ik twijfel er niet aan, ik herken het.”

Mopangawoei „in hinderlaag liggen”, st. *gawoe*, Bar. *kawoe* „vuil, vuiligheid.” *Mangawoe* is dus letterl. „in 't vuil liggen.”

Meoendoe-oendoe „ontstemmen.”

Boeroko' „hals.”

Modoeloe „uit één schotel, blad eten.”

Mengka'awi „zich op iemands arm zetten.”

Kaloepa' „hoef, nagel, klauw”, heeft het infix *-al-*. De stam is *koepa'*, vgl. Mal. *koepas* „schillen.” Andere voorb. van infix *-al-* zijn: *kalapoe'* „duivenval” van *kapoe'* „omvatten”; *mengkalaona'* „zich nu uitrekken”; *malewao* „doorschijnend.” *-Al-* heeft in 't algemeen een frequentatieve beteekenis, omdat het de handeling voorstelt als dikwijls geschiedende.

Mampetiro „op neer zien.”

Morio-rio „klingelen, rinkelen.”

Mogaa' „scheiden.”

Nitinoedoehi „bespuwen jullie,” st. *tinoedoe* „speeksel”, een *-in-*vorm van *toedoe*. Andere voorb. met infix *-in-* zijn: *pinoana'* „oomzegger, neef, nicht”; *tinoeda'* „zaairijst”, vgl. *mantoeda'* „planten”; *hinoe'a* „het geplante (i/d. sawah) van *mehoe'a*; *pinhoehe'* „kooksel”; *binoehoe* „het verstopte”; *tinawoe* „het nog gloeiende onder de asch begraven hout”; *hinadoea-doea* „één voor één”; *mangkinapoe'* „de armen over elkaar kruisen”; *mowinoentoe* „achter elkaar lopen”; *tinoewoe* „leeftijd”; *mahinaki'* „ziekelijk.”

Bela „wond.”

Mokini-kini' „bewegen.”

Noetampeda „sla (hem) met de vlakke hand.”

Toegi' „pruim.”

Penganti'i „schoonouders.” Stam *anti* in het Nap. beteekent „meenemen, brengen, vervoeren,” in het Bad. „vasthouden.” In het Bad. bestaat alleen maar *antia* „vasthouden.” Een deelwoordsvorm *menganti* is er niet, maar in verband met de beteekenis in het Nap. van *meantia* „brengen, geleiden” is het mogelijk, dat *penganti'i* kan weergegeven worden met „begeleider.” De man wordt begeleid door zijne ouders, wanneer hij naar zijne vrouw wordt gebracht. De vrouw kan dus hare schoonouders begeleiders van haar man noemen. Deze naam kan de algemeene voor schoonouders zijn geworden. Het achterv. *-i* heeft dan betrekking op dengene, die begeleid wordt.

Tapampelangoea „wij geven ze als ontmoetingsgeschenk.”

Tipa' „vastgestelde, afgesproken tijd.”

Nakoemoe' „hij omvatte.”

Hinte tampo' „met aarde en al.” Een weinig verder in dit verhaal staat *hinte pinatoewo'nda* „met hun vee en al.” *Hinte* is wel een zelfstandig woord geworden, maar is eigenlijk een combinatie van twee voorv. Het zou dus ook

aan het volgende woord kunnen geschreven worden. *Hi-* is nl. het eenheidspraefix en *nte* is de geprenasaleerde vorm van het praefix *te*, dat nevens *ke* gebruikt wordt in de beteekenis van „behept met, zijnde met.” *nTetampo'* zou dus reeds beteekenen „met aarde en al.” *Hinte tampo'* versterkt nog de beteekenis van *te-* als aanduider eener verzamelde eenheid. In het Parig. is *nte* eenvoudig tot een verbindend voegwoord „en” geworden. Ditzelfde *hi-* wordt ook ter versterking van het voorv. *ntali* gebezigd, bijv. *hintalianda'* „ouders met hunne kinderen.”

Ti'ara noepotepe „dat heb je niet te tellen, daar heb je je niet om te bekommeren”, st. *tepe* stukje, brokje.' Zoo is het ook het classificeerend woord voor heel kleine dingen, bijv.: *tagambe hantepe* „één stukje gambir.”

Pangagoentoe „geweer”, uit het Boeg. *panagoettoe* „donderboog.”

Watoe peloeroe „kogel.” *Peloeroe* uit het Boeg. De uitdrukking *watoe peloeroe* is ongewoon in 't Bad. Men zegt gewoonlijk slechts *peloeroe*.

Tondo „wal om het dorp.”

Pelabiana „zijn overschot”, st. *labi*. *Melabi* „ontbijten, het overschot van den vorigen avond verorberen.”

Hangka' is het best weer te geven door „meteen.” Het is de samenknopping der voorv. *sa-*, het eenheidspraefix en *ka-*, dat abstracta vormt, waarbij *ka-* dan geprenasaleerd is. Als voorv. is *hangka'* niet meer in gebruik, maar wel het geheel synonieme *hingka-*, bijv. *hingkaloeempa mai* „ineens kwamen ze aanspringen”; *hingka'apanta'* „al onze dingen.” In een vorm als *hangkataoena-nta'* „onze medemenschen” is *hangka* nog als voorv. te beschouwen. Ook in *hangkatoe'a na* „medeëdelen.” *Hangka* heeft zich echter losgemaakt tot een zelfstandig woord. Met invoegsel *-in-* is gevormd *hinangka'*, bijv.: *tampo' de'e hai hinangka'na oepoe²* „dit land en al wat erin is.” *Hinangka'* wil dus zeggen „het tot *hangka'* gemaakte, het tot één samengevatte.”

Napopora' „hij maakte vol”, st. *rai' Koepora'mi'* „ik heb genoeg, ik ben verzadigd.”

Taoena hampada „één veld, vlakke vol menschen.”

Mahili „beschaamd.”

Mai katake moranga „komt laat ons te zamen wonen.” In de Bad. is *kata* een tusschenvoegsel, hier weer te geven met: „me dunkt, ik zou zeggen, ik vind.” Dit *kata* heeft *ke*, het onderwerp van *moranga*, tot zich getrokken.

Palanta „voetzool”, ook: „handpalm.”

XXXIX. Pohambokonda aḷo hai woḷa.

(Bada'sch verhaal).

Ane mohoemboko aḷo hai woḷa, mangkaindimoi, hai betoeë' ana'nda.

Roengoe²na, oepoemohe moana', nahanga' aḷo i woḷa honde'e: „De'e-moke moana' hai koehanga'ako': iomi mambawa ana'ta', lawi' io topoḷoemao inambengi, i ka'alošana raa. Lawi' ane kodo'i mambawa ana'ta', hangaangaa matehe oepoe² toiwongko doenia, lawi' terarangi gaga kama'amoe'na.

VERTALING.

Het huwelijk tusschen zon en maan.

Als de zon en de maan sexueele gemeenschap ¹⁾ uitoefenen is het donker, en de sterren [zijn] hunne kinderen.

Heel in 't begin, ze waren klaar met kinderen voortbrengen, zeide de zon tot de maan aldus: „Wij hebben nu kinderen en nu zeg ik je: jij neemt onze kinderen mede, want jij bent eene nachtwandelaarster, als de atmosfeer is afgekoeld. Want als ik onze kinderen meeneem, zeker sterven alle wereldbewoners, want haar warmte is [dan] al te zeer vermeerderd.

1) Dit bij de iedere maand terugkeerende donkere maan. Bij het weer uitkomen der maan bidt een oude rijke man: „O maan! Verzorg het leven onzer buffels en al ons vee. Geef ons een lang leven en doe het werk onzer handen gelukken.

AANTEEKENINGEN.

Volgens eene andere mededeeling hebben èn zon èn maan ieder hunne eigen kinderen. De maan, vreezende dat de aardbewoners schade zullen lijden, verzint een list. Ze spreekt af met de zon, dat zij ieder hunne kinderen zullen opeten en wel de zon het eerst. Als deze dit dan gedaan heeft komt 's avonds de maan met hare kinderen, de sterren, te voorschijn.

XL. Topetoenoe Loka' I Alo.

(Bada'sch verhaal)

I biti langi' ara taoena to mampaisaroengi pea metoenoe loka' i alo. Mewali', ane hoengkoe'mi mabaa, hadoea-hadoea mao mampegia alo, nape-toenoei loka'na to na'ande' hanggaŋoa hai kaloemba'. Agaiana taoena to bongo gaga leto, ti'arapi mampaka' metoenoe loka'na. Kaindo'o napobaŋoe'mi sieroe ana'na, napopeholo loka' to ratoenoe i rangana. Agaiana ane i hanggaŋona womi', hangaa-ngaa natoeroehimi', bona ara womi napopoboetoe' ana'na to napobaŋoe'.

VERTALING.

De pisangroosteraars aan de zon.

Aan den horizon zijn menschen die het maar laten aankomen op het pisangroosteren bij de zon. Dus, als het dicht 'bij 't licht worden is, gaat men één voor één op de zon wachten, opdat hij pisang zal kunnen roosteren, die hij op den dag en 's avonds eet. Maar de mensch die al te vast slaapt, heeft geen gelegenheid meer om zijn pisang te roosteren. Dan verkoopt hij eerst zijne kinderen, opdat hij er geroosterde pisang bij zijn kameraden voor kan koopen. Maar als weer een dag is aangebroken, zorgt hij zeker vóór te zijn, opdat hij weer heeft om zijn kinderen, die hij verkocht, weer vrij te krijgen.

AANTEKENINGEN.

Topetoenoe „roosteraar”, st. *toenoe* „roosteren.” *Toenoeami poho'* „de mais is in den toestand van geroosterd te kunnen worden, de mais kan geroosterd worden.”

Loka' pisang, banaan.”

Bongo „doof, buiten bewustzijn, gevoelloos”, zooals bijv. een priesteres, wanneer een geest bezit van haar heeft genomen. *Bongo gaga leto* „zeer vast slapen.”

Motoëroehi „ie. voorzijn”, st. *eroe*.

Aanhangsel.

1. *Manoeroe'*. De in de verhalen I-III voorkomende *Manoeroe'* en ook de edelman uit *Rato* in IV is één en dezelfde persoon. We hebben hier en ook in velen der volgende verhalen te doen met historische personen door de mythe omhuld. *Manoeroe'* is dezelfde als *Lasaeo* uit de mythen der *Bare'e*-sprekers. Hij zou ook dezelfde zijn als de Loewoe'sche held *Sawerigading*. In *Behoa* en ook in *Mamoedjoe* heet hij *Laeo*. Hij woont in 't luchtruim en vergezelt de reizigers op den weg en heeft geen vaste woonplaats. Men spreekt dan ook in *Behoa* van *molalaeo* „zwerven, zwalken.” *Laeo* is groot van gestalte. Zijn naam bet. „Heer Zon.” Misschien is bedoeld de „zonnestrallen.” Hij is de Lichtgod en openbaarde zich wel in blinkend wit kleed. Als historisch persoon is *Manoeroe'* vermoedelijk één der vorsten van *Wai Boenta*. Het was de erfelijke titel der vorsten. Het is geen ongewoon verschijnsel, dat edelen en vorsten als van goddelijken afkomst worden beschouwd. Volgens een Napoe'sch verhaal daalde de godenzoon en voorvader der To Napoe, *Manoeroe* tijdens een regenbui te *Woerangka* neer, gezeten op een witten buffel ¹⁾. Hij kwam daar om te visschen. Hij had later één vrouw te *Rano* waarvan *Inana Tawani* eene afstammeling is, één in *Koelawi* waarvan *Oemana Tahoengki* een nakomeling was en één in *Winowanga* in *Napoe*. De voor eenigen tijd op 70-jarigen leeftijd gestorven *galara* van *Watoe Taoe* was een nakomeling van laatstgenoemde vrouw.

2. *Ala Tala*. In de verhalen I-IV komt *Ala Tala* voor als de vrouw van *Manoeroe'*. Ook hier weer eene vermenging van mythe en historie. *Ala Tala*, een overgenomen naam, in deze verhalen voorkomend als eene vrouw, wordt in 't dagelijksch leven genoemd als degene, die de eerste menschen heeft gemaakt, de *tophia' karawenta'* „die onze vingers vaneen heeft gespleten.” Een Bada'sch verhaal vertelt van een priester die ten hemel steeg om te zien wat er met de dooden gebeurde. In den hemel gekomen vroeg men hem wat hij kwam doen. Hij antwoordde: „Ik kom kijken naar de omvorming der dooden door *Ala Tala*.” Toen wees de hemeling hem verscheidene bakken, waarin zich menschen bevonden.” Op zijn vraag wat er met die bakken gebeurde, kreeg hij ten antwoord: „In deze bakken worden de menschen fijngehakt en dan omgevormd. Zoo gaat het met allen die tijdens hun leven slecht waren, opdat ze weer tot goede menschen worden. Ook zag hij het onder 't huis vol met bamboe-kokers hangen. Deze waren gevuld met den „adem der menschen” die nog op de aarde waren. Als hun uur des doods er was, brak

1) In *Lamboe'* daalde hij neer in *Kamba* ten O. van *Leboni*.

Ala Tala de touwtjes af. Ook werd den priester gezegd niet te zien naar de zoldering, vliering in het huis. Hij keek toch en zag nu iemand zitten groot van gedaante. Van angst sloot hij de oogen. Toen zeide de hemeling: „Heb ik je niet gezegd, niet naar hem die anders is dan wij te zien?” Toen opende de priester de oogen en hij bleek in zijn dorp te zijn teruggekeerd. Hier wordt *Ala Tala* vereenzelvigd met de *Topebagi* „lotsbedeeler”, die in den zevenden hemel woont. *Ala Tala mokoemoe' tanoeana'ta'* „heeft onze levenskracht in de hand.” Hij heeft tot gezant naar *Boeriro'* (de zon) *Tampilangi'* en als gezant naar de aarde *Boeriro'* en omgekeerd is *Boeriro'* de middelaar tusschen hen en *Ala Tala*. Tot gevleugelde gezanten naar de aarde heeft hij de *galara'* ¹⁾. Als attribuut heeft hij de kat. Vaak worden *Ala Tala* en *Boeriro'* vereenzelvigd. Sinds de intrede van het Christendom vereenzelvigen sommige oude Heidenen God met *Ala Tala* en Jezus met *Boeriro'*. Misschien zijn de namen *Ala Tala* en *Topebagi* aanduidingen voor den Hoogsten God, die in sommige verhalen wordt aangeduid als een „oude man” en wil men zijn naam niet noemen, door *todataita* „de onzienlijke.” Deze „oude man” kan dan zijn „Vader Hemel”, zooals „Moeder Aarde” in de verhalen voorkomt als een „oude vrouw.” Dat men hem noemt de onzienlijke komt omdat hij zich in den zevenden hemel heeft teruggetrokken. Zoo komt het, dat men in 't gebed tot *Ala Tala* en *Boeriro'* vraagt zich met 't gelaat naar de aarde te wenden, wanneer ze op hun rug liggen. Dat men *Boeriro'* vereenzelvigt met *Ala Tala* komt vermoedelijk, doordat men *Boeriro'*, de zon, dus de „zoon des hemels” vereenzelvigt met den hemel zelve. *Ala Tala* heeft tot gezant naar *Boeriro'* (de zon) *Tampilangi* en als gezant naar de aarde *Boeriro'* en omgekeerd hebben de aardbewoners *Boeriro'* als middelaar tusschen hen en *Ala Tala*. (Merkwaardig is, dat de Heidenen Jezus vereenzelvigen met *Boeriro'* en God met *Ala Tala*). Ook heeft hij tot gevleugelde gezanten naar de aarde de *galara'*. *Ala Tala* gaf den menschen rijst en vuur en leerde de vrouwen baadjes maken ²⁾.

1) *Galara'* is aanvoerder der geesten. Eerst vaart hij in de priesteres, dan de anderen.

2) Volgens de verhalen der ouden liepen de voorouders naakt. Sommigen herinneren zich nog, dat de slaven met *kandoka* (schorten van reepen ongeklopte boomschors) liepen. Ook bij het planten draagt men nu nog wel die schorten over de gewone rokken heen. Ook de mannen droegen eertijds *kandoka*. De *kandoka* kwam tot aan de knieën. *Kandoka* heeft tot stam *kando* „op en neer gaan.” Ook de mannen droegen oorversierselen. Het haar liet men alleen op de kruin lang groeien, rondom de kruin sneed men het af. De vrouwen droegen *awo*, dit waren koperen ringen, waarvan één op de schouders rustte en één om den hals sloot. De mannen droegen zwaarden met gevorkten greep. Het oudste model vrouwenbaadje is vermoedelijk bewaard gebleven in de *koelambe'* een witte lap foeja met een gat om 't hoofd door te steken, dat nu nog door de bezoekers van een sterfhuis wordt aangetrokken.

In dien tijd was het *meka'alo* „zonnediens” het voornaamste in de Bada'sche godsvereering. De *topesomba* vroeg dan om een zegen voor huis en arbeid. 60 jaar geleden waren er nog maar weinig priesters en priestersessen. De priesterdienst zou vanuit *Lamboe'* zijn ingevoerd. Toen ook is men zich beter gaan kleeden.

Als attribuut heeft *Ala Tala* de kat ¹⁾. — Als handlangers van *Ala Tala* worden genoemd de *Topoteroe* „vormers.” ²⁾ Deze zijn 2 in getal: Eén, een idioot, die zeer langzaam werkt en daardoor mooie menschen maakt en één, schoon van lichaamsvormen, die leelijke menschen maakt, opdat ze niet mooier zouden zijn dan hij.

3. *Woeli* is de tegenstander van *Ala Tala* zooals blijkt uit verhaal XX en de aant. onder verhaal XXXIV. In 't dagelijksch leven wordt *Woeli* niet meer gehoord.

4. *Tolise* is meer bekend. „In de verhalen der *Bare'e*-spreekende Toradja's is zij het type van eene boosaardige vrouw, hard en ruw tegen iedereen en steeds er op uit om het huwelijksgeluk van anderen te vernietigen ³⁾.” In *Bada'* is zij ook bekend als *Totelo'* (is 't dagel. leven: een man met vrouwenmanieren en als vrouw gekleed; ook: homosexueel. Ook ontmoet men in de verhalen *Totelo'* als varkenshoeder. Luisteren de varkens niet naar hem (haar), dan breekt hij hun den staart af, opdat de honden ze gauw zullen ruiken. Hij zit onder de modder en is hermaphrodit. Volgens anderen is *Totelo'* een geest met een schaamdeel van 7 vadem. Vaart hij in een priester, dan doet deze niets dan lachen. Voor het in den grond graven moet men *Totelo'* eerst aanroepen. Ruikt men dicht bij een *noenoe* (waringin) *koedoe*, dan is *Totelo'* in de *noenoe*. Deze *Totelo'* zou een slang zijn. Weer anderen spreken van eene vrouwelijke *Totelo'* die niets anders dan *tampoe* (rijstemeel) eet en rauwe eieren drinkt.

5. *Tampilangi'* is de gezant van *Ala Tala* naar *Boeriro'*. Hij vaart in de priesteres wanneer deze hulp vraagt voor zieken of voor op reisgaanden; hij verleent kennis aan zijn vereerders, wordt aangeropen bij een zelfvervloeking, eed. Hij zou volgens sommigen dezelfde wezen als de zon. Met de naam is zeer w. s. bedoeld het firmament. Volgens anderen heeft *Tampilangi'*

1) Heeft men een kippenstelende kat doodgeslagen dan moet men een veer tusschen haar oksel steken, opdat *Ala Tala* zal zien dat zij schuldig is. Of men hakke haar den kop af, spalke dien open zette, hem op een staak met de open bek naar den hemel gekeerd. Doet men een kat kwaat ten onrechte, dan vlucht zij naar den nok van het dak en verheft zich vervolgens in 't lichtruim om zich tot *Ala Tala* te wenden. Er zal dan storm, watervloed of aardbeving komen. Schertst men over eene kat of lacht haar uit, omdat zij bijv. urineert, dan komt er overstroming. Men mag eene kat niet ruw verjagen. De ziel van een edelman verhuist in eene kat, die van een slaaf in een of andere vogel. Vertoonde zich vroeger in *Bewa* eene kat dan stierven er veel menschen. De geest van een steenen buffel in *Bada'* woont in eene kat. In een verhaal over de reis van de zon naar de onderwereld gaat deze als mensch een huis binnen en verlaat het als een kat.

2) Ze worden ook wel genoemd *topolengi*, d.w.z. „gieters (van koper)”.

3) Dr. N. Adriani in Indische Gids, Febr. 1910, blz. 283.

een vrouw en 5 kinderen, waarvan één idioot. Vader, moeder en de idiote jongen zijn groot van gestalte, de overige 4 kinderen klein.

6. *Boeiro'* (*Toriro'*), de zon, woont in 't O. is de middelaar tusschen *Aḷa Tala* en de menschen, geeft vruchtbaarheid. Regen is urine van *Aḷa Tala* en *Boeiro'*. Zonsverduistering ontstaat o.a. door twist tusschen *Boeiro'* en de Maan, zijn vrouw. *Boeiro'* wordt aangeroepen bij bloedschande en ook bij alle gebeden om vruchtbaarheid. Ook wanneer men 't huis verlaat om te gaan snellen. *Boeiro'* en de Maan zijn verwekt door „Vader Hemel” en „Moeder Aarde.” Uit het huwelijk van *Boeiro'* en de Maan kwamen de sterren voort ¹⁾.

7. *Poeë' Oera* „Heer Verjager” wordt door *Boeiro'* gezonden in de gedaante van een *tekoeri'*. Wanneer zich ergens rijstvogeltjes vertoonen roept hij: *Tee, tee, koeri'*, om degenen die op de rijst passen te waarschuwen. De *tekoeri'* werd door *Aḷa Tala* gesteld tot vorst over de vogels. Volgens de *To Bada'* zijn de donkere schaduwen van de maan een *noenoe*, die eieren als vruchten heeft. Deze *noenoe* is de oorsprong van alle boomen op de aarde (*inaana kae* „moeder der boomen). Verschillende vogels hebben getracht uit te rusten op de takken van dezen boom, zelfs de jaarvogel en nooit braken de takken af. Alleen gebeurde dit toen de *tekoeri'* er op ging zitten. Is de rijst goed om te oogsten, dan neemt de *tekoeri'* eenige halmen en brengt die bij *Boeiro'*.

Behalve de bovengenoemde goden (geesten), die allen *anditoe* worden genoemd, evenals de zielen der overledenen, heeft men nog:

8. *Seta*, die zich vertoont in de gedaante van eene geit van aanzienlijke grootte, ongeveer zoo groot als een buffel, blaast de menschen tegen hun buik of eet 'snachts hun lever, waardoor zij ziek worden. Medicijn tegen de door haar verwekte ziekte is het leggen van asch op de buik, waardoor de bloeddiarrhee ophoudt. Trapt men op haar urine dan krijgt men pijn in de beenen.

9. *Nabi'* wonen *i lapi tampo'* „in de aardlagen.” Volgens anderen in het luchtruim, zij helpen mensch en beest. Volgens weer anderen staat *Nabi'* voor 't aangezicht van *Aḷa Tala*. Hij kwam destijds van *Donggala*, waar hij *Poeë' Aloesoe* zou genoemd worden en bracht een touwtje met 7 knopen mede, mededeelende, dat als de laatste knoop was losgemaakt de Hollanders zouden komen. Hij deed allerlei wonderen. We hebben hier met Mohamm. invloeden te doen.

10. *Bela* zijn watergeesten. Ze worden bij 't overtrekken van eene rivier

1) In *Napoe* en *Behoa* schijnt men niet meer tot *Boeiro'* te bidden. Hij is daar meer een sage-held.

aangeroeven en helpen in *Behoa* bij zware bevallingen. Vgl. ook 't opgemerkte over *Belanta'*.

11. *Towana* „woudbewoners”, zijn boschgeesten, dwergen. Zij wonen in onderaardsche holen waarvan de ingang tusschen de boomwortels is. Al hunne gereedschappen en etensgerei is van goud. Ze hebben behaarde borst en eendenpooten. Ze stelen het pas gevangen wild en kippen. Sterft een kip zonder ziek geweest te zijn, dan zegt men *naboerahi towana* „de woudgeesten blaasroerden ze.” Ze maken den jager duizelig en nemen hem dan mede. Hunne tegenstanders zijn de *Torate*. Men begiftigt de *towana* met zwartachtige foeja-reepjes.

12. *nTalowoe*. Wanneer men op een feest niet eerst aan *nTalowoe* zijn deel geeft, dan verandert hij de voor den adel afgezonderde spijsen in minder lekkere: hij gooit het eten door de war.

13. *Anditoe Oba'* „apengeest”, in *Napoe* ook wel genoemd *nToibo*, hetgeen hetzelfde beteekent of *Boelela*. Hij wordt vereerd bij feesten in de smidse (*kołowo'*). *Boelela* zou iemand zijn van *Boelela* in *Lamboe'* wiens ziel in een aap is verhuisd ¹⁾. Vaart hij in eene priesteres, dan vraagt hij mais, pisang, cassave, apeneten dus. Hij maakt den smid ziek, wanneer deze de smidse niet geregeld herstelt.

14. *Boentoe Lowo* is de geest van een gesnelde. Onder 't loopen draagt hij zijn hoofd in de hand. Hij doet de reizigers verdwalen en heet daarom ook wel: *anditoe to mepapoeha'* „geest die doet verdwalen.”

15. *Tosiene'*, een vrouw, en *Tosirooe'*, een man, zijn de geesten door wier bemiddeling men regen krijgt. Zij wonen bij *Manoewana*.

16. *Merima* hebben 't haar geplant en wonen onder den grond.

17. *Tomeopi* veroorzaakt koorts en braken.

18. *Torapoepoe* en *Banoera* zijn de geesten van het goud.

19. *Tepoe* en *Wieroe*, een echtpaar, doet de *baroe* „palmwijn” rijkelijk vloeien.

20. *Loekoe'* woont in groote boomen en zoekt de menschen te verderven.

21. *Taloetoe*, een boschgeest, die de menschen de oogen uitsteekt.

1) Eene andere verklaring is, dat de „apengeest” *Boelela* heet om zijn rood „*lela*” achterste.

Addenda et Corrigenda.

- Blz. 1, r. 7. Voor: *tì'ara toengkoe, i*, lees: *tì'ara toengkoe' i*.
- „ 2, r. 1. Voor: *kai anditoe*, lees: *kai' anditoe*.
- r. 16. v.o. Voor: *Kaido'o*, lees: *Kaindo'o*.
- r. 18. v.o. Voor: *menkatede'*, lees: *mengkatede'*.
- r. 3. v.o. Voor: *mehoeda i*, lees: *mehoeda i*.
- „ 3, r. 3. Voor: *nakara'mo i*, lees: *nakara'mo' i*.
- r. 9. Voor: *manimahaē*, lees: *mani mahae*.
- r. 11. Voor: *metarahoemo' i*, lees: *metarahoemo' i*.
- r. 16. Achter *Boenta' de* ; vervangen door een !
- r. 19. Voor: *ladi*, lees: *ladi'*, en de komma achter *laloetana* laten vervallen.
- r. 20. Voor: *kaloemba'*, lees: *kaloemba'*.
- r. 25. Voor: *baeola*, lees: *baeolā*.
- r. 28. Voor: *mangkola'*, lees: *mangkolā'*.
- r. 29. Voor: *Bada ngka'ia*, lees: *Bada ngKa'ia*.
- r. 30. Voor: *ane'ami*, lees: *ande'ami*.
- r. 31. Voor: *bona, Boelili, hanga'na*, lees: *bona Boelil hanga'na*.
- r. 33. Voor: *kai*, lees: *kai'*.
- „ 5, r. 15. *Pekoerehoea* is de eigenlijke naam van het landschap *Napoe*. De bewoners worden dan ook door de Berg-Toradja's *To Pekoerehoea* genoemd, zooals zij trouwens ook zichzelf noemen. De naam „*To Napoe*” danken ze aan de Benedenlanders. Zie hierover blz. 156 bij *kapoena*. Voor den naam *Pekoerehoea* konden we tot heden geen bevredigende verklaring vinden. Het landschap ontleent zijn naam aan een daar voorkomenden heuvel.
- r. 1. van noot 2. Voor: *Tamangkoe*, lees: *Tamoengkoe*.
- „ 6, r. 11. v.o. Voor gesplitsten, lees: aangespitsten.
- r. 3. v.o. van noot 3. Voor: nog 't laatst, lees: nog voor 't laatst.
- „ 7, r. 5. Het sturen van vrouwenkleeren naar *Sepe* wilde zooveel zeggen als: „Durven jullie niet, dan zijn jullie geen mannen!”
- r. 8. Achter *Boenta'* i.p.v. een kommapunt een uitroepsteeken te lezen.
- r. 10. v.o. Wanneer een edelman van vijandige bedoelingen werd verdacht, dan reikte hij wel zijn eigen zwaard over aan den hem wantrouwende met de woorden: „Als ge mijn stamgenooten mijn zwaard toont, zullen ze U geen leed doen.”
- „ 8, r. 3. Achter *Tomehipi'* en *Kageroa* een komma lezen.
- „ 9, r. 17. Over *Manoeroen di Langi* zie: De Sa'dan Toradja's, door Dr. H. v.d. Veen in Chr. Weekblad „De Banier”, 12e. Jrg., de nummers 48—51.
- Voor: *Sada'sch*, lees: *Sa'dansch*.
- „ 11, r. 5. v.o. Voor: *loke*, lees: *loke'*.
- r. 3. v.o. Voor: *kabi-laha*, lees: *kabilaha*.
- „ 12, r. 11. Voor: *moloekoe-loekoe*, lees: *moloekoe-loekoe*.
- r. 18. Voor: *e*, lees: *ě*.

Blz. 12. r. 16-26. Hier nog bijvoegen: Door de lieden van *Mahale*, thans vnl. wonende in *mBeloi* en *Hulakoe'*, wordt de *ē* het meest gebruikt. Zij vermengden zich nagenoeg niet met de *To Bada'*. In andere dorpen daarentegen is het Bada'sch element zeer sterk vertegenwoordigd.

- r. 8. v.o. Voor: *e*, lees: *ē*.
 „ 13, r. 18. Voor: *oewé*, lees: *oewe'*.
 r. 19. Voor: *toewé*, lees: *toewoe'*.
 r. 25. Voor: *bekelu*, lees: *bēkēlu*.
 r. 26. Voor: *welihu*, lees: *wēlēhu*.
 r. 31. Voor: vervaardig, lees: verzadigd.
 „ 14, r. 19. v.o. Voor: *tamalo*, lees: *tamolo*.
 r. 6. v.o. Voor: *langi*, lees: *langi'*.
 „ 17, r. 16. Voor: *hampale*, lees: *hampale*.
 „ 18, r. 13. v.o. Voor: *towowe'e* lees: *towēwe'ē*.
 „ 19, r. 9. Voor: *ana mboē*, lees: *ana mboē'*.
 „ 20, r. 7. Voor: *naparinoei*, lees: *noeparinoei*.
 r. 3. v.o. Voor: *boē*, lees: *boē'* en voor: *asoe*, lees: *ahoe*.
 „ 22, r. 4. Voor: *hoera*, lees: *hura*.
 r. 14. Voor: *mobelinga*, lees: *monbelinga*.
 „ 23, r. 6. Voor: opzetten! lees: opzetten.”
 r. 17. Voor: *Lēb.*, lees: *Leb.* en voor: *oneo'*, lees: *inio'*.
 „ 25, r. 6. Achter *kabilaha* bijvoegen: Wordt iemand beboet door een *kabilaha*, dan mag hij niet afdingen.
 r. 15. Voor: *ngka'ia*, lees: *ngKa'ia*.
 „ 25 noot 1. Bijvoegen: Men onderscheidt in Bada' 4 standen en wel: *toe'ana* (edelen), die $\pm \frac{1}{3}$ van het totaal der bevolking vormen; de *kabilaha* en *ana ntaoena* (mensenkinderen) of *taoena maro'a* (goede mensen), die tezamen ook $\pm \frac{1}{3}$ van de bevolking uitmaken; de *hawi'* (slaven), die ruim $\frac{1}{3}$ van de bevolking vormen. Als 5e stand zou men dan nog kunnen noemen de krijgsgevangenen, die maar een zeer klein deel der bevolking uitmaken. Daar dit edelen zijn, kan men ze misschien gelijkwaardig stellen met de *ana ntaoena*. Slaven werden nooit krijgsgevangen gemaakt, maar gedood.

Men is van adel door geboorte of door rijkdom en dan: hoe meer buffels, hoe hooger adel. Ook door huwelijk kan men in den adelstand verheven worden. ¹⁾

Kabaliha is men door geboorte of door huwelijk. ²⁾

Wat men onder *ana ntaoena* verstaat, krachtens welke voorwaarde men dit wordt, is ons niet duidelijk. Mogen de beide voorgaande standen slaven houden, *ana ntaoena* mogen dit niet. Ze mogen echter ook niet als slaaf worden gebruikt. Het zijn de gegoede burgers.

Krijgsgevangenen (*to ratawani*) wonen bij degenen, die hen krijgsgevangenen maakte, in als kinderen des huizes. Zij mogen niet als slaaf worden gebruikt.

Slaven zijn degenen, die boeten voor eigen schuld of die der ouders of voorouders. In zeer zeldzame gevallen konden ze zich vrijkopen.

- 1) Huwt bijv. een *kabilaha* met een vrouwel. *toe'ana*, dan worden de kinderen *toe'ana*, mits hij den bruidschat niet betaalt, anders worden ze *kabilaha*.
- 2) Huwt een *toe'ana* met een vrouwel. *kabilaha* en hij betaalt den bruidschat, dan worden de kinderen *toe'ana*, anders niet.

- Blz. 26, r. 11. v.o. Voor: bijv., lees: vgl.
- „ 30, r. 2. Voor: gericht naar, lees: gericht naar van.
r. 18. Voor: goden brug, lees: godenbrug.
- „ 33, r. 17. v.o. Voor: *Kasoro alo*, lees: *kasoro'a alo*, plaats waar de zon ophoudt, afloopt.”
- „ 36, r. 22. Voor: *moewahingi*, lees: *moewahingi*.
- „ 37, r. 10. Dat edelen uit jaloezie een stamverwant dorp lieten uitmoorden, is meer voorgekomen. Zoo werd *Hulakoe'* in *Lamboe'* destijds door de Koelawiërs verwoest, op verzoek van de edelen van *Sepe*, omdat *Hulakoe'* 70 gevulde rijstschuren had en 70 groote mannetjesbuffels.
- „ 38, r. 10. Dat eerst nu zich *To i Sepe* in *Bangko'* gingen vestigen, is minder juist gebleken. Reeds ruim 30 jaar voor de verwoesting van *Sepe* vestigden *To Sepe* zich in *Bangko'*. Was voor dien *Lamboe'* het jachtveld der *To Bada'*, toen *Bada'sche* edelen zich in *Lamboe'* gingen vestigen en daar introuwden, werd dit langzamerhand anders. Toch kreeg *Bada'* er overwegenden invloed, zoodat de *Lamboe'sche* adelstand meer *Bada'sch* dan *Lamboe'sch* is. De invloed daarvan op de taal werd reeds genoemd. *mBeloi*, dat zich nagenoeg niet vermaagschapte met de *To Bada'*, heeft lang daarvan de gevolgen ondervonden. Had *Bada'* een slaaf noodig om op 't graf van een edelman te dooden, dan moest *mBeloi* daarvoor zorgen.
- r. 11. v.o. Voor: *tangaboa*, lees: *tangabaa*.
- „ 42, noot 5. *Bare'a* is een varenkruid, veel als groente gebruikt.
- „ 44, r. 9. *Leboni* of *Fagraea leucantatoma* Poir.
- „ 45, r. 5. Voor: bestaat, lees: bestond.
- „ 49, r. 11. v.o. Gewoonlijk moet men met de opgegeven getallen voorzichtig zijn. Als men iemands rijkdom of sterkte in getallen uitdrukt, overdrijft men vaak sterk, vooral in verhalen.
- r. 7. v.o. Zie ook: Bar. Tor. I biz. 25, 283, 284.
- „ 53, r. 4. Voor: *haroepoe*, lees: *haropoe*.
- „ 55, r. 9. v.o. Vgl. ook hetgeen Dr. A. C. Kruyt opmerkt over de tattooage op Timor en Soemba in Bijdr. Taal-, land- en volkenkunde van N. I. Deel 78.
- „ 57, r. 15. Voor: *laoeroe*, lees: *laoero*.
- „ 58, r. 4. Voor: *tanganaara*, lees: *tangana ara*.
- „ 61, r. 4. Voor: *woehoe'iti*, lees: *woehoe' iti*.
- r. 9 en 10. Voor: *manoe²*, *iraoa*, lees: *manoe²* *iraoa*.
- r. 2. v.o. Voor: *toeka'*, lees: *toeka*.
- „ 62, r. 10. Voor: *oweï*, lees: *owei*.
- r. 11. Voor: *mahani'*, lees: *mehani'*.
- † 5. v.o. Voor: *pio²*, lees: *pio²*.
- „ 64, r. 15. In 't benoemen der kleuren zijn de *To Bada*, niet sterk. Alles wat donker gekleurd, is noemt men al gauw zwart. Waar hier echter van den regenboog sprake is, is het ons niet duidelijk, hoe de verteller aan „zwart” komt.
- r. 5. v.o. Hier is natuurlijk bedoeld de jongste van het zevental.
- „ 67, r. 1. Voor: *Ngkoana*, lees: *ngKoana*.
- „ 69, r. 13. v.o. Voor: *tangkoe-ngkoe*, lees: *tangkoengkoe*.
- „ 75, r. 10. Voor: weinig, lees: weinig.

- Blz. 78, r. 7. Voor: *ampoesoesa*, lees: *ampoe soesa*.
- „ 79, r. 4. v.o. Voor: nam hij, lees: hield hij vast.
- „ 81, r. 7. Voor: *don-*, lees: *do*.
- r. 16. Voor: *mentaboegi*, lees: *mentaboengi*.
- r. 18. Voor: *naitoe*, lees: *naita*
- r. 4. v.o. Voor: *hemomo*, lees: *hemamo*.
- r. 3. v.o. Voor: *molelita*, lees: *mololita*.
- „ 84, r. 11. Voor: echtervolgde, lees: achtervolgde.
- „ 86, Het in den aanvang medegedeelde wordt ook van *Boesiro* verteld.
- „ 90, r. 2. v.o. Voor: worden, lees: wordende.
- „ 92, r. 8. v.o. Voor *Lasaeo* zie ook Bar. Tor. I en II. Voor *Lapoebada* Bar. Tor. II blz. 281.
- „ 93. Het in dit verhaal genoemde werpen met stokken (*motindi' lai'*) was vroeger veel gebruikelijk om een beslissing in een rechtszaak uit te lokken. Daarnaast had men dan nog de duikproef (*mongee'*), de harsproef (*moara'*), het afslaan v.e. kippenkop (*motampa' manoe'*), het onderzoeken der ingewanden v.e. kip (*mohamboeroe'*) en het duel.
- „ 94, r. 13. „Die in den hemel woont”, Bad. *To i Langi'*.
- „ 95, r. 1. Voor: *Kanahoekobana*, lees: *kanahoekoeana*. en voor: *Tioe'-tioe'*, lees: *Tioe²'*.
- „ 96, r. 1. Met „kwikstaart” is hier bedoeld de gele kwikstaart (*Motacilla flava*).
- „ 97, r. 3. Voor: *meloemboe*, lees: *meloemboe'*.
- r. 4. Het woordje „onder” schrappen.
- r. 13. Voor: *motioe-tioe*, lees: *motioe-tioe'*.
- r. 20. Achter achtervoegsel een punt zetten en het volgende woord met een hoofdletter beginnen.
- r. 21. Voor: *daea*, lees: *doea*.
- „ 101, r. 3. Voor: *soengoena*, lees: *roengoena*.
- „ 102, r. 10. Voor: *Tolise* zie Aanhangel.
- „ 108, r. 1. Voor: *mengkape'* lees: *mengkope'*.
- r. 4. Voor: *meloehē*, lees: *meloehoe*.
- r. 5. Voor: *eberno'i*, lees: *ebemo'i*.
- r. 6. Voor: *toria'mi*, lees: *teria'mi*.
- r. 7. Voor: *eberno'i*, lees: *ebemo'i*.
- „ 109. laatste aantekening door te halen, als niet op hare plaats.
- „ 110. Over het uitsteken der oogen, zie hetgeen blz. 51 werd opgemerkt in noot 1.
- „ 116, r. 3. v.o. Voor: *toeka*, lees: *toeka'*.
- „ 122, r. 2. van noot 1. Voor: adat handeling, lees: adat-handeling.
- „ 122. aan noot 1 toevoegen: Ook begint men wel met deze woorden: „O, gij, die het O. zijt en gij van het W.; die mijn schedel omhult en gij, die mij op de handen draagt” enz.
- „ 129, r. 1. Voor: *poragia*, lees: *mporagia*.
- „ 130, r. 18. „Dat is goed”. Eigenlijk staat er: „Hij is goed.” Dit wil zooveel zeggen als: „Ik weet wat, ik weet het, ik heb het gevonden.”
- r. 12. v.o. Het tweede „ziet” schrappen.
- „ 131, r. 6. v.o. Voor: *poentandaihe'*, lees: *pantandaihe'*.
- „ 134, r. 8 en 9. Beter vertaald: „En daar waren werkelijk varkens, die ze buit maakten.”

- Blz. 152. eerste aant. toevoegen: De aarde bevindt zich tusschen de 7 aardlagen en 7 hemelssferen in. Duidelijk is, hoe groote rol het getal 7 speelt. Ook het getal 3 speelt een belangrijke rol, omgetwijfeld in verband met de 3 sterren i/d. gordel v/ Orion.
- „ 155, r. 11. v.o. Voor: *rapakiriwie'*, lees: *rapakiwie'*.
- „ 159, r. 11. v.o. Voor: is niet + *oem*, lees: is niet t + *oem*.
- „ 163, r. 3. Voor: *mohoemboko*, lees: *mohamboko*.
- „ 170, r. 16. Zie ook hierboven bij aanvulling blz. 94.
- „ 171, r. 4. noot 1. Voor: kwaat, lees: kwaat. *Tolise* is de „spelbreekster”. Wanneer kinderen spelen en ruzie krijgen, dan is dat het werk van *Tolise*, die er steeds op uit is om tweedracht te zaaien.
- „ 172, r. 5. Bijvoegen: In *Leboni* begint dan de eerste van de zeven verbodsdagen. Gedurende die dagen moet één der dorpsbewoners een witten hoofddoek dragen. Den 8sten dag viert men feest en slacht een rood varken. Men rouwt dus om 't sterven van de zon.
- r. 11. De *tekoeri'* is een vogeltje, kleiner dan de rijstvogel (*dena*), geelgroen van kleur.

Andere geesten:

- r. 22. *Lengko'* Leb. hielp *Boeriro'* bij de schepping der menschen.
- r. 23. *Torate* Bes. maken kippen dood om de *Towana'* te plagen.
- r. 24. *Mensela* Taw. geeft buit in den strijd, evenzoo.
- r. 25. *Manoe dolo* Taw.
- r. 26. *Tolalondo* Taw. woont in een heilige lans in den tempel. Wordt deze lans geschuurd in de rivier, dan komt er direct regen.
- r. 27. *Sambakara* Taw. woont eveneens in een lans. Zet men de lans buiten, dan breekt de droge tijd aan.
- r. 28. *Soropoe*, *Mempere* en *nTorombati* Taw. roept men aan vóór een sneltocht.
- r. 29. *ngKeawoe*, *mPopoese*, *Melantoboe* en *Meriangi* Taw. Zijn tuin- en sawah-geesten. Zij zijn de oorzaak van het verschijnen van rijstvogels en muizen.
- r. 30. *mPatemoele* Taw. Een vrouw kreeg een tweeling, een slang en een mensch. Uit vrees gooide ze de slang in een gat, maar den volgenden dag ontwaakte ze met kind en slang aan de borst. Zoo iederen dag opnieuw. Vervolgens bracht ze de slang in een draaikolk en verzocht haar daar te blijven. Loopt men daar door het water, dan wordt men ziek.
- r. 31. *Manowi* Bes. stelt hevige bloeding.
- r. 32. *Pekaoe* Bes. helpt bij ziekte.
- r. 33. *Toiwai* Bes. veroorzaakt zware bevallingen en woont in 't water.
- r. 34. *Manggalepe'* Bes. een boomgeest. 't Hout van den boom wordt als oogstmedicijn gebruikt.
- r. 35. *Tooeta* Nap. een boomgeest.
- r. 36. *Poeë* is in Napoe 't onzichtbare, waarvoor men vreest.